

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLÓĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**LASĪTPRASMES ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANA 5-6
GADUS VECIEM BILINGVIEM BĒRNIEM
PIRMSSKOLĀ**

DIPLOMDARBS

Autors: **Natalja Cvetkova**

Stud. apl.: nc13003

Darba vadītājs:

docente, Dr. paed. Ieva Margeviča-Grinberga

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Diplomdarba mērķis ir izpētīt 5-6 gadus vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanu pirmsskolā un atbildēt uz pētījuma jautājumu: kā pirmsskolas izglītības iestādē sekmēt 5-6 gadus vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstību?

Darbā ir izpētīta zinātniskā literatūra par lasītprasmes attīstību pirmsskolā, analizēta zinātniskā literatūra un dokumenti par bilingvismu, noskaidrotas labās prakses piemēri lasītprasmes attīstības veicināšanā. Intervējot pirmsskolas skolotājus un anketējot bērnu vecākus, tika izstrādātas un aprobētas aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanai un izstrādāti ieteikumi.

Pētījuma bāze ir Rīgas X pirmsskolas izglītības iestāde, 20 bērni vecumā no 5 līdz 6 gadiem, 20 bērnu vecāki, četras pirmsskolas skolotājas. Darba teorētisko pamatu veido D.Lieģenieces, R.Fišera, K.Beikera u.c. autoru atziņas par pētāmo jautājumu.

Atslēgas vārdi: pirmsskola, bērns, lasītprasme, bilingvisms, divas valodas.

ANNOTATION

The Paper aim is to investigate preschool of 5-6 years old reading skills of bilingual children development promote and to answer on a research question: as in establishment of preschool education to promote the 5-6 years old reading skills of bilingual children development?

At work scientific literature was investigated for preschool of reading skills developments, the scientific literature and document were analyzed for a bilingualism, the decent practices were found out try in reading skills development preschool.

Interviewing preschool teachers and questioning children's parents were produced and approved to activity reading skills of 5-6 years old bilingual children development promote and produced advices.

A research base is establishment of Riga X preschool education 20 children in age from 5-6 years old, 20 children's parents, four preschool teachers.

The work theoretical were formed by D. Liegeniece, R. Fisher, K. Beiker and the other authorial conclusions for the investigate question.

Key words: preschool, child, reading skills, bilingualism, two languages.

SATURS

Ievads.....	5
1. Bilingvisma teorētiskie pamati	7
1.1. Bilingvālās izglītības raksturojums mazākumtautību pirmsskolā Latvijā	9
1.2. Latviešu valoda kā otrā valoda pirmsskolas izglītības iestādē.....	12
2. Lasītprasmes attīstības veicināšana pirmsskolā.....	16
2.1. Lasītprasmes terminoloģija un teorētiskais aspekts	16
2.2. Sagatavošana lasītprasmes apgūšanai pirmsskolā.....	19
2.3. Lasītprasmes stratēģijas	27
3. 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu valodas attīstība	30
3.1. Fiziskās attīstības raksturojums.....	31
3.2. Emocionālās attīstības raksturojums	33
3.3. Kognitīvās attīstības raksturojums	35
4. Lasītprasmes attīstības veicināšanas 5-6 gadīgiem bilingviem bērniem empīriskā izpēte...42	
4.1. 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanai aktivitāšu izstrādāšana un aprobēšana	43
4.2. Aptaujas anketas un intervijas iegūtu datu apkopojums un rezultātu analīze	45
Nobeigums.....	55
Izmantotie avoti un literatūra.....	57
Pielikumi.....	61
1. pielikums. Aptaujas anketa vecākiem	61
2. pielikums. Eksperta novērtējums.....	62
3. pielikums. 10 aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanai	64
4. pielikums. Intervija ar pirmsskolas skolotāju A	73
5. pielikums. Intervija ar pirmsskolas skolotāju B	74
6. pielikums. Intervija ar pirmsskolas skolotāju C	75
7. pielikums. Intervija ar pirmsskolas skolotāju D	76

IEVADS

Pasaulē valodu nozīme pieaug, tāpēc palielinās svešvalodu prasmju vērtība un svešvalodu apgūšanas iespējas. Savā grāmatā „Bilingvisma un bilingvālās izglītības pamati” Kolins Beikers (2002, 238.lpp.) raksta par valodām: „Valodām ir svarīga loma informācijas ieguvē. Pieeja informācijai nereti nozīmē varu. Valodu zināšanas nodrošina plašākas informācijas ieguves iespējas politiskajā, sociālajā, ekonomiskajā un citās jomās. Gan darījumu cilvēkam, gan sportistam, gan zinātniekam informācija vairākās valodās nodrošina jaunas zināšanas, prasmes un atziņas.” Sabiedrība bilingvismu vērtē ļoti dažādi, pastāv kā negatīvi viedokļi, tā arī atbalstoši, cilvēki tic daudziem mītiem par bilingviem un tos apstrīdē savā grāmatā filozofijas doktors Fransua Grožans „Bilingual: Life and Reality” (2010). Pateicoties bilingvismam cilvēki iepazīstas ar citu tautu kultūru, ciena to un saudzē. Iepazīstot citu valodu, cilvēks iepazīst savu dzimto valodu, savu kultūru, iemācās salīdzināt un saskatīt atšķirības. Bilingvisms paaugstina konkurētspēju darba tirgū. Vairums darba veidu ir saistīti ar komunikāciju, tāpēc priekšroku visticamāk dos tam, kurš pārvalda vairākas valodas augstā līmenī. Par bilingvu var kļūt jebkurā vecumā.

Latvija piedalās Eiropas valodas pētījumos, kā piemēram, 2012.gadā tika veikts Eurobarometer pētījums, kurā rezultātā bija secināts, ka Latvijas multilingvisma līmenis ir otrajā vietā Eiropas Savienībā, jo 95% no pētījuma respondentiem atbildēja, ka spēj runāt kaut vēl vienā valodā papildus dzimtai valodai (Eurobarometer, 2012). Interese par valodas situāciju Latvijā nesamazinās, tāpēc diplomdarba ietvaros tiek apskatīta valodas situācija pirmsskolas izglītībā.

Latvijā mazākumtautību bērni piecu gadu vecumā uzsāk otras valodas apgūšanu. Balstoties uz „Izglītības likuma” 4.pantu par izglītības obligātumu, kurā ir noteikts, ka bērni no piecu gadu vecuma uzsāk obligāto sagatavošanos pamatizglītības ieguvei, tiek pamatots izvēlēts bērnu vecums diplomdarba ietvaros, jo piecgadīgu un sešgadīgu bērnu skaits pirmsskolas izglītības iestādēs ir lielāks, nekā cita vecuma bērnu skaits. Pirmsskolas izglītības jomā tuvākajā nākotnē gaidāmas reformas, kuras ir cieši saistītas ar diplomdarba tēmu:

- Obligātais pirmsskolas izglītības vecums no 4 gadiem;
- Pamatizglītības programmas apguve no 6 gadu vecuma. (IZM, 2016)

Nemot vērā gaidāmas pārmaiņas, vecums 5-6 gadi būs sagatavošanas pamatizglītības apgūšanai periods, kurā lielu uzmanību pievērsīs rakstīšanai, lasīšanai, runāšanai un klausīšanai (valodas pamatprasmēm).

Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību satura programmas paraugā (2012) 5-6 gadi ir saistīti ar 4. attīstības pakāpi. Lasīšana kā mācību satura daļa ir gan krievu valodā, gan latviešu valodā mācību priekšmetos.

Izglītības reformu rezultātā gaidāmas izmaiņas skars 5-6 gadu vecu bērnu sagatavošanos skolai: rakstīšanas, lasīšanas, klausīšanās un runāšanas prasmju attīstības veicināšanas. Ar bilingvu bērniem lasītprasmes attīstības veicināšana ir specifiska ar divu alfabētu un divu zīmju sistēmu iepazīšanu: kirilica un latīņu.

Diplomdarba tēma: Lasītprasmes attīstības veicināšana 5-6 gadus veciem bilingviem bērniem pirmsskolā.

Pētījuma mērķis: izpētīt 5-6 gadus vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanu pirmsskolā.

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process pirmsskolas izglītības iestādē.

Pētījuma priekšmets: 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstība.

Pētījuma jautājums: Kā pirmsskolas izglītības iestādē sekmēt 5-6 gadus vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstību?

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt zinātnisko literatūru par lasītprasmes attīstību pirmsskolā.
2. Analizēt zinātnisko literatūru un dokumentus par bilingvismu.
3. Noskaidrot labās prakses piemērus lasītprasmes veicināšanai, intervējot pirmsskolas izglītības pedagogus un anketējot bērnu vecākus.
4. Izstrādāt un aprobēt aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanai.
5. Izstrādāt ieteikumus.

Pētījuma metodes:

Teorētiskās: literatūras teorētiska analīze.

Empīriskās: aptauja (anketa un intervija), eksperta novērtējums, kontentanalīze, datu apstrāde izmantojot MS Excel.

Pētījuma bāze: Rīgas X pirmsskolas izglītības iestāde, 20 bērni vecumā 5-6 gadi, 20 bērnu vecāki, 4 pirmsskolas skolotājas.

Darba teorētisko pamatu veido D.Lieģenieces, R.Fišera, K.Beikera u.c. pedagogu un psihologu atziņas par pētāmo jautājumu.

1. BILINGVISMA TEORĒTISKIE PAMATI

Bilingvisms ir plašs jēdziens, kuru var traktēt daudzveidīgi.

„Bilingvisms un divu valodu lietošana – situācija, kad gandrīz sakrīt spēja saprast un pielietot divas valodas jebkurā kontekstā un jebkurā situācijā” – tā bilingvisma jēdzienu definēja R. Alijevs un N. Kaže (2001).

Bilingvismu jeb divvalodību terminu var atrast arī Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā (2000, 39.lpp.): „Stāvoklis, kad atsevišķs indivīds, noteikta sabiedrība vai tās daļa prot un saziņā lieto divas valodas. Divvalodība nozīmē nevis vienlaikus juku jukām lietot abas valodas (abu valodu vārdus, formas, frāzes), bet gan katru valodu lietot savā situācijā.”

Termina „bilingvisms” skaidrojumu ietekmē arī valsts daudzvalodība. „Bilingvisms nozīmē divu valodu lietošanu: pirmā valodā ir dzimtā, bet otrā ir starpniek-valoda.” (Закирьянов, 2015) Otrā valoda ir valoda, kuru izmanto visa valsts, ar viņas palīdzību visi valsts iedzīvotāji var kontaktēties, bet pirmā valoda – tā ir valoda, kurā runā mājās, ar tuviniekiem, ar draugiem. Ja otra valoda ir vairāk oficiāla, lietišķa, tad pirmā ir savas tautas kultūras daļa.

Bilingvs cilvēks plašā nozīmē ir tas, kurš var komunicēt vairāk nekā vienā valodā, tas var būt kā aktīvi (rakstīšana, runāšana), tā arī pasīvi (klausīšanās, lasīšana). (Caldwell, 2010)

Par bilingviem ir tik daudz mītu, kurus min savā grāmatā „Bilingual: Life and Reality” viens no nozīmīgākajiem speciālistiem bilingvisma jomā Francois Grosjean (2010):

- bilingvi ir reti sastopami un pilnībā pārvalda abas valodas;
- bilingviem nav akcenta nevienā no divām valodām;
- par bilingviem kļūst bērnībā;
- bilingviem ir personības dalīšanās;
- bilingvi bērni lēnāk attīstās utt.

Daudzus no šiem mītiem jau apstrīdēja, veicot pētījumus un secinot, ka bilingvisms ir ļoti individuāls ne tikai izprašanā, bet arī katrs bilingvs ir individuāls. Ja viens bilingvs ir no bērnības apguvis divas valodas vienlaicīgi, tad kāds cits bilingvs ir sācis apgūt otro valodu tikai skolas laikā vai pēc skolas. Ja kādreiz var satikt bilingvu, kurš runā bez akcenta divās valodās, tas nenozīmē, ka visi bilingvi runā bez akcenta abās valodās.

Kā faktu sabiedrība pieņem to, ka pieaug dabiskais bilingvisms bērnu vidē. „Mūsdienās, īpaši pēc pievienošanās Eiropas Savienībai un NATO, palielinājusies cilvēku migrācija, līdz ar to arī savstarpējie kontakti. Pieaug ģimeņu skaits, kurās bērni aug bilingvālā un pat multikulturālā vidē.” (Anspoka, 2013, 9.lpp.) Dabiskais bilingvisms īstenojas

dabiskajos nosacījumos, tādos kā piemēram, vienaudžu saskarsmē, jauktās ģimenēs. Bilingvisma izplatības cēloņi ir dažādi:

- bilingvi vecāki, kuri ikdienā izmanto divas valodas;
- jauktās ģimenes, kurās viens no vecākiem runā ar bērnu vienā valodā, bet cits otrā valodā;
- sabiedrības valoda, kurā runā radnieki, draugi, kaimiņi;
- migrācija, dzīvesvietas maiņas rezultātā, bērnam nepieciešams apgūt jaunu valodu;
- vides maiņa – ārpus mājas runā majoritātes valodā, bet mājās minoritāšu valodā.

Patiesībā cēloņu ir daudz vairāk un valodas jautājumi sabiedrībā daudzu gadu laikā paliek aktuāli.

Sabiedrība arvien biežāk saprot ar vārdu „bilingvisms” divu valodu brīvu pārvaldīšanu un praktisku pielietošanu. Vienu no tām valodām mēs saucam par dzimto valodu, bet otru par nedzimto valodu. Katram cilvēkam ir dzimtā valoda, kuru cilvēks mācās kopš dzimšanas, bet arvien biežāk bērni no dzimšanas apgūst un mācās divas valodas vienlaicīgi. Apgūstot valodu, attīstās četras pamatprasmes.

1.1. tabula

Četras valodas pamatprasmes (Beikers, 2002, 16.lpp.)

	Runas forma	Rakstu forma
Receptīvās pamatprasmes	Klausīšanās	Lasīšana
Produktīvās pamatprasmes	Runāšana	Rakstīšana

Apskatot 1.1.tabulu, secinām, ka bilingvām ir jāattīsta abas valodas četrās pamatprasmēs: klausīšanās, lasīšana, runāšana un rakstīšana. Bilingvs prot abās valodās gan klausīties, gan runāt, kā arī rakstīt un lasīt. Valodas prasmju līmenis valodās var atšķirties, jo grūti ir abas valodas apgūt vienādā līmenī.

Pēdējo gadu laikā bilingvisma nozīme ir kļuvusi plašāka, kura iekļauj dažādus klasifikācijas veidus. Viens no bilingvisma klasifikācijas veidiem ir pēc vecuma, dotajā diplomdarba temata ietvaros vistuvākais ir agrais jeb agrīnais bilingvisms. Agrīnā divvalodība jeb agrīnais bilingvisms ir „divu valodu lietojums saziņā kopš dzimšanas. Parasti šādos gadījumos cilvēks apgūst prasmi lietot abas valodas vienlīdz labā līmenī.” (Skujiņa, 2011, 11.lpp.) Velsas zinātnieks Kolins Beikers (2002, 67.lpp.) izdala agrīnā bilingvisma divus

tipus: simultānais un secīgais bilingvisms. Simultānais bilingvisms tiek attīstīts, ja bērns apgūst vienlaicīgi divas valodas, bet secīgais bilingvisms, ja bērns sākumā apgūst vienu valodu un tad tikai otru. Simultānais bilingvisms ir neparasts ar to, ka bērns no piedzimšanas brīža sāk apgūt divas valodas, tādā veidā kļūstot par bilingvu. Kļūt par bilingvu bērnībā var dabiski. Par agrīno bilingvismu tiek veikti pētījumi un “viens no pazīstamākajiem klasiskiem bilingvisma pētījumiem ir V. Leopolda darbu kopa par viņa meitas Hildegardes valodas attīstību. Tēvs ar meitu runāja tikai vācu, māte – tikai angļu valodā.” (Beikers, 2002, 69.lpp.). Pateicoties tam, ka V. Leopolds veica pētījumu par savas meitas valodas attīstību, viņš bija blakus un redzēja visus attīstības etapus, kā meita izvēlējās dominējošo valodu un izvēle mainījās. Latvijā var satikt ģimenes, kurās ir līdzīgas situācijas, kad viens no vecākiem runā ar bērnu tikai latviešu valodā, bet cits tikai poliski vai krieviski. Bērni uzsākot skolas gaitas turpina padziļināti apgūt vienu no valodām vai abas. Bieži, bērns augot, izvēlas vienu no valodām par dominanti un otru izmanto attiecīgi vajadzībām.

Pastāv dažādi viedokļi par divu valodu apguvi: secību, apgūšanas veidu un vecumu. K. Beikers (2002, 68.lpp.) min “pirms trīs gadu vecuma bilingvisms veidojas dabiski un bez īpašas mācīšanas”, tas nozīmē, ka līdz trīs gadu vecumam bērnam var attīstīties simultānais bilingvisms, bet ja valodas apgūšana notiek pēc trīs gadu vecuma, tad to sauc par secīgo bilingvismu. Līdz trīs gadu vecumam valodu apguve vēl notiek neapzināti, tāpēc bērns jauc vārdus, veido savus vārdus, kuri ir divu valodu sajaukums.

Secīgais bilingvisms ir vairāk attiecināms uz izglītības sistēmu, kad bērns mājās ir apguvis savu dzimto valodu un uzsākot gaitas uz pirmsskolas izglītības iestādi vai skolu, sāk apgūt otru valodu. Otrās valodas apgūšanas veidi var būt daudzveidīgi.

Bilingvālā izglītība katrā valstī atšķiras un to īstenošanu ietekmē vairāki faktori, piemēram, politiskais aspekts, ekonomiskais līmenis, sabiedrības normas u.c. Pēdējo gadu laikā Latvijā strauji attīstījās izglītības sistēma, kas nevarēja neskart bilingvālās izglītības jomu. Latviešu valodas apgūšana ir kļuvusi par obligātu, tāpēc arvien retāk var satikt cilvēku, kurš nebūtu apguvis latviešu valodu kaut saziņas līmenī. Mazākumtautību izglītības sistēma ir vērsta uz to, lai latviešu valoda tiktu apgūta augstā līmenī ne tikai no skolas, bet jau no pirmsskolas.

1.1. Bilingvālās izglītības raksturojums mazākumtautību pirmsskolā

Latvijā

Latvijā var iegūt izglītību valsts valodā, bet citā valodā izglītību var iegūt valsts vai pašvaldības izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, kā

arī privātajās izglītības iestādēs. Bilingvālā izglītība jau daudzus gadus tiek īstenota pirmsskolas izglītības iestādēs ar mazākumtautību izglītības programmām. Ne tikai valodu nodarbībās tiek apgūta latviešu valoda, bet arī sadzīvē, citās nodarbībās tiek integrēta, starp nodarbībām, rotaļās un spēlēs.

Pēc Ministru kabineta noteikumiem Nr.533 5.panta minētā, pirmsskolas izglītības saturs ir veidots no:

- vispārējās pirmsskolas izglītības programmas,
- mazākumtautību vispārējās pirmsskolas izglītības programmas,
- speciālajās pirmsskolas izglītības programmas,
- mazākumtautību speciālajās pirmsskolas izglītības programmas.

Valsts izglītības satura centrs piedāvā divas mazākumtautību pirmsskolas mācību programmas: ar krievu un poļu mācību valodu. Ar citām mācību valodām mācību programmas var sastādīt, piemēram, privātajās pirmsskolas izglītības iestādēs, kurās tās programmas tiks īstenotas.

1.2. tabula

Izglītojamo skaits uz 2016.gada 1.septembri vispārējās izglītības programmās pēc mācību valodas (Izglītības un zinātnes ministrija, 2016)

Mācību valoda	Bērnu skaits vecumā no 5 līdz 7 gadiem
angļu	67
franču	65
krievu	8185
latviešu	29153
poļu	123
ukraiņu	26
vācu	1

Kā ir redzams tabulā 1.2.tabulā, bērnu skaits vecumā no 5 gadiem līdz 1.klasei mazākumtautību izglītības iestādēs lielāks ir ar krievu (8185) un poļu (123) mācību valodu. Apskatot mazākumtautību programmas ar krievu vai poļu mācību valodu var secināt, ka bērni apgūst kā mācību priekšmetus savu dzimto valodu un latviešu valodu, tas nozīmē, ka izglītība mazākumtautību iestādēs notiek bilingvāli (gan minoritāšu, gan majoritātes valodā).

Grāmatas „Bilingvālā izglītība. Teorija un dzīve” (2001) autori bilingvālas izglītības skaidrojumā izmanto:

„Bilingvālā izglītība – izglītība, kur mācīšanās gaitā tiek izmantotas divas valodas – dzimtā un otrā. Abu valodu izmantošanas formas (mutiskā, rakstiskā, izmantojamā literatūra,

audio un videofilmas, kā arī dažāda veida didaktiskie materiāli) netiek reglamentētas. Priekšrocības – solis un daudzvalodīgo izglītību un dzīvi multikultūru sabiedrībā.” (Alijevs, Kaže, 2001, 9.lpp.)

Bilingvālā izglītība aktīvi realizējas mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs. Tas nenozīmē, ka citās pirmsskolas izglītības iestādēs bērns nevar apgūt papildus valodu, bet tomēr svešvalodas apgūšanas intensitātes apjoms būs mazāks un tas nav attiecināms pie bilingvālās izglītības. Bilingvālas izglītības procesā bērns apgūst valodu ne tikai konkrētā nodarbībā vai pulciņā, bet visas dienas laikā, jo organizatoriskais darbs, citas mācību jomas tiek pasniegtas divās valodās. Pateicoties bilingvālai izglītībai, bērns vienlaicīgi var apgūt gan mācību saturu, gan valodu. Mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs dažreiz ir sastopams, ka viens no skolotājiem runā dzimtajā valodā, bet otrs skolotājs valsts valodā vai arī abas skolotājas izmanto nodarbībās divas valodas attiecīgi situācijai, darba plānam. Dažas pirmsskolas izglītības iestādes aicina grupās latviešu valodas kā atsevišķa mācību priekšmeta skolotāju. Tādā veidā bērni var dzirdēt tīru, pareizu latviešu valodas skolotājas runu, bet no otras puses, laika ierobežojuma dēļ, valodas apgūšanas process palēninās, skolotājs aiziet uz citu grupu un nodarbības, organizatoriskais process turpinās dzimtajā valodā.

Runājot par bilingvālo izglītību, nepieciešams iepazīties ar bilingvālās izglītības tipiem (Druvieta, 2010):

- submersija;
- submersija ar kompensācijas stundām;
- segregācija;
- pārejas bilingvālā izglītība;
- vienplūsmas bilingvālā izglītība;
- separātisms;
- imersija;
- bilingvālā izglītība minoritātes valodas saglabāšanai;
- duālā jeb divvalodu bilingvālā izglītība.

Daži no bilingvālās izglītības tipiem ir sastopami Latvijas pirmsskolas izglītības iestādēs. Submersiju var novērot, kad grupiņā atved bērnu, kuram nav valodas zināšanu, kurā notiek mācības. Submersiju ar kompensācijas stundām ir sastopama pirmsskolas izglītības iestādēs, kurās minoritāšu bērniem regulāri nodrošina majoritātes valodas nodarbības, lai valodas prasmes būtu vienādas ar majoritātes bērnu valodas prasmēm. Segregācija ir liels retums Latvijā, jo dotais tips balstās uz mācību noriti tikai minoritātes valodā (mazākumtautību valodā), bet pirmsskolā bērni apgūst gan minoritātes valodu (mazākumtautību valodu) un majoritātes valodu (valsts valodu), kā arī jau pirmsskolā bērni

var sākt apgūt angļu valodu. Viens no populārākajiem tipiem ir pārejas bilingvālā izglītība, jo pirmsskolas izglītības iestādēs arvien biežāk ir sastopamas grupas, kurās vienlaikus jeb paralēli tiek izmantota gan minoritātes, gan majoritātes valoda. Pateicoties dota tipa izmantošanai, bērnu vecākiem būs izvēle, kur bērns apgūs turpmāk pamatizglītību.

Pat ja bilingvs ir vienādi apguvis abas valodas, viņam “vismaz dažās valodas pamatprasmēs parasti dominē viena no valodām. Dominējošā valoda laika gaitā var mainīties, ja cilvēks nonāk citā valodas vidē. Ja viena valoda dominē, tiek lietots termins asimetriskais bilingvisms.” (Beikers, 2002, 18.lpp.) Pieaugušais cilvēks pats izvēlas dominējošo valodu, bērnam to izdarīt ir grūtāk. Pirmsskolas izglītības iestādē bērns ir vedamais un skolotājs virza viņu valodas pasaulē. Skolotājs arī ir cilvēks un viņam pašam viena no valodām ir dominējošā, ja ņemt vērā, ka skolotājs ir bilingvs un mācību process tiek īstenots bilingvāli.

Var secināt, ka Latvijā mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs mācību process tiek īstenots bilingvāli. Bērni apgūst latviešu valodu ne tikai nodarbībās, bet arī pastaigu laikā, organizācijas momentos, sarunās ar vienaudžiem, skolotājiem. Mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs bērns var apgūt divas valodas un kļūt par bilingvu. Bērniem tiek dota izvēle nākotnei, kura valoda būs dominējošā.

1.2. Latviešu valoda kā otrā valoda pirmsskolas izglītības iestādē

Latvijā regulāri tiek veikti pētījumi par valodas situāciju valstī un viens no pētījumiem bija „Etniski heterogēnas pirmsskolas izglītības iestādes: lingvistiskā situācija un sagatavotība bilingvālās izglītības īstenošanai” (2013), kura gaitā tika izpētīta latviešu valodas apguves veidi mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs un tās ir:

- latviešu valodas nodarbībās;
- integrētās dažādās nodarbībās;
- rotaļās un spēlēs;
- sadzīves saskarsmē;
- dažādos svētku pasākumos.

Var secināt, ka latviešu valodas apguve pirmsskolā un pirmsskolu grupās ar krievu mācību valodu tiek organizēta daudzveidīgi, tiek nodrošināta sociālkultūras kompetences attīstīšana, kura ietilpst komunikatīvā kompetencē un valodas kompetences attīstīšana latviešu valodas apgūšanas laikā.

Valoda ir „zīmju sistēma kā cilvēku sazināšanās, domu formulēšanas un izteikšanas līdzeklis informācijas fiksēšanai, saglabāšanai un tālāk nodošanai. Valodai ir runas, rakstu un žestu forma, kas atšķiras ne tikai pēc saziņas kanāla (vizuālais un audiālais), bet arī pēc satura

un struktūras: rakstu valodā vārdi ir literārāki, teikumi garāki, bet runai raksturīgi īsi, kontekstā balstīti izteikumi un neliterāra leksika.” (Skujiņa, 2011, 92.lpp.) Valodas apgūšana ir ilgtermiņa process, kurš norit cilvēka visas dzīves laikā.

Otras valodas apgūšana ir līdzīgs process kā pirmās valodas apgūšanā, bet pirms apskatīt latviešu valodu kā otro valodu, nepieciešams iepazīties ar terminu „otrā valoda” un tās nozīmi. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā (2000, 115.lpp.) „otro valodu” skaidro sekojoši: „kādas valsts sabiedrības vairākuma (majoritātes) valoda, ko lieto kā sazināšanās līdzekli (valsts valodu) attiecīgajā valstī un ko mācās, apgūst un lieto minoritātes pārstāvis, kuram tā nav dzimtā valoda. Ne vienmēr tā ir otrā valoda apguves secīguma ziņā.” Termina skaidrojums ir veiksmīgs un attiecās uz latviešu valodas apguvi mazākumtautību izglītības iestādēs.

Latviešu valodas apgūšanas iespējas pēdējo gadu laikā ir palielinājušās, to apgūt var pirmsskolā, pamatskolā, vidusskolā, kā arī valodasursos, dažādos pasākumos vai patstāvīgi. „Latviešu valodas apguve mazākumtautību izglītībā pēdējos gados kļuvusi par vienu no valsts valodas politikas prioritārajām jomām, tāpēc lielākai daļai speciālistu tā vairs nav jauna un neapgūta pasaule.” (Lazdiņa, Šalme, 2008, 5.lpp.). Skolotājiem tiek izstrādāti metodiskie materiāli, tiek piedāvāti daudz mācību līdzekļi.

Latviešu valodas kā otras valodas apguvi jāuzsāk jau pirmsskolas vecumā. „Šajā posmā bērnam jāapgūst saziņā nepieciešamās latviešu valodas runas prasmes un iemaņas.” (Celitāne, 2007, 7.lpp.) Tieši 4 gadu vecumā bērnam ir pamata zināšanas un prasmes dzimtajā valodā un bērns ir gatavs apgūt otro valodu.

4 gados bērns gatavojas apgūt pirmsskolas izglītību vai jau to ir sācis apgūt. Pirmsskolas izglītības programmā mērķis ir „Sekmēt bērnu vispusīgu un harmonisku attīstību, ievērojot viņu attīstības likumsakarības un vajadzības dzīvei nepieciešamo zināšanu un prasmju apgūvē, pamatojoties uz pozitīvas attieksmes veidošanu un mācīšanos darot” (Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012, 4.lpp).

Latviešu valodas kā otras valodas apgūšanas laikā bērns var sastapties ar grūtībām. „Valodas apgūšana iekļauj regulāru adaptācijas norisi abām valodām: gan pirmai, gan otrai valodai.” (Cadierno, 2015) Latviešu valodai ir latīņu zīmju sistēma, bet krievu valodai kirilica, tāpēc bērniem var rasties grūtības cenšoties saistīt šīs divas valodas. Pateicoties adaptācijas procesam starp valodām, bērns var iepazīt tuvāk majoritātes un minoritāšu valodu kultūras, saskaroties ar divu valodu apgūšanas problēmām.

Apgūstot otro valodu ir nepieciešams zināt, ka „valodas apgūvē bērni iziet klusuma periodu. Viņi klausās, bet nerunā, jo šajā periodā mācās.” (Celitāne, 2007, 8.lpp.) Tieši tāpēc

nevajag uztraukties, ka bērns nerunā, galvenais, ka viņš klausās un mācās saprast, ko viņam grib pateikt.

Celitāne (2007, 8.lpp.) sadala valodas apguves procesu trīs posmos:

- 1) „valodas saklausīšana, saprašana un praktiskā darbošanās;
- 2) valodas pamatu apguve;
- 3) runāšanas veidošanās.”

Pirmajā posmā bērns klausās, cenšas saprast un tad praktiski darboties. Ja bērnam vienkārši pateikt norādījumus, tad viņš var nesaprast, bet ja parādīt ar žestiem, darbību priekšā, tad bērns to ātrāk izpratīs un varēs praktiski darboties. Kad pirmais posms ir apgūts, tad valodas pamatu apguves posmā bērns atbild uz jautājumiem, izmantojot 1-2 vārdus. Trešajā posmā bērns runā izmanto teikumus, sāk no īsiem un tad veido garākus teikumus.

Kā pirmās, tā arī otrās valodas apgūšanā nepieciešams nodrošināt labvēlīgu vidi, par to nozīmīgi raksta Anspoka (2013, 16.lpp.): „Tā kā pirmsskolas vecuma un jaunākā skolas vecuma bērns pasauli uztver emocionāli, tad valodas apguves procesā svarīgs pozitīvs emocionālais fons, ko nodrošina īpaši radīta vide.” Pirmsskolā nodarbībās šo īpašu vidi rada skolotājs.

Kad notiek valodas apgūšana, svarīgi ir lasīt bērniem priekšā ne tikai pirmsskolā, bet arī mājās. „Tā kā valoda ir domāšanas un pārdzīvojumu tieša izteiksmes forma, tad bērnam vienādi svarīgi ne tikai uztvert runas tekstu, bet mācīties izpaust arī žestus, mīmikas un kustību saistību ar izteikumu saturu.” (Anspoka, 2013, 15.lpp.) Skolotājiem un vecākiem ir jāiemāca bērnu paust savu attieksmi ne tikai ar vārdiem, bet ar žestu un mīmikas valodām. Vispirms bērns mācās uztvert informāciju un tikai tad reaģēt uz to atbilstoši saturam. Noteikti ir jāatceras, ka tekstam ir jāatbilst bērna valodas līmenim un interesēm.

Liela atbildība tiek dota skolotājiem, vecākiem, kuri veido bērna attieksmi pret otru valodu un sekmē otras valodas apguvi. Pētījumā „Latviešu valodas apguvi ietekmējošie faktori un lietojuma vide” (2010) ekspertu interviju rezultātu apkopojumā bija izcelti būtiskie latviešu valodas apguves ietekmējošie faktori:

- Attieksme pret valodu personīgā, ģimenēs, skolotāju, draugu;
- Racionāla jauniešu attieksme pret valodu (latviešu valodas zināšanu kā augstākās izglītības, darba ieguves nodrošinātājs);
- Latviešu valodas konkurence no angļu un vācu valodas puses ES darba tirgū, izglītības iespējās;
- Valsts ekonomiskā situācija. (Latviešu valodas aģentūra, 2010)

Daži no augstāk minētajiem faktoriem ietekmē arī pirmsskolas vecuma bērnu otrās valodas apguvi. Būtiski pirmsskolas vecuma bērna latviešu valodas apguvi ietekmē ģimenes

(vecāki, brāļi, māšas, vecvecāki) attieksme pret valodu un lietošana ģimenē, skolotāju valodas pasniegšana un izmantošana ārpus nodarbībām, draugu (vienaudžu) valodas zināšanu līmenis.

Secinājumi:

- valodu prasmju (runāšana, klausīšanās, rakstīšana un lasīšana) līmeņi var atšķirties, pat ja runa iet par agrīno bilingvismu, bet nodrošināt bērnam dabiskā bilingvisma procesu ir iespējams līdz 3 gadu vecumam, kad divu valodu apgūšana notiek vieglāk un pastāv iespēja, ka valodu prasmju līmeņi mazāk atšķirsies savā starpā;
- mazākumtautību izglītības iestādēs izglītības process notiek bilingvāli, bērni apgūst savu dzimto valodu un latviešu valodu ne tikai valodu nodarbībās, bet arī citu mācību priekšmetu nodarbību laikā un sadzīvē;
- apgūstot latviešu valodu kā otru valodu, jāņem vērā, ka valodas apgūšanas iespējas ir palielinājušās un tās ir daudzveidīgas. Labākais vecums otras valodas apgūšanai ir 4 gadi, kad dzimtās valodas pamatprasmes un zināšanas ir izveidojušās. Jāņem vērā valodas apguvi ietekmējošus faktorus, jābūt gataviem sastapties ar otras valodas apguves problēmām.

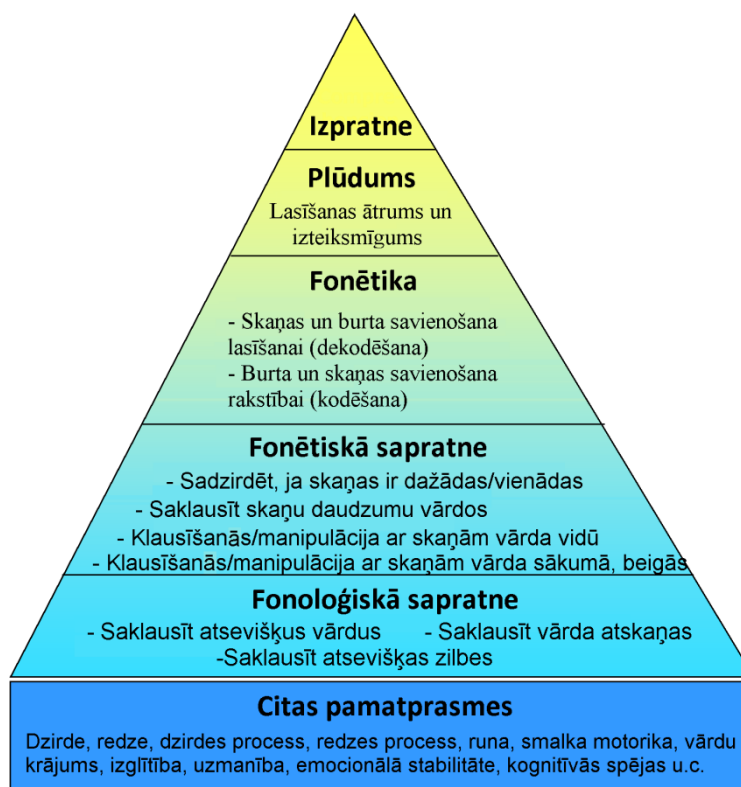
2. LASĪTPRASMES ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANA PIRMSSKOLĀ

2.1. Lasītprasmes terminoloģija un teorētiskais aspekts

Lasīšanas un rakstīšanas prasmes ir cieši saistītas, abu attēlošanas veids notiek rakstu formā. Vairākos avotos lasītprasmes termins tiek skaidrots dažādi:

- „Lasītprasme angļiski apzīmēta ar terminu reading literacy, kas, burtiski tulkojot latviešu valodā, varētu būt lasīšanas rakstpratība” (Geske, Ozola, 2007, 14.lpp.)
- „Rakstu zīmju, teksta, simbolu uztveršana, saprašana un izteikšana ar skalām, vārdiem, teikumiem (runāšana). Sarežģīta, uz sajūtām balstīta (sensoriskās) domāšanas prasmes zīmju uztveršanai un to veidojošo jēdzienu artikulācijai skaļi vai klusi – prātā. Lasīšana ir saistāma ne tikai ar tekstu, bet arī ar kādu datu nolasīšanu no aparāta.” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 91.lpp)
- „Lasītprasme ir sarežģīta un nozīmīga valodas forma un cilvēka psihiskā darbība, kura pilda psiholoģiskās un sociālās funkcijas; ir personības morālās, intelektuālās attīstības komponents.” (Каплуновская, 5.lpp.)

Pēc visiem apskatītiem terminiem var secināt, ka lasītprasme ir prasmju kompleksa process, kā ir redzams 2.1.attēlā lasītprasmes piramīda sastāv no sešiem daļījumiem.

2.1.att. Lasītprasmes piramīda (Bray, 2013)

Piramīdas virsotnē ir izpratne. Diplomdarba autore uzskata, ka lasīšana ar izpratni ir visgrūtākā prasme, kura tiek attīstīta visas dzīves garumā. Cilvēks nevar būt spēcīgs un zinošs visās dzīves jomās, tāpēc lasīt tekstu par kādu specifisku tēmu, kura nav pazīstama, nevar ar izpratni dēļ specifiskās leksikas, apzīmējumiem utt. Kā arī, ja teksts ir maz pazīstamā valodā, tad arī ir grūtības ar izpratni. Cilvēks mācās visu savu dzīvi, lai pietuvotos piramīdas virsotnei un ieguldītās pūles ir jānovērtē. Īsts lasītājs nelasa vienkārši vārdus (atšifrē), bet gan izprot tekstu, saprot galveno domu un viņam ir savs viedoklis par izlasīto.

Tuvojoties piramīdas virsotnei atrodas lasīšanas plūdums, kurš sastāv no lasīšanas ātruma un izteiksmīguma. „Ātrā lasīšana ir process, kurš atļauj cilvēkam lasīt tekstu paaugstinātā ātrumā.” (Winters, 2007, 3.lpp.) Agrāk lasīšanas ātrums tika mērīts sākumskolā ar sekunžu mērītāju un skaitīti, cik skolēns minūtē var izlasīt vārdu skaitu. Mūsdienās tas nav novērojams skolās un lasīšanas ātrums asociējas ar nepieciešamību, laika taupīgumu, ērtību. Pateicoties tam, ka cilvēks lasa ātri, viņš ietaupa laiku, tāpēc ātri lasīt ir tehnoloģiju laikmeta nepieciešamība. „No 10% līdz 15% bērniem ir lasīšanas invaliditāte. Tas nozīmē, ka viņi balsī lasīs lēnāk, nekā ir spējīgi lasīt prātā.” (Winters, 2007, 14.lpp.) Par lasīšanas ātrumu ir dažādi viedokļi, piemēram, D. Mikiks (2013) balstās uz to, ka laba lasīšana nozīmē lēnu lasīšanu. No lēnas lasīšanas ir mierīgākas kustības, domāšana. Lēna lasīšana ir pretstats mūsu tehnoloģijas laikmetam.

Lasīšanas izteiksmīgums padara tekstu emocionāli krāsainu, teksts atdzīvojas, kas padara lasīšanu interesantu. Gan vecāki, gan skolotāji izteiksmīgi lasa bērniem pasakas, stāstus, lai bērni pierastu pie tādas lasīšanas un paši nākotnē censtos tā lasīt.

Nākamais piramīdas slānis ir fonētika, bet dotajā kontekstā varētu izmantot apzīmējumu „lasītprasmes fonētiskā metode”. Tā sastāv no diviem komponentiem:

- Skaņas un burta attiecības jeb prasme saskaņot skaņu ar burtu un burtu kombināciju nolasīt (dekodēšana);
- Rakstīta burta savienošana ar skaņu pēc ortogrāfijas likumiem (kodēšana).

Jau pirmsskolas izglītības iestādēs bērnu iepazīstina ar skaņām un burtiem, tāpēc bērns tiek sagatavots apgūt augstāk minētās prasmes.

Nākamais piramīdas slānis ir fonētiskā sapratne. Cilvēks ir iepazīsies ar fonemātiskiem likumiem un prot pielietot iegūtas zināšanas. Zem fonemātiskās informētības iet:

- klausīšanās/manipulācija ar skaņām vārda sākumā un beigās;
- dzirde/manipulācija ar skaņām vārda vidū;
- saklausīt skaņu daudzumu vārdos;
- sadzirdēt, ja skaņas ir dažādas/vienādas.

Nākošais slānis ir fonoloģiskā sapratne, kas nozīmē, ka cilvēks zin un pārvalda ar fonoloģiskām zināšanām. Tajā ietilps dzirdes prasmes: prasme dzirdēt atsevišķus vārdus, prasme dzirdēt vārdu atskaņas, prasme saklausīt zilbes.

Ja D. Lieģeniece un I. Mazarova (1999, 74.lpp.) ir rakstījuši, „lai bērnu sagatavotu pirmslasīšanās etapam, ir jāattīsta viņa (bērna) dzirde un redze”, tad 2.1.attēlā mēs redzam, ka viss sākas ne tikai ar dzirdes un redzes attīstību. Piramīdas fundamenti ir citas pamata prasmes, tās ir dzīves prasmes jeb vispārīgas prasmes, kuras ir nepieciešamas visās jomās, visos dzīves procesos. Pamata prasmes lasītprasmes apgūvē ir dzirde, redze, dzirdes process, vizuāls redzes process, runa, smalkā motorika burtu rakstīšanai, vārdu krājums, izglītības sagatavotība, uzmanība, emocionālā stabilitāte un izziņas jeb kognitīvas prasmes. Visu pamatprasmju attīstības veicināšana notiek pirmsskolas vecumā.

Par dzirdi un redzi raksta vairāki autori, Lieģeniece un Mazarova (1999, 74.lpp.) par bērna sagatavošanu pirmslasīšanās etapam raksta, ka:

„1. Dzirde ir jāattīsta tā, lai viņš prastu

- atšķirt skaņas,
- atcerēties parādību secību,
- ievērot asociācijas valodā utt.

2. Redze ir jāvingrina tā, lai bērns prastu

- atšķirt objektus,
- atcerētos parādību secību,
- redzamās darbības prastu saistīt ar motoriskām kustībām,
- redzēto prastu saistīt ar telpiskām un laika parādībām.”

Visas minētas prasmes tiek attīstītas ne tikai valodas nodarbībās, bet kopumā mācību procesā tiek iekļautas atbilstoši darba plānam.

Par redzes uztveres nozīmību lasītprasmes attīstības veicināšanā var atrast informāciju, ka „ar redzes uztveres palīdzību bērnam veidojas grafiskais skaņas tēls.” (Каплуновская, 6.lpp.) Autore arī uzrāda uz to, ka redzes uztvere ir ikvienam bērnam, bet šī spēja nav apzināta. Bērns uztver ar redzi informāciju, bet nemāk vadīt šo procesu, tāpēc skolotājam svarīgi ir attīstīt bērnam apzināto redzes uztveri. Par dzirdi ir rakstīts, ka „ar dzirdes uztveres palīdzību bērns var atpazīt un salīdzināt skaņas.” (Каплуновская, 6.lpp.) Dzirdes uztveres spēja ir dota bērnam no dzimšanas. Tieši pirmsskolas izglītības iestādēs bērnam mērķtiecīgi tiek veidotas skaņu klausīšanās un uztveres, skaņu salīdzināšanas prasmes. Pateicoties dzirdes uztverei, bērnam veidojas skaņas tēls, kas ir svarīgi sagatavojot bērnu lasītprasmes apgūšanai.

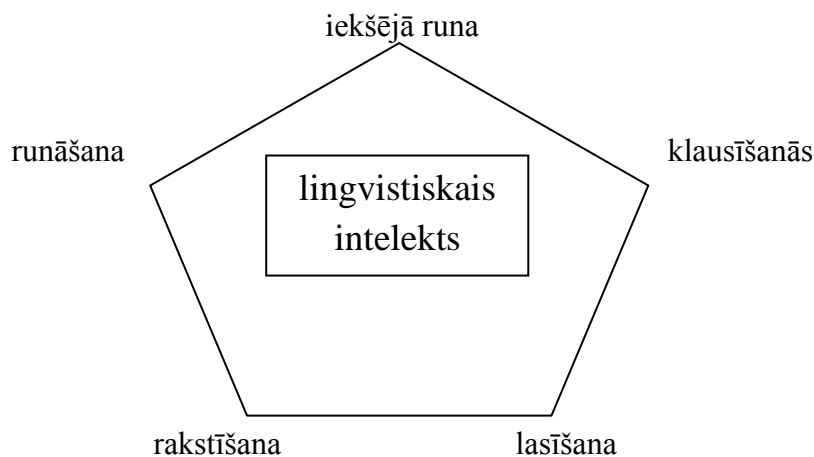
Kā tika minēts iepriekš, lasīšanas prasmju attīstības veicināšana ir ilgs process. „Lasīšana ir sarežģīts psihofizioloģisks process, kā pamatā ir sarežģīts mehānisms, kur

mijedarbojas redzes, runas, kustību un dzirdes analizatori.” (Tūbele, 2008, 30.lpp.) Lasīšana nevar īstenoties bez redzes, runas, kustības un dzirdes palīdzības.

2.2. Sagatavošana lasītprasmes apgūšanai pirmsskolā

Pirmsskolas izglītības iestādēs skolotāji sagatavo bērnus lasītprasmes apguvei, bet skolā bērns sāk aktīvi apgūt šo prasmi. Lasītprasmes attīstības veicināšana ir viens no valodas attīstības uzdevumiem. Bērnā pirmsskolā sāk aktīvi attīstīties valodas prasmes, “pastāv četras valodas pamatprasmes: klausīšanas, runāšana, lasīšana un rakstīšana” (Beikers, 2002, 16.lpp.). Lasīšana ir receptīvā pamatprasme, kura izpaužas rakstu formā. Nedrīkst atdalīt minētās pamatprasmes vienu no otras, jo visas ir cieši saistītas. Lasīšana ir saistīta ar runāšanu (bērns lasot vārdu, to izrunā skaļi), rakstīšanu (apgūst burtu formas, izskatu), klausīšanos (klausās citus un kā pats lasa).

Par lasīšanas sakarību ar citiem valodas veidiem rakstīja arī Roberts Fišers (2005, 225.lpp.), ka „valoda ietver četrus veidus – klausīšanos, runāšanu, lasīšanu un rakstīšanu. Tie ir lingvistiskā intelekta aspekti, kas veido bērna intelektuālās spējas. Jo labāk bērni pratīs klausīties, runāt, lasīt un rakstīt, jo efektīvāk viņi domās.” Tiek arī minēts, ka būtisku vietu aizņem piektais valodas veids – iekšējā runa.

2.2.att. Valodas veidi (Fišers, 2005, 225.lpp.)

Iekšējā runa 2.2.attēlā atrodas piecstūra virsotnē un pēc sadalījuma ir redzams, ka visi pieci valodas veidi ir vienādi svarīgi un saistīti. Runāšana, rakstīšana, lasīšana, klausīšanās un iekšējā runa ir lingvistiskā intelekta sastāvdaļas, kuras nepieciešams attīstīt, lai bērni apgūtu lingvistiskās spējas: sava viedokļa paušana, atbilstošu vārdu lietošana, pasaku klausīšanās un lasīšana, piedalīšanās vārdu spēlēs, vārdu nozīmes izprašana, valodu pielietojums atbilstoši situācijai (lūgums, piedošanas lūgšana, pateikšanās).

Zem katra valodas veida slēpjas valodas tapšanas process. Lasīšanas valodas veids nav vienkāršs rakstītu un drukātu burtu, vārdu, teikumu un tekstu pārveidošana runā. Pastāv lasīšanas divvirzienu norise un par to ir rakstījis Roberts Fišers (2005). Lasīšanas procesam ir divvirzienu norise: ko bērns iegūst no teksta (nolūku, jēgu, izpratni) un ko bērns sniedz tekstam (lingvistisko pieredzi, domāšanas prasmes, iepriekšējās zināšanas). Gan iegūtais, gan sniegtais ir vienlīdz svarīgs.

Gatavojot bērnu lasītprasmes apguvei gan skolotājiem, gan vecākiem ir jāievēro svarīgi nosacījumi: lasīt bērnam priekšā, izvēlētas atbilstošās bērna vecumposmam grāmatas, pārrunāt izlasīto grāmatu, darboties pēc izlasītā (teātris, rotaļas, zīmēšana) un dot bērnam izvēli, ko lasīt. Plānojot darbu ar bērnu, kura mērķis ir lasītprasmes attīstības veicināšana jāievēro, ka apgūstot valodas ir ieteicams izmantot uzskates līdzekļus, jo tas palīdzēs bērniem labāk saprast valodu. Zinot to, ka „statistikas dati norāda, ka cilvēks uztver 50% no tā, ko dzird un redz, un līdz 90% no tā, ko pats dara” (Celitāne, 2007, 19.lpp.), var veidot nodarbības, kurās bērns iepazīsies ar skaņu/burtu vispirms pēc dzirdes, tad pēc redzes un pats atskaņos skaņu. Sandra Zariņa arī ir rakstījusi par 5-6 gadīgiem bērniem, ka „šajā vecumā bērniem dominē uzskatāmi konkrētā domāšana – bērns uztver, iegaumē un izprot to informāciju, kuru viņš iegūst caur sajūtām – redz, dzird, pagaršo, aptausta.” (Zariņa, 2013, 57.lpp.). Pētot literatūru par lasītprasmi bieži tiek skarts domāšanas process, jo lasīšanas process ir cieši saistīts ar domāšanu. „Lasīšanas procesā piedalās kritiskā domāšana un radošā domāšana.” (Fišers, 2005, 230.lpp.) Runājot par lasīšanu zem kritiskās domāšanas tiek domāts vārdu atšifrēšana, bet zem radošās domāšanas ir empātija, iztēle, prasme salīdzināt. Pirmsskolā bērniem tiek mācīti ne tikai burti vārdu atšifrēšanai, bet arī iztēle, empātija, kad skolotāja lasa literatūras darbus bērniem priekšā, pēc tiem notiek pārrunas vai tiek uzdoti jautājumi.

Bērns ir vērotājs, tāpēc „pirmās „lasīšanas” izpausmes, kuras var redzēt jebkurš pieaugušais, ir grāmatas turēšana rokā, tās šķirstīšana. Uz jautājumu – ko tu dari, mazais atbild – lasu.” (Kaņepēja, 2003, 63.lpp.). No skolotāju un vecāku puses ir svarīgi atbalstīt bērnu un nesmierties par to, ka bērns vēl neprot lasīt, bet uzskata, ka lasa. „Pētījumi par piecu gadus veciem bērniem ir parādījuši, ka viņi bieži vien nezina, ko cilvēks lasīdams dara.” (Fišers, 2005, 231.lpp.) Bērni redz, kā pieaugušie lasa, bet tas ir tikai teorētiskais skatu punkts. Bērni redz, kā lasa, raksta, bet svarīgi ir, lai piecu gadu vecumā bērni varētu saistīt skaņu ar simbolu, izprast, ka katram vārdam ir nozīme un sākt iepazīties ar lasīšanu ne tikai teorētiski, bet arī praktiski. Lasīšana sākas ar skaņu, tad iepazīst „savu” burtu, interesējas par grāmatām.

Kolins Beikers (2002, 202.lpp.) izdala lasīšanas kritērijus jeb 10 līmeņus: „1.līmenī (4-5 gadu vecumā) bērniem jāsaprot, ka drukātam vārdam ir nozīme, jāpazīst alfabēts un daži drukāti vārdi, jāinteresējas par grāmatām un jātēlo, ka tās tiek lasītas.” Sanāk, ka 5-6 gadus veci bērni to jau saprot un prot darīt, bet ja „2.līmenī (6-7 gadu vecumā) bērni spēj izlasīt virsrakstus, atpazīst vārdus dažādos tekstos, pārrunā izlasītos stāstus vai dzejoļus”, tad tas ir tas, pie kā ir jātiecas, strādājot ar 5-6 gadus veciem bērniem.

Velta Golubina (2007, 231.lpp.) atzīmē, ka sagatavošanas lasīšanai sākās „iepazīstinot bērnu ar skaisti ilustrētām bilžu grāmatām, pasaku grāmatām, veidojot attieksmi pret grāmatām kā zināšanu glabātājām”, skolotājs iepazīstina bērnus ar skaņām, burtiem un māca darboties jeb „spēlēties” ar tiem. „5-6 gadu veco bērnu apmācībā uzsvars jāliek uz skaņu uztveri, saklausīšanu un to tīrrunas veidošanu. Joprojām jāturpina strādāt pie artikulācijas aparāta attīstīšanas un pilnveidošanas. Sistemātiski jāveic skaņu analīze, jānosaka skaņas daudzums vārdā, skaņas vieta vārdā.” (Golubina, 2007, 232.lpp.) Sākas ar īso vārdu un pakāpeniski vārdi pagarinās. 5-6 gadus vecumā notiek aktīva skaņu un burtu mācīšanās, bērni vingrinās dalīt vārdus zilbēs, kopā ar skolotāju analizē vārdus, skolotāja lasa pasakas priekšā.

Pateicoties literatūras izmantošanai nodarbībās, notiek ne tikai lasītprasmes attīstības veicināšana, bet arī kā raksta Susan Israel (2008, 12.lpp.): ”Runāšanas prasmes attīstība notiek caur grāmatu lasīšanu. Bērns aktīvi piedalās dialogā starp klausītāju un lasītāju un tajā ir iekļauti:

- vairākkārt grāmatu lasīšana;
- stāsti par grāmatām;
- atgriezeniskās saites atbalstīšana;
- izveidot stāstu, kurš balstās uz izlasītā stāsta, bet var atšķirties;
- jautājumi ar uzvedināšanu.”

Lasot grāmatas, nedrīkst aizmirst, ka bērns var ar prieku klausīties vienu un to pašu pasaku vairākas reizes. Grāmatas stāstus var pārveidot par spēli, kurā katrs bērns rūpēsies par grāmatu un pildīs noteikumus. Par lasīto pasaku vai stāstu ir jārunā ar bērnu, jāzina bērna intereses un pielietot iegūto informāciju praktiski. Pasaka var būt ne no grāmatas, bet gan izdomāta vai pārveidota. Pasakām ir liela nozīme bērnu dzīvē, bērna pasaule ir saistīta ar pasakām.

Pasakas ir tik būtiskās pirmsskolu vecuma bērnu dzīvē, ka ir radījusies pasaku terapija. „Pasaku terapija ir audzināšana ar pasaku.” (Gēbele, 2012, 16.lpp.) Bērniem tiek lasītas pasakas, kurās ir informācija par cilvēku vērtībām, audzināšanu, dzīves situācijām, cieņu, mīlestību, draudzību, ticību un visu svarīgu dzīvē, tādā veidā bērniem veidojas pasīva

pieredze. Ja pasakās ar grūtībām tiek galā galvenais varonis, tad dzīvē bērns mācās pats risināt problēmas.

Iveta Gēbele (2012) izdala četrus personības attīstības posmus:

- Pirmais posms – pasaules apgūšana. Personiskās pieredzes veidošanās.
- Otrais posms – pasaules noteikšana, izprašana.
- Trešais posms – cēloņu un seku likumsakarības.
- Ceturtais posms – dzīves likumsakarību izpratne.

Otrais posms notiek apmēram 3-5 gadu vecumā, šajā vecumā bērns dod nosaukumus tam, ko redz ap sevi, atšķir realitāti no pasakām. Pēc pasakas izlasīšanas, ar bērnu ir jārunā, jānoskaidro, kas pasakā bija slikts piemērs, kurš bija labs tēls. Pateicoties pasakām, bērns gatavojas pats nākotnē lasīt, jo tas ir aizraujoši.

Skolotājiem un vecākiem, kuriem rūp bērna sagatavotība lasītprasmes attīstībai, saskaras ar „aktīvas lasīšanas iespējas pamatprincipiem:

1. runājiet, nosauciet vārdā, paskaidrojiet;
2. motivējiet, iedrošiniet, uzslavējiet;
3. prasiet mazliet vairāk no bērna;
4. ļaujiet bērnam būt jūsu gidam;
5. izveidojiet noteiktu kārtību bērna ikdienas lasīšanai;
6. integrējiet ALI programmu ikdienas režīmā;
7. radiet prieka pilnu vidi.” (Malcuit, 2007, 10.-11.lpp.)

Pirmais pamatprincips pievērš uzmanību uz to, ka ar jebkura vecuma bērnu vajag runāt, bērnam nepieciešams dzirdēt atbildes uz viņa jautājumiem, saņemt skaidrojumus. Nosaukt vārdos visus priekšmetus un darbības, kas ir apkārt bērnam un veido vidi. Otrais pamatprincips balstās uz atgriezeniskās saites, kuru pieaugušais saņem no bērna. Pieaugušais (vecāki, skolotāji) motivē runāt pareizi, uzslavē bērnu visos panākumos, iedrošina izteikties un pamatot savu viedokli. Trešajā pamatprincipā pieaugušais stimulē bērnu izdarīt mazliet vairāk nekā bērns ir pieradis. Protams, nedrīkst dot bērnam tādu uzdevumu, kuru viņš nevarēs paveikt, jo spējas un prasmes nebūs pietiekamā līmenī. Gan vecākiem, gan skolotājiem ir jāpiedomā pie tā, cik lielā mērā un cik ātri pieaugs prasības no bērna. Balstoties uz ceturto pamatprincipa pieaugušais iegūs no bērna informāciju par viņa domām, attieksmi pret apkārtējo vidi, interesēm. Bērns ne vienkārši stāstīs verbāli, bet arī izmantos neverbālo valodu un pieaugušais cilvēks varēs secināt par bērna valodas līmeni. Pateicoties šī pamatprincipa ievērošanai, starp pieaugušo un bērnu veidosies labvēlīga atmosfēra, bērns atklāsies, varēs uzticēties. Piektais pamatprincips ir visiem zināms, bet reti ievērojams vecāku laika trūkuma dēļ. Pateicoties ikdienas lasīšanas tradīcijai, bērnam veidojas attieksme pret lasīšanu kā

vērtību. Šis laiks, ko vecāki veltīs lasīšanai ar bērnu būs īpašs un bērns to cienīs. Bērns tiek sagatavots skolas gaitām, jo pagaidām viņam nevajag pildīt mājas darbus, bet vēlāk būs nepieciešams katru dienu lasīt, rakstīt. Sestajā punktā ir ieteikums integrēt ALI programmu ikdienas režīmā. ALI jeb aktīvās lasīšanas iespējas programmas mērķis ir domāta vecākiem vai skolotājiem, kuri darbojas ar pirmsskolas vecuma bērniem, programma ir vērsta uz bērna kognitīvās, valodas un emocionālas spējas attīstību. Dotajā programmā var atrast atziņas, kuras nepieciešams ievērot darbojoties, spēlējoties ar bērnu, kā arī programmā ir rotaļas, dzejoļi katram vecumposmam. Videi ir būtiska nozīme katra cilvēka dzīvē, ne tikai bērna, bet arī pieaugušā ikdienā videi ir liela loma, par to iet runa septītajā ALI pamatprincipā. Tieši pateicoties videi bērns gūst labas emocijas, mācās pārdzīvot, uzticēties, izteikt savu viedokli. Labvēlīgo vidi pirmsskolā, grupiņā veido skolotājs, bet mājās tās ir vecāku pienākums. Šādi ieteicami pamatprincipi ir spējīgi uzlabot bērna lasīšanas attīstības veicināšanu, kā arī veido efektīvu mijiedarbību ikdienas kontaktos.

Bērns 5-6 gadu vecumā daudz laika pavada pirmsskolā un gatavojas skolai, mācīšanās notiek caur ikdienas aktivitātēm: rotaļas, pastaigas, darbs dabā, darbs grupā, individuālais darbs, grupu un pāru darbs, sarunas, novērojums, demonstrējums u.c. Bērna dienu pirmsskolā organizē skolotājs. I. Fiļkina un E. Černova (2013, 100.lpp.) atzīmē, ka „5-6 gadus vecu bērnu dzīvē īpaši nozīmīga ir didaktiskā spēle” un atgādina, ka „jebkurai spēlei ir trīs posmi:

- sagatavošanās;
- norise;
- rezultātu apkopošana.”

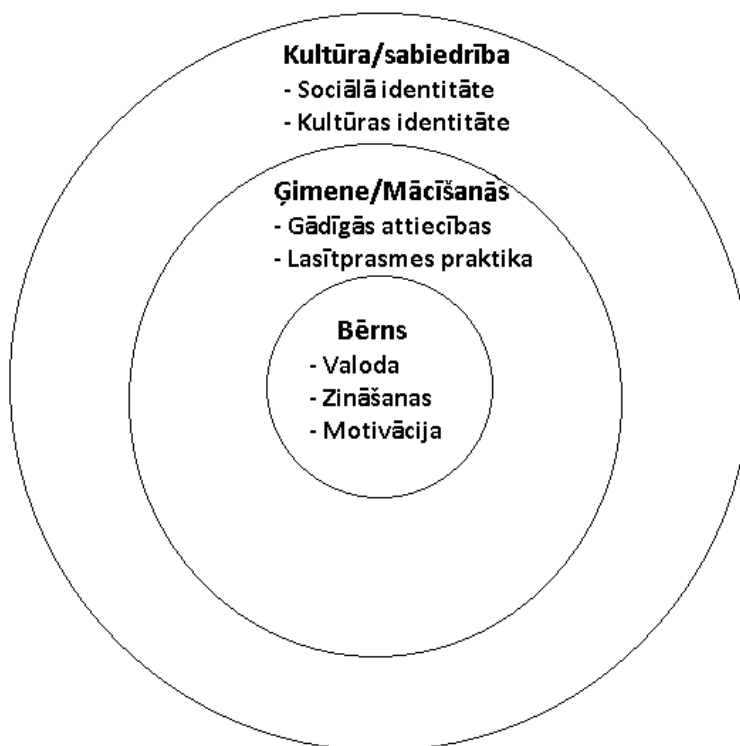
Sagatavošanās posms ir nepieciešams skolotājam, lai sagatavotu visu nepieciešamo spēles norisei. Skolotāja izvēlas vai izdomā spēli, izvirza spēles mērķi, uzdevumus un tad raksta spēles saturu. Norises posmā tiek skaidroti spēles noteikumi, notiek bērna darbība. Rezultātu apkopošanas posmā tiek izpildīti spēles noteikumi un apspriesti spēlē iegūtie pārdzīvojumi. Mūsdienās interneta un grāmatu avotos var atrast daudzveidīgas spēles un rotaļas lasītprasmes attīstības veicināšanai.

Pirmsskolas vecuma bērnu dzīvē liela nozīme ir ne tikai spēlēm, bet arī videi. „Lasītprasmes attīstību sekmē tāda mācību vide, kurā bērniem ir iespēja iegūt un nodod informāciju ar rakstīta teksta palīdzību, gūt atzinību, uzslavu, pozitīvu savas darbības novērtējumu.” (Zariņa, 2013, 57.lpp.) Tādu vidi jāveido ne tikai pirmsskolas izglītības iestādē, bet arī mājās. Pirmsskolā bērns pavada daudz laika, tāpēc skolotājs cenšas dot bērnam visas iespējas veiksmīgai lasītprasmes attīstības veicināšanas uzdevumus.

Svarīgi fakti tiek minēti par angļu valodas apgūšanu, kuru var attiecināt ne tikai uz angļu valodas apgūšanu, bet arī uz citu valodu, kura tiek apgūta kā otrā valoda:

- „bērni otrajā valodā ienes prasmes no pirmās valodas;
- bērni veido fundamentu bilingvismam, iegūstot sociālas un kognitīvās priekšrocības;
- bērni iegūst pieredzi saskarsmē;
- bērni iegūst motivāciju vides pētīšanai;
- bērni praktiski pielieto mājās apgūtas lasītprasmes;
- bērni integrējas sabiedrībā, norisinās sociālā identitāte. ” (Roberts, 2008, 7.lpp.)

Prasmju pārnese no vienas valodas uz otru ir ļoti būtisks fakts, kuru ir jāzina skolotājiem. Bērns ar vājām prasmēm pirmajā valodā, pārņems tās un pārnesis uz otru apgūstamo valodu, tāpēc skolotājam jānovērtē bērna sagatavotība otras valodas apgūšanai. Vērtējot valodu ir jāzina, ka „vērtēšana ir būtiska lasītprasmes attīstības procesa sastāvdaļa.” (Zariņa, 2013, 58.lpp.) Pastāv divi svarīgi vērtēšanas iemesli: bērna gandarījums un skolotāja turpmākās darbības plānošana. Pateicoties vērtēšanai, skolotājs var noskaidrot bērna valodas prasmes pirmajā valodā un gatavību otras valodas apgūšanai. Uzsākot apgūt otro valodu, bērns gūst vērtīgu pieredzi.

2.3.att. Bērna resursu sistēma (Roberts, 2008, 8.lpp.)

Valoda, motivācija un zināšanas atrodas bērna resursu sistēmas centrā, kas ir redzams 2.3.attēlā. Noteikti var apgalvot, ka bērna apakšsistēmas mijiedarbojas. Sistemātiskā pieeja bērna resursu attīstībā valodu prasmju veicināšanā veido to, ka bērnu individuālie resursi tiek apskatīti veselumā ar gramatikas un valodas pieredzi. Bērna ārējā vide arī ietekmē bērna iekšējo vidi, mijiedarbojoties. Uzmanība tiek vērsta arī bērna iepriekšējai valodas pieredzei, tā tiek uzskatīta kā priekšrocība, jo iepriekšējā pieredze tiks apskatīta kā avots, lai radītu, doties tālāk, nevis aprobežot un labot. Apgūstot otro valodu, netiek ignorētas problēmas, ar kurām saskaras bērns, tā ir valodas apgūšanas neatdalāma daļa. Uzsākot otrās valodas apgūšanu, bērnam jau būs izveidojies noteikts resurss pirmajā valodā, kaut gan dažiem bērniem jau var būt iesākts veidoties otrās valodas resurss. Vecāku un skolotāju galvenais mērķis ir nodrošināt bērnus ar nepieciešamajiem resursiem.

Skolotājs izvirza nodarbības mērķi un lasīšanas mērķi varbūt dažādi, kā piemēram, Susan Israel savā grāmatā „Early Reading First and Beyond: A Guide to Building Early Literacy Skills” (2008, 3.-4.lpp.) izdala „četrus agrīnās lasīšanas mērķus:

1. atbalsts;
2. kognitīvas mācīšanas iespējas;
3. zinātniski pamatotā un atbilstoši vecumposmam apmācība;
4. vērtēšana un noteikšana bērnu, kuri pirmsskolas vecumā ir riska grupā.”

Pirmais mērķis ir par atbalstīšanu, lai tiktu atbalstīti tie mēģinājumi, kuri ir saistīti ar pirmsskolas vecuma bērnu valodas prasmju attīstību. Otrais mērķis balstās uz pirmsskolas vecuma bērna nodrošināšanu ar kognitīvās mācīšanās iespējām, kurās ir augsta valodas kvalitāte, bagāta literārā vide un bērni apgūst tās zināšanas un prasmes, kuras ir nepieciešamas ne tikai pirmsskolas izglītības iestādē, bet arī ārpus tās. Trešais mērķis ir zinātniski pamatotā un atbilstoši vecumposmam apmācība. Mācīšanās procesam jābūt balstītam uz zinātniskiem pētījumiem un attīstības procesiem, uzmanību jāpievērš mutiskai runai, fonoloģiskai izpratnei, izpratnei par lasīšanu un alfabēta zināšanām. Pēdējais mērķis ir vērsts uz to, ka skolotājam ir jānosaka tos bērnus, kuriem būs grūtības lasītprasmes apgūšanā. To ir jāizdara jau pirmsskolas vecumā, jo tas spēj ietekmēt bērna nākotni un viņa attīstību.

Līdz lasīšanas prasmes apgūšanai, kad bērns uzsāk lasīt norit lasīšanas prasmju posmi:

- „analītiskais posms;
- analītiski sintezējošais posms;
- sintezējošais posms.” (Tūbele, 2008, 27.lpp.)

Katrs lasīšanas posms ir saistīts ar iepriekšējo posmu un tādā veidā bērns tiek sagatavots lasīšanas prasmes apgūšanai. Analītiskais posms norit pirmsskolas vecumā, kad

bērns apgūst skaņu un burtu apzīmējumus, lasa zilbēs. Vispirms bērns iepazīstas ar skaņām, veidojas prasme atšķirt skaņas pēc dzirdes, sadalīt vārdus zilbēs un tikai tad bērns iepazīstas ar burtu grafiskiem attēliem.

Analītiskajā posmā var sastapties ar lasīšanas problēmām, kuras labāk risināt uzreiz šajā posmā, nevis doties tālāk. Pirmsskolas vecumā skolotājam jāseko vai bērnam nav raksturīgi kādi no „lasīšanas traucējumu pazīmēm:

- problēmas iemācīties burtu nosaukumus;
- nesaprot burtu un skaņu attiecības;
- slikti veic akustiskos vingrinājumus;
- nav pietiekama, vecumam atbilstoša vārdu krājuma;
- noturīgas dekodēšanas grūtības;” (Tūbele, 2008, 153.,159.lpp.)

Minētas lasīšanas traucējuma pazīmes visbiežāk tiek atklātas jau pirmsskolas vecumā un skolotājs var laicīgi veikt pasākumus, lai risinātu problēmas. „Vairākums bērnu sāk mācīties lasīt 6-7 gados. Svarīgi ir atzīmēt, ka bērns nav spiests mācīties lasīt, kamēr viņš nav gatavs, jo tas var tikai novest pie lasīšanas traucējumiem.” (Winters, 2007, 10.lpp.) Lasīšanai ir jāgatavo bērnu, viņam jāveido pozitīvs priekšstats par grāmatu lasīšanu. Lasītprasmes apguvi ir jāplāno laicīgi, lai bērnam 5-6 gadu vecuma nerastos grūtības ar vārdu un skaņu apgūšanu nodarbību laikā.

Lasīšanas prasmju apgūšanā bilingviem un monolingviem nav būtisku atšķirību, par to arī savā grāmatā ir rakstījis Kolins Beikers (2002). Vienādi lasīšanas traucējumi var būt gan bilingviem, gan monolingviem. Bilingvu bērni sastopas ar grūtībām apgūstot divus alfabētus (kirilica un latīņu):

- vienāds burts divos alfabētos, bet dažāda skaņa, piemēram, burts p;
- burti, kuri ir tikai vienā valodā, bet citā valodā analogu nav, piemēram, ъ, ю, ё;
- artikulācijas aparāta vingrinājumi, kuri nepieciešami skaņu pareizai izrunai var būt grūti bērniem, piemēram, skaņa [ы] sagādā grūtības tiem, kuri apgūst krievu valodu kā svešvalodu;
- burtu un skaņu jaukšana utt.

Regulāri darbojoties ar bilingviem bērniem lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai, var novērst visas grūtības un problēmas kopumā valodu apgūšanā. Galvenais ir laicīgi sākt darbu un izvirzīt konkrētus mērķus.

2.3. Lasītprasmes stratēģijas

Veiksmīgai lasītprasmes attīstības veicināšanai pirmsskolā skolotājam ir nepieciešams orientēties uz lasītprasmes stratēģijām. Pateicoties lasītprasmes stratēģijām, tiek veidotas atbilstošas aktivitātes, kuras ir vērstas uz bērna sagatavošanu lasīšanas apgūšanai. Bērniem lasītprasmes apguves procesā tiek veicināta pamatprasmju attīstība, kuras rezultātā bērns tiek sagatavots lasīšanai. Pamatprasmes iekļauj sevī dzirdi, redzi, runu, smalko motoriku, vārdu krājuma bagātināšanu, uzmanību, emocionālās, kognitīvās, fiziskās spējas u.c.

Karen Ford (2010) ir aprakstījusi 8 stratēģijas pirmsskolas vecuma bilingva bērna valodas un lasītprasmes attīstībai:

1. saprotamās un sistemātiskās vārdu krājuma paplašināšana;
2. nodrošināt saskarsmi ar pieaugušiem un vienaudžiem;
3. noskaņot valodas bagātināšanai;
4. vides un ikdienas darbību strukturēšana valodas apgūšanai;
5. pirmās valodas attīstības veicināšana;
6. pamatprasmju apgūšana lasīšanas un rakstīšanas prasmju attīstībai;
7. apzināties, ka vairākas lasīšanas un rakstīšanas prasmes var pārņemt uz citām valodām;
8. noteikt sakarību starp to, ko zina dzimtajā valodā un to, ko jāzina otrā valodā.

Bērniem ir jābagātina vārdu krājums atbilstoši vecumam un vajadzībām. Veiksmīgai vārdu apgūšanai, nepieciešams tos saistīt tematiski, kā tas notiek pirmsskolas izglītības iestādēs: katra mācību gada sākumā tiek sastādīts tematiskais plāns uz visu mācību gadu, katra temata ilgums ir viena nedēļa un šajā nedēļā gan krievu valodā, gan latviešu valodā tiek apgūti vienādas nozīmes vārdi. 5-6 gadus vecumā bērniem vēl lasa priekšā un caur ikdienas lasīšanu, bērns iepazīstas ar jauniem literāriem vārdiem. Tādā veidā bērns paplašina literāro vārdu krājumu, bagātinot savu iekšējo pasauli. Bērns papildina savu vārdu krājumu ne tikai nodarbībā iekļautajiem vārdiem, bet arī pastaigu laikā, rīta rosmē, rotaļās, spēlēs un organizatorisko momentu laikā.

Bērnam nepieciešama valodas pieredze, kura 5-6 gadus vecumā aktīvi veidojas. Bilingviem bērniem ir nepieciešams nodrošināt regulāru komunikāciju abās valodās ar pieaugušajiem (skolotāji, skolotāja palīgs, vecāki) un vienaudžiem. Saskarsme ar pieaugušajiem ir būtisks process, kura gaitā bērns sagaida atbalstu, palīdzību no pieaugušo puses. Mijiedarbības rezultātā bērns gūst jaunas valodniecības prasmes. Veiksmīgai saskarsmei nepieciešams izvēlēties sarunas tematu, kurš būs atbilstošs bērna interesēm, vajadzībām un valodas spējām.

Valodas bagātināšana var noritēt grāmatu lasīšanas laikā, kad pieaugušie lasa bērnam priekšā un notiek pārrunas pēc lasītā. Skolotāji un vecāki var komentēt darbības, kuras notiek ap bērnu, lai bagātinātu bērna valodu.

Vide ietekmē bērna valodas apgūšanu. Pirmsskolas izglītības iestādēs videi velta lielu uzmanību. Grupiņas telpas ir sadalītas pēc darbības centriem, tāpēc atrodoties kādā no centriem, bērni pierod veikt noteiktas darbības. Ikdienas darbības strukturēšana ļauj bērniem paredzēt, kas notiks katrā dienā un kuru valodu nepieciešams izmantot.

Pirmā valoda ietekmē otras valodas apgūšanas procesu, tāpēc nepieciešams pirmās valodas apgūšanas pamudinājumi. Valodas prasmju nostiprināšana notiek caur vecāku lasīšanu un runāšanu ar bērniem dzimtajā valodā. Skolotājas nodarbībās var izmantot vairākas valodas, lai bērni redzētu, kā valodas ietekmē viena otru.

Pastāv daudzveidīgas aktivitātes, kuras veicina agrīnās lasīšanas un rakstīšanas prasmju apgūšanu, piemēram, iztēloties lasīšanu un rakstīšanu, rotaļas un spēles iepazīšanai ar burtiem, interaktīvā lasīšana, interaktīvā pieredze ar valodu un rakstīšanu caur pasakām, dzejoļiem, dziesmām. Interaktīvajā lasīšanā bērns apskata attēlus, starp bērniem un skolotāju notiek saruna par redzamo attēlu. Bērni var sacerēt savus stāstus pēc attēliem, pārstāstīt visiem zināmu stāstu. Lasot stāstu, skolotājs var palūgt palīdzību no bērnu puses, izdomāt galvenos tēlus un viņu rīcību. Svarīgi ir veidot bērnam priekšstatus par mutiskās runas un rakstības sakarību.

Bērna, kurš ir apguvis valodas prasmes pirmajā valodā būs vieglāk attīstīt tās pašas prasmes un iemaņas otrajā valodā, tāpēc svarīgi ir veltīt laiku pirmās valodas padziļinātai apgūšanai. Lasīšanas prasme vispirms tiek apgūta pirmajā valodā, lai to pašu prasmi apgūtu arī otrajā valodā. Gan vecākiem, gan skolotājiem ir jālasa bērnam grāmatas gan pirmajā valodā, gan otrajā valodā.

Ja bērns zina divu valodu līdzību un atšķirību, tad tas spēj palīdz bērnam mācīšanās procesā. Skaņu un burtu līdzība sekmēs otras valodas apgūšanas ātrumu un efektivitāti, tāpēc svarīgi ir sākt apgūt otru valodu no tā materiāla, kas bērnam ir zināms.

Lasītprasme ir nozīmīga dzīvesprasme, kuras apgūšanai bērni tiek sagatavoti pirmsskolā. Pedagoģijas doktore Sandra Zariņa (2013) par lasītprasmes attīstības iekļaušanu pirmsskolas izglītības programmās saista ar izmaiņām mācību teoriju attīstībā, kuras ir ietekmējušas lasītprasmes un tās apguves procesu, kā arī ar izmaiņām attīstības un mācību procesa savstarpējās saistības izpratni.

Secinājumi:

- lasīšana ir viena no pamatprasmēm, kuras apgūšanai bērnu sagatavo pirmsskolas vecumā. Lasītprasmes apgūšana aktīvi norit sākumskolā, kad bērns uzsāk lasīt tekstus, bet bez fundamenta tas nav iespējams. Pirmos soļus lasītprasmes apgūšanai veic pirmsskolā, attīstot lasīšanai nepieciešamās prasmes: redzes uztveri, dzirdes uztveri, runas prasmes, atbilstošs vecumposmam vārdu krājums, tīšā uzmanība, attieksmes paušana utt.
- lasīšana ir receptīvā pamatprasmē, bet visas četras valodas pamatprasmes (runāšana, lasīšana, klausīšanās, rakstīšana) ir cieši saistītas un attīstība notiek kopīgi jeb ietekmējot viena otru. Pie valodas prasmēm var attiecināt arī domāšanu (Fišers, 2003; Kaņepēja, 2003; Anspoka, 2013) un iekšējo runu (Fišers, 2003). Bez iekšējās runas, bērnam būs grūti saprast tekstu, kuru klausās vai patstāvīgi lasa. Lasītprasmē ir cieši saistīta ar valodas prasmēm, tāpēc apskatīt bērnu valodas prasmes labāk veselumā.
- lasītprasmes attīstības veicināšanā ir jāievēro aktīvas lasīšanas principus, lasīšanas prasmju attīstības veicināšanai izvēlēties piemērotas spēles un rotaļas, veidot labvēlīgu vidi lasīšanai gan pirmsskolas izglītības iestādē, gan mājās, sekot bērna resursiem. Skolotāja uzdevums ir ne tikai sagatavot bērnu lasīšanas apgūšanai, bet ja rodas lasīšanas traucējumu pazīmes, rīkoties. No tā, kā bērnu sagatavo lasīšanas prasmes apgūšanai ir atkarīgs, kāds lasītājs viņš būs nākotnē.

3. 5-6 GADU VECU BILINGVU BĒRNU VALODAS ATTĪSTĪBA

Bērnu attīstība notiek veselumā, tāpēc valodas attīstība ir saistīta ne tikai ar kognitīvo, bet arī ar emocionālo un fizisko attīstību. Bilingvu bērnu attīstība notiek līdzīgi ar to, kā tas notiek viņu monolingvu vienaudžiem. Apskatot gan monolingvu, gan bilingvu bērnu attīstības īpatnības, var izdalīt trīs posmus:

- „no dzimšanas līdz viena gada vecumam ir emocionālās veidošanās posms;
- no 1 līdz 3 gadiem – izziņas pieredzes veidošanās posms;
- 3 līdz 5 gadu vecums atbilst lomu veidošanās posmam;
- sešgadīgs bērns sāk apzināties savu vietu sabiedrībā, norisinās integrācijas posms.”(Fiļkina, 2013, 98.lpp.)

Piecgadīgs bērns jau apzinās savu lomu sabiedrībā, ka viņš apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi, ir savas mātes un tēva bērns u.c. Bērnā var būt daudz lomu, to skaits ir atkarīgs no bērna pieredzes dzīvē. Viena no iespējamām bērna lomām ir bilingva cilvēka loma, bērns sāk apzināties, ka var lietot divas valodas atkarībā no situācijas un vietas. Bērns sāk apzināties, kad un kur jālieto katra no valodām un tas pierāda, ka „viens no bērna intelektuālās attīstības rādītājiem ir runas un valodas pareizs lietojums.” (Golubina, 2007, 239.lpp.) Runas un valodas pareizs lietojums ir atkarīgs ne tikai no valodas izvēles, tās izmantošanas vietas, bet arī valodas pareizuma: skaņu izruna, teikumu uzbūve, galvenās domas formulēšana.

Bilingvu bērnu slodze palielinās ar to, ka viņi apgūst divas valodas. Caur valodu notiek kultūras iepazīšana, vides izpēte, sevis apzināšanās. Skolotājiem un vecākiem ir mērķtiecīgi jādarbojas ar bērnu, neatkarīgi no tā vai bērns ir bilingvs vai monolingvs. „Maksimālais efekts bērna spēju īstenošanā tiek sasniegts tikai tādā gadījumā, ja pielietojamās audzināšanas formas un metodes tiek izvēlētas saskaņā ar pirmsskolas vecuma psihofizioloģiskajām īpatnībām.” (Kaņepēja, 2003, 64.lpp.) Psihofizioloģiskās īpatnības apskata dažādos virzienos caur uzmanības, atmiņas, mācīšanās, aktivitātes, runas, domāšanas, emociju, motivācijas izpēti.

5-6 gadus vecumā bērnu iepazīstina ar skolu, nodarbībās kaut arī dominē rotaļas, bet tās paliek līdzīgi sagatavošanai skolai: mācās celt roku, uzdod un atbildēt uz jautājumiem, kontrolēt sevi. „Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu psihiskās attīstības svarīga īpatnība ir gatavība sistemātiskai apmācībai.” (Kaņepēja, 2003, 64.lpp.) Ja bērns ir gatavs sistemātiskai apmācībai, tad viņš ir gatavs apgūt prasmes, kuras ir nepieciešamas pamatzglītības apguvei. Viena no prasmēm ir lasīšanas prasme. Lasīšanas prasmju apgūšana bilingva bērnam saistīsies ar pirmās valodas lasīšanas pieredzi, attieksmi pret grāmatām, neatkarīgi kurā valodā tās ir.

Gan vecākiem, gan pirmsskolas skolotājiem ir jāatceras, ka „5-6 gadu veci bērni strauji attīstās, un viņu attīstība ir daudzpusīga. Bērni attīstās mijiedarbībā ar vidi. Pieaugušajiem ir mērķtiecīgi jāorganizē šī mijiedarbība, lai tā notiktu atbilstoši bērna dabas nosacījumiem.” (Grīnvalde, 2010, 8.lpp.) Bilingva bērnam vidi jāveido atbilstošu divu valodu apgūšanai, lai bērna attīstība notiktu harmoniski, bez grūtībām.

„Bērna attīstība ir ļoti cieši saistīta ar tuvākās attīstības zonu.” (Выготский, 2005, 12.lpp.) Tie uzdevumi, kurus bērns nevar paveikt bez pieaugušā palīdzības tieši attiecās uz bērna tuvākās attīstības zonu. Pirmsskolas izglītības programmās (2012) bērnu sasniegumu rezultāti dalās pēc tā, ko bērnam vajag prast un zināt šajā vecumā un ko viņš vēl mācās. Tieši tas, ko viņš vēl mācās ir tuvākās attīstības zona. Tomēr ir jāatceras, ka bērna attīstība notiek individuāli: kas ir pa spēkam vienam, var sagādāt grūtības viņa vienaudzim. Katrs bērns ir individuāls un jāņem vērā, ka attīstības raksturojumi var attiekties ne uz visiem bilingvu bērniem.

3.1. Fiziskās attīstības raksturojums

Fiziskā attīstība gan monolingviem, gan bilingviem norit vienādi, bet bērnu fiziskā attīstība ietekmē bērna valodas attīstību. „Ķermeņa valoda ir kā tilts uz runu.” (Celitāne, 2007, 22.lpp.) 5-6 gadus vecs bērns izmanto neverbālas saziņas līdzekļus: mīmiku, žestus, pozas, ķermeņa kustības. Bērns apgūst žestus, pozas, ķermeņa kustības, kuras ir raksturīgas apgūstamās valodas kultūrai. Katrā valodā ir raksturīgi savi neverbāli saziņas līdzekļi, ar kuriem ir jāiepazīstina bērnu jau pirmsskolas vecumā. Pasaulē ir daudz valodu, katrai valodai ir īpaši un saprotami tikai valodas nēsātājiem žesti un pozas, ar kuram cilvēks sniedz apkārtējiem vēlamu informāciju. Bērna kopējo fizisko attīstību nepieciešams veicināt ne tikai ķermeņa valodas apgūšanai, bet arī bērna daudzpusīgai un harmoniskai attīstībai.

5-6 gadus veciem bērniem patīk eksperimenti. „Bērni šajā vecumā ir fiziski aktīvi un bieži iedarbojas uz savu ķermeni, pārbaudot faktus par sava ķermeņa īpašībām un veic eksperimentus.” (Абрамова, 2006, 476.lpp.) Skolotājam un vecākiem to ir jākontrolē un jāvirza bērnu uz drošiem eksperimentiem, kuri var būt saistīti ar runu un valodu. Apvienojot ķermeņa valodu un velmi eksperimentēt, bērnam tiek atvērtas dažādu tautu kultūras un tās ķermeņa valodas. Eksperimentus var saistīt ar lasīšanu vairākās valodās, dažādus literatūras žanrus, lasīšanas tempu, kvalitāti utt.

Sagatavošanā lasīšanas prasmes apgūšanai ir svarīga skatiena koncentrācija, pastāv vairāki vingrinājumi skatiena koncentrācijas uzlabošanai. Tuvojoties skolas gaitām, „5-6 gadu vecumā ievērojami uzlabojas koordinācija: dzirdes, redzes un taustes koordinācija sasniedz

pieauguša cilvēka līmeni.” (Grīnvalde, 2010, 5.lpp.) Šajā vecumā bērns pēc taustes un redzes nosaka materiālu, no kura ir veidots priekšmets un var aprakstīt materiālu abās valodās, izmantojot īpašības vārdus. Katra bērna redzes, taustes un dzirdes koordinācijas attīstība notiek individuāli, neatkarīgi no apgūstamo valodu skaita un to attīstību ietekmē vairāki faktori: attīstošā vide, skolotāja pielietotās metodikas, bērna veselības stāvoklis u.c. Redzes, taustes un dzirdes koordinācijas ietekmē bērna valodu apgūšanu:

- redzot priekšmetus, bērns dot viņiem nosaukumus abās valodās; bērns, kurš vel nelasa, var apskatīt burtus un meklēt līdzīgus burta attēlam priekšmetus apkārtējā vidē; ar redzes palīdzību bērns vēro lasīšanas procesu;
- pēc taustes bērns labāk izprot īpašības vārdus, ar kuriem apraksta apkārtējā vidē sastopamus priekšmetus (mīksts, ciets, mitrs, sauss); ļaujot bērnam aptaustīt burtus, viņam veidojas emocionāli nokrāsots priekšstats par burtu;
- pēc dzirdes atpazīst skaņas; ar dzirdi uztver jauno informāciju, lasāmo tekstu.

Bērnu vēlme eksperimentēt un redzes koordinācijas augsts līmenis dod iespēju apmācīt bērnu rakstīt savu vārdu ar drukātiem burtiem. Pateicoties laicīgai grāmatu iepazīšanai, parādās vēlme rakstīt, tāpēc bērns 5-6 gados ir spējīgs uzrakstīt savu vārdu ar drukātiem burtiem, kuri viņam ir pazīstami no grāmatām un tika mācītas nodarbībās. Visticamāk, bērns rakstīs savu vārdu pirmajā valodā jeb dzimtajā valodā. Rakstot var būt atšķirība starp meitenēm un zēniem, jo „zēniem šajā periodā ir labāk attīstīti lielie muskuļi un viņi ir izturīgāki, savukārt meitenēm ir labāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra un viņas ir mierīgākas un precīzākas.” (Svence, 1999, 78.lpp.) Caur veidošanu, rokdarbiem, zīmēšanu, gleznošanu, aplicēšanu tiek attīstīta pirkstu sīkā muskulatūra zēniem un pilnveidota meitenēm. „5-6 gadu vecumā bērni pamazām apgūst smalkās, precīzās pirkstu kustības” (Geske, 2005, 224.lpp.), kuras ir nepieciešamas apgūstot lasītāja kultūru, kad bērnam tiek mācīts kā turēt grāmatu, šķirstīt lapas un sekot lasītajam tekstam.

Apgūstot skaņas un veicot artikulācijas vingrinājumus, jāņem vērā, ka „bērniem šajā vecumā ir dziļāka ieelpa un izelpa.” (Geske, 2005, 227.lpp.) Elpas vingrinājumiem jābūt piemēroties 5-6 gadus vecu bērnu fiziskās attīstības īpatnībām. Skaņu iepazīšana un artikulācija notiek divās valodās, tāpēc bērnam nepieciešams veicināt artikulācijas aparāta attīstību abās valodās vienādi. Dažas skaņas var būt vienādi izrunājamas abās valodās un tās skaņas nesagādās grūtības, bet ir skaņas, kuras ir tikai vienā no valodām un tās var izraisīt problēmas, bet ar tām strādā logopēds.

Lasīšanas prasmjū attīstības veicināšanai ir nepieciešams gribas spēks. Pirmsskolas vecumā bērni vēl neiepazīstas ar gribasspēka nozīmi un tā vajadzība netiek skaidrota, kaut gan gribasspēks jau parādās bērniem. „Gribasspēka attīstība piecu gadu vecumā ir saistīta ar

spēju kontrolēt savu garīgo un kustības darbību, uzvedību mājās, uz ielas, rotaļās.” (Баженова, 2016, 210.lpp.) Lasīšanā gribasspēks izpaužas caur spēju kontrolēt sevi, savas kustības, sēdēt pie galda, cītīgi censties pa burtam lasīt un meklēt pazīstamus burtus. Bērns jau kontrolē savu kustību un reti kurš sāks raudāt un kliegt, ka negrib kaut ko darīt. Pateicoties gribasspēka attīstībai lasīšanas prasmi attīstības apgušanas process notiek vieglāk un ātrāk.

Var secināt, ka nepastāv atšķirības starp 5-6 gadus vecu monolingvu un bilingvu bērnu fizisko attīstību. Piecgadīgais bērns ir aktīvs, gatavs eksperimentēt un iepazīt pasauli. Bērnu fiziskā attīstība ir tajā līmenī, kad var sākt apgūt lasīšanas prasmes, jo koncentrēšanas prasmes, muskuļu, redzes attīstības līmenis ir augsts. Bērnu uzmanību var vērst uz grāmatām, to apsekošanu un pirmā vārda lasīšanu.

3.2. Emocionālās attīstības raksturojums

Personas tapšanas procesā emocijām ir svarīga loma, bērns 5-6 gadu vecumā savu viedokli balsta uz emocijām un jūtām, kuras vēl mācās atšķirt, salīdzināt tās. „Bērna mācīšanas un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga arī no bērna emocijām un jūtām.” (Svence, 1999, 89.lpp.) Skolotājiem ir jāseko, ar kādām emocijām atnāk bērns uz pirmsskolas izglītības iestādi no rīta un ar kurām vakarā aiziet mājās. Bērna emocijas un jūtas spēj ietekmēt uz bērna fizisko attīstību. Ja bērnam ir slikta saskarsme ar sporta skolotāju, tad nodarbības izraisīs negatīvas emocijas un bērns neapzinoties meklēs iespējas neapmeklēt sporta nodarbības, kas arī negatīvi izpaudīsies uz bērna fiziskās attīstības. Kā pozitīvu piemēru var minēt, kad bērns ar prieku no rīta ienāk grupā un redz smaidošu skolotāju, labprāt piedalās nodarbībās, kuras izraisa pozitīvas emocijas un uztver jauno mācību vielu.

Skolotāju loma bērnu emociju un jūtu izraisīšanā pirmsskolas izglītības iestādē ir liela. Bērniem ir nepieciešama motivācija, uzslava, ko pirmsskolas izglītības iestādēs sniedz skolotājas. Tas ir svarīgi, jo „kritiska attieksme pret sevi kā darītāju bērnam veidojas ap 5-6 gadu vecumu, kad viņš savu darbību un tā rezultātus sāk saistīt ar sevi, savām personīgajām īpašībām un darbības motīviem”. (Golubina, 2007, 119.lpp.) Pateicoties pozitīvam vērtējumam no skolotājas puses, bērnam veidojas vēlme darboties, bet caur darbošanos notiek bērna attīstība. Skolotājam ir nepieciešams laicīgi un pamatoti uzslavēt bērnu un motivēt. Lasīšanas attīstības veicināšanā motivācija notiek caur skolotājas piemēru lasīšanā, saudzīgu attieksmi pret grāmatām. Bērns vienmēr skatās uz skolotāju kā uz pozitīvu piemēru. Bērnam ir svarīgi pierādīt un parādīt uz ko viņš ir spējīgs, lai iegūtu apbalvojumu vai uzslavu no pieaugušo cilvēku puses. „Vecākajā pirmsskolas vecumā bērnam kļūst svarīga vajadzība apliecināt sevi, savu neatkarību un varēšanu ar patstāvīgu darbību. Šajā vecumā attīstās sevis

mīlēšana un pašapliecināšanās motīvs.” (Grīnvalde, 2010, 7.lpp.) Cilvēkam ir nepieciešama mīlestība, kā no apkārtējiem cilvēkiem, tā no sevis paša. Bērns 5-6 gados īpaši ir jūtīgs, jo sevis mīlestība ir spilgti izteikta un apkārtējiem cilvēkiem ir jāapzinās, ka šajā vecumā bērns ir ļoti jūtīgs pret kritiku un neveiksmēm. Šis jūtīgums izpaužas arī uz bilingvu bērnu valodu apguvi, tieši šajā vecumā bērnam ir iespējamās grūtības valodas apgūšanā dēļ emocionālās negatīvības, kura izpaužas kā neticība saviem spēkiem.

Bilingvu bērni kā vienaudži, kuri apgūst tikai vienu valodu, cenšas apliecināt sevi, parādīt neatkarību, tāpēc bērnam ir jāpalīdz atklāt valodu pasauli un izpratni, ka visi esam dažādi. „Nākotnē bilingvisms palīdzēs bērnam viegli adaptēties jaunajā sociālajā vidē, jo daudzvalodība palīdz attīstīt toleranci un mobilitāti.” (Cyшко, 2017, 372.lpp.) 5-6 gadus vecumā bilingvu bērns atklāj, ka viņš lieto divas valodas vienādi labi vai dod priekšrocību kādai no valodām. Pateicoties divām valodām, bērns spēj adaptēties divās sociālajās vidēs: pirmās valodas vidē un otrās valodas vidē. Pateicoties tam, ka bilingvu bērns dēļ valodām sāk adaptēties jaunajās vidēs, nākotnē tas viņam nesagādās grūtības un bērns būs emocionāli gatavs apgūt arī citas valodas.

Emocionālā attīstība ir cieši saistīta ar kognitīvo attīstību, kurā ietilpst valodas un runas attīstība. „Svarīgākais priekšnoteikums sekmīgai runas un valodas apguvei ir emocionālā gaisotne – pozitīva saskarsme ar pieaugušo un citiem bērniem, pieaugušā vēlme kontaktēties ar bērnu.” (Lieģeniece, 1999, 45.lpp.) Emocionālais fons nodarbībās ir ļoti svarīgs, tas ir attīstošās vides sastāvdaļa. Bērns iegaumē to, kas pievērš viņa uzmanību vai personīgās darbības procesā vai arī to, kas izraisīja spilgtas emocijas. Šajā vecumā bērns varēs labi iegaumēt dzejoļus un tekstus ne tikai pirmajā valodā, bet arī otrajā valodā, pateicoties galvenās domas emocionālai izpratnei.

Emocionālā izprašana rodas caur procesu, kad bērns mācās saprast un paskaidrot savas emocijas un citu cilvēku, pasakas vai stāstu galveno tēlu emocijas. Piecu gadu vecumā bērna emocionāla attīstība notiek strauji un bilingvu bērniem emocionālā attīstība arī ir svarīga attīstības joma. O. Baženova (2016) par piecu gadus vecu bilingvu bērnu emocionālo attīstību ir minējusi sekojošās izmaiņas:

- veidojas pašcieņa, lepnums, greizsirdība, egoisms;
- turpina veidoties skaistuma, ritma, humora un harmonijas estētiskās izjūtas;
- izteikti attīstās intelektuālās sajūtas: izbrīns un ziņkārība, atspoguļojošie bērna attieksmi pret jauniem faktiem;
- veidojas un attīstās emocionālie pārdzīvojumi un sajūtas, kuras atspoguļo bērna darbību, saistīto ar veiksmēm un neveiksmēm.

Bērna jaunās izjūtas un sajūtas spēj atklāt literatūras pasauli no cita acu skatiena. Šajā vecumā bērns mācās rādīt savas jūtas, vislabāk tos izziņāt bērns spēj ar pasaku un stāstu palīdzību, klausoties un līdzpārdzīvojot galvenajiem varoņiem. Bērns apgūst divas valodas, klausoties pasakas, stāstus un dzejoļus abās valodās un izprotot galveno domu, tēlu rīcību, līdzpārdzīvo un parāda empātiju.

Secinot, ka emocijām ir nozīmē bērna harmoniskai un daudzpusīgai attīstībai, svarīgi atzīmēt, ka otras valodas apgūšanu bilingvam bērnam ietekmē emocionālā attīstība. Caur emocijām var sekmēt bērna veiksmīgo valodu apgūšanu un iepazīties ar kultūrām. Katram bērnam ir nozīmīga emocionālā vide, tāpēc bilingvu bērnu ir jānodrošina ar attīstošu vidi, kura noskaņos uz pilnvērtīgu valodas apgūšanu.

3.3. Kognitīvās attīstības raksturojums

Viena no bērna attīstības jomām ir kognitīvā. Kognitīvais process bērna personības tapšanā sevī iekļauj uztveres, uzmanības, visus domāšanas veidu, atmiņas, iztēles un runas attīstību. Valoda ir cieši saistīta ar kognitīvo sfēru, jo „valoda ir smadzeņu funkcionēšanas rezultāts, un smadzenes ir tās, kuras nodrošina spēju domāt, runāt un saprast valodu.” (Raipulis, 2015, 157.lpp.) Valodas mācība notiek detalizēti, kas izpaužas spējā domāt, saprast un pielietot valodu mutiskā vai rakstu formā. Bilingvu bērniem valodas spējas tiek veicinātas abās valodās, tāpēc bilingviem ir atšķirības ar monolingvu bērnu kognitīvā attīstībā.

Pirmās valodas apgūšanas process bilingviem bērniem notiek līdzīgi, kā tas notiek bērniem, kuri apgūst vienu valodu. Otrās valodas apgūšanā jāzina, ka „galvenā īpatnība agrīna bilingvisma ir tā, ka otru valodu apgūst pēc tādiem pašiem mehānismiem kā pirmo valodu.” (Cyško, 2017, 370.lpp.) Bilingviem bērniem lasīšanas un rakstīšanas prasmju apgūšana otrajā valodā nesagādās grūtības, ja tās tika labi apgūtas pirmajā valodā. Bērna kognitīvā attīstībā liela nozīme ir pirmajai valodai. Pirmā valoda jeb „mātes valoda” ir tā, kura atver valodas pasauli, bērna domāšanas procesi norit šajā valodā. Bērns tiek sagatavots otras valodas apgūšanai caur pirmo valodu un pirmajā valodā apgūtajām prasmēm. Ja bērnam pirmā valoda ir latviešu valoda un otra ir angļu, tad bērns pielieto zināšanas no pirmās valodas par burtu rakstīšanu, skaņu artikulāciju u.c. Tajā pašā laikā, bērns no otras valodas pārņem pirmajā valodā dažādas lietas: teikumu konstruēšanu, runas stilu u.c. Galvenais, kas notiek šajā valodu saskarsmē ir kultūras apmaiņa, bet saskarsmes procesa gaitā uzlabojas tādas prasmes kā rakstīšana, lasīšana, runāšana un klausīšanās.

Klausīšanās ir pamatprasmē, kuru cilvēks apgūst visas dzīves laikā. Klausīties un izprast galveno domu, pareizi uztvert runātāja valodu ir tas, ko cilvēks sāk apgūt pirmsskolas

vecumā. Bērns uztver pasaku, klausoties un skatoties teātri, kuru stāsta un rada skolotāja pirmajā vai otrajā valodā. Uztvere katram bērnam ir individuāla un to var pilnveidot visas dzīves laikā. „Uztveres sistēmas pilnveidošanās saistīta ar intelektuālo attīstību un sekmē motivācijas sistēmas pilnveidošanos. Palielinās uzmanības noturības laiks, kaut arī tas ir individuāls. Uztvere attīstās kopā ar citiem kognitīviem procesiem, veidojot lasīt un rakstīt prasmi, motivāciju.” (Grīnvalde, 2010, 5.lpp.) Bilingvu bērnu uztvere var atšķirties no monolingvu bērnu uztveres ar informācijas apjomu dažādās valodās, jo divās valodās informācijas ir vairāk nekā vienā. Kultūru un valodās iepriekšējās pieredzes ietekme arī spēj ietekmēt uztveri, piemēram, svētku simbolu uztvere katrā tautā ir dažāda. Bērna motivācija veidošana lasīšanas un rakstīšanas prasmju apgūšanā ir noteicošais, jo bez vēlmes un motivācijas apgūt dotās prasmes ir grūti. Ja bērnam ir motivācija lasīt, tad viņš apgūst lasīšanai nepieciešamas prasmes ātrāk, centīgāk un beigās gūst gandarījumu par sasniegto, lasot pirmos vārdus grāmatās ar lielu šriftu pa zilbēm. Bilingvi bērni lasīšanu otrajā valodā var apgūt vēlāk dēļ pirmās un otrās valodas dažādības, bet ja valodas ir līdzīgas, tad lasīšanas apgūšanas process var paātrināties.

Tuvojoties 7 gadiem, bērns bilingvs ir apguvis prasmi vadīt pārrunas, kuras ir saistītas ne tikai ar mācību tematiku, bet arī ar cilvēku dzīvi, pazīstamiem cilvēkiem. Tādā veidā var secināt, ka bērnam ir jāapgūst literāras valodas normas, runas gramatiskā uzbūve un jānotiek vārda krājuma bagātināšanai abās apgūstamās valodās. 5-6 gadu vecumā bilingviem bērniem notiek aktīva valodas procesu attīstība abās valodās. Ja tiek īstenots agrīnais bilingvisms, tad „6 gados bilingvu bērni spēlēs un rotaļās ar saviem vienaudžiem izmanto abas valodas. Pieredze, kuru bērns iegūst pirmajā valodā atšķiras no pieredzes, kuru bērns iegūst, lietojot otru valodu.” (Хампаева, 2015, 20.lpp.) Bērnam veidojas aktīva pieredze saskarsmē ar saviem vienaudžiem, tā varbūt kā pozitīvā, tā arī negatīva: strīdi, jautri piedzīvojumi, pasākumi. Bērnam nesagādā grūtības pārslēgties starp valodām, viņš mācās patstāvīgi atpazīt situācijas, kad un kur jālieto noteikta valoda: ar māti pirmo valodu, ar tēvu otro valodu, pirmsskolā abas valodas.

Valodas apgūšanas sākumā bērns lielāko daļu laika bija klausītājs, pirms pats sāka runāt kādā no valodām. Vecumā 5-6 gadi runātāja lomu pārņem bērns, viņš ir gatavs vadīt pārrunas, uzdot un atbildēt uz jautājumiem, aprakstīt notikumus, sacerēt pasakas. Pieaugušie pārņem vairāk klausītāja lomu sarunā ar bērnu, bet „bērnu vajag ne tikai uz klausīt, bet arī iemācīt vispārinājušos vārdus abās valodās.” (Баженова, 2016, 182.lpp.) Piemēram, nosaukt dakšas, krūzes un karotes vienā vārdā – trauki. Pieaugušiem joprojām jāskaidro bērniem, jālasa pasakas priekšā, jāuzdod uzvedinošus jautājumus, uzsākt sarunu pirmajam. Galvenais, apkārtējo cilvēku runā ir pareizums, skaidrība un runas mērķtiecīgums. Bērns šajā vecumā

pieņem pieaugušo runu kā piemēru un var pārņemt kļūdas, ja tās pieļauj apkārtējie cilvēki. Kaut bērns vēl pats mācas veidot teikumus leksiski pareizi, viņš jau var saklausīt cita bērna runas kļūdas un izlabot tas.

Kognitīvas attīstības ieteikumu ir daudz un viens no tiem ir saistīts ar runas un valodas attīstību: „runas un valodas attīstībā jācenšas izmantot daudz folkloras materiālu, īpaši mīklu minēšanu, kas atraisa bērna iztēles spējas un sekmē domāšanas procesu. Daudz jālasa priekšā, īpaši jaunākajā vecumā, jāspēlē pirkstiņspēles, galda teātris, kurā bērns piedalās ar lielu ieinteresētību.” (Golubina, 2007, 239.lpp.) Folklorai ir liela nozīme bērnu dzīvē, pasakas spēj ietekmēt bērna darbaudzināšanu un intelektuālo audzināšanu. Pasaku lasīšana pirms gulētiešanas, dzejoļu mācīšana no galvas, mīklu izmantošana nodarbībās ir ikdienā izmantojamās pirmsskolas izglītības iestādēs. Bilingvi bērni vecumā 5-6 gadi ir spējīgi uztvert pasakas un stāstus abās valodās, kā arī mācīties dzejoļus no galvas abās valodās. Folkloras materiālu izmantošana pozitīvi ietekmē bērna gan kognitīvo attīstību, gan emocionālo attīstību.

Savukārt, bērna valodas attīstību, kura ir kognitīvās jomas sastāvdaļa, ir spējīgas ietekmēt emocijas un jūtas. Bērna attīstība notiek veselumā, tāpēc bērna attīstības procesi ir savstarpēji saistīti un veiksmīgai bērna attīstībai ir jāņem to vērā. „Pilnvērtīgai kognitīvai attīstībai nepieciešams iekļaut pozitīvās emocijas: empātija, kura ir saistīta ar dzimto jeb pirmo valodu. Pozitīvās emocijas bilingva bērna harmoniskajā attīstībā padara viņu par gudru un veiksmīgu cilvēku nākotnē.” (Хамраева, 2015, 9.lpp.) Emocionālā gatavība valodas apgūšanā ir spējīga uzlabot jeb pasliktināt otras valodas apgūšanu. Empātijas veidošanu sekmē folkloras izmantošana pirmsskolas izglītības iestādēs. Bērnā 5-6 gadu vecumā noteikti bija saskarsme ne tikai ar pozitīvām emocijām, bet arī ar negatīvām. Abas saskarsmes veidi veicina bērna attīstību, bez sliktās pieredzes, bērnam nebūtu labās pieredzes un bērns nevarētu salīdzināt emociju un jūtu atšķirības. Salīdzināšanas prasmes ir nepieciešamas ne tikai jūtu un emociju salīdzināšanā, bet arī valodas jomā. Bilingvs bērns vecumā 5-6 gadi ir spējīgs paskaidrot savas un citu cilvēku emocijas, izmantojot pirmo vai otru valodu.

5-6 gadus vecumā bilingvam bērnam ir redzamas atšķirības no vienaudžiem, kuri apgūst vienu valodu. Apkopojot informāciju no vairākiem avotiem, var secināt, ka 5-6 gadus veca bilingva valodas attīstība atšķiras no vienaudžu valodas attīstības, kuri apgūst vienu valodu. Piecgadīgu bilingvu bērnu atšķirība no monolingviem:

- „5-6 gados pārvalda stāstījumu dialogā;
- runā garos sarežģītos teikumos;
- atbild uz jautājumiem.” (Geske, 2005, 228.lpp.)
- „bērns saprot vecāku un audzinātājas runu;

- var salīdzināt un tulkot zināmas frāzes un teikumus no vienas valodas uz citu;
- izmanto runā visus teikumu veidus;
- abās valodās pareizi lieto lietvārdus daudzskaitlī un vienskaitlī;
- veido teikumus no 5-6 vārdiem un izsaka pabeigto domu;
- abās valodās izmanto pagātnes, tagadnes un nākotnes laiku;
- runā ir pietiekamais īpašības vārdu apjoms;
- zina vārdus, kuri apzīmē materiālus, no kuriem ir uztaisīti priekšmeti;
- pārvalda ar vienkāršiem antonīmiem un sinonīmiem abās valodās;
- vienā no valodām apgūst drukātus burtus un prot tos rakstīt.” (Баженова, 2016, 189.lpp.)
- „vairākums bilingvu bērnu 5-6 gados ir spējīgi izdomāt savus stāstus vai stāsta zināmas pasakas. Tas nozīmē, ka bērna apziņā jau ir izveidojušies kultūras tēli.” (Хамраева, 2015, 24.lpp.)
- „dod emocionālo nokrāsu dzejoļiem abās valodās” (Баженова, 2016, 190.lpp.)
- „labi attīstās redzes un dzirdes atmiņa” (Баженова, 2016, 203.lpp.).

Redzes un dzirdes uztvere bērniem uzlabojas, „5 gadus veci bērni labi uztver stāstītājus, jo paši bērni runā izmanto garus un saliktus teikumus, kuri ir diezgan pareizi, gramatiski uzbūvēti. Bērni gandrīz ir apguvuši visas skaņas” (Kohnert, 2013, 83.lpp.) Izņemot skaņas, kuras ir grūti vai līdzīgi izrunājamas, piemēram, [z]-[s], [k]-[g] utt. Skaņu artikulācija bilingviem bērniem ir sliktākā, ko apliecina tas, ka „piecgadīgiem monolingviem nepareizi artikulētu skaņu skaits ir ievērojami mazāks, nekā bilingviem. Otrās valodas ietekme uz skaņu sistēmu ir ievērojama. Visbiežāk ir sastopamas grūtības krievu valodā ar skaņām [л] un [с], [з] un [ц], [к], [г], aizvieto [т] un [д].” (Баженова, 2016, 185.lpp.) Protams, bērns sastopas ar grūtībām dēļ divu skaņu sistēmu apgūšanas, bet pateicoties bilingva bērna salīdzināšanas prasmei un visu veidu atmiņas attīstības, bērns veiksmīgi risina visas problēmas ar skaņām un izdala divas skaņu sistēmas.

Bērniem vecumā 5-6 gadi aktīvi norit iekšējās runas attīstība. „Tās attīstība norit vairākos posmos:

- 1) Sākumā bērns sāk koncentrēt uzmanību uz runas priekšmetu, fiksē runā darbības pazīmes vai rezultātus;
- 2) Pēc tam pāriet uz plānošanu, plāno, ko darīs un kā darīs;
- 3) Vēlāk egocentrisko runu aizvieto iekšējā runa.” (Svence, 1999, 86.lpp.)

Trešais iekšējās runas attīstības posms ir attiecināms uz 5-6 gadus veciem bērniem, kuru runa šajā vecumā vēl ir egocentriska, bet jau veidojas iekšējā runa. Iekšējā runa jeb spēja domāt iekšēji ir viena no spējām, kuru nodrošina smadzenes. „Bērns, pirms viņš ir apguvis

valodu, domā iekšēji, tikai šīs domas ir vizuālas un emocionālas.” (Raipulis, 2015, 158.lpp.) Cilvēki var domāt ne tikai ar vārdiem, bet arī ar attēliem, simboliem, zīmēm, pat ar matemātikas palīdzību. Domāšanā matemātiku retāk izmanto humanitāri, bet arī viņi izmanto skaitļus, matemātikas zīmju sistēmas, simbolus, kad domā, skaita galvā. Muzikantiem dominē domāšana, kurā izmanto notis, tāpēc var nereti dzirdēt no viņiem, ka galvā skan mūzika. Par iekšējo runu 5-6 gadu vecumā ir rakstījusi arī V.Golubina (2007, 120.lpp.): „Veidojas pirmās domāšanas operācijas – spēja salīdzināt, ievērot atšķirīgo un līdzīgo, sāk darboties iztēle. Bērns virzās no tiešās darbīgās uztveres uz uzskatāmi tēlaino un abstraktās domāšanas sākumiem.” Abstraktās domāšanas attīstība ir cieši saistīta ne tikai ar runas attīstību, bet arī ar pārējiem psihiskiem procesiem: atmiņa, loģika, uztvere.

Dotajā vecumā bērna domāšanas procesos notiek pārmaiņas, tas pārmaiņas ir spilgti redzamas bilingviem bērniem, jo vecumā 5-6 gadi bērns padziļinās pirmās jeb dzimtās valodas zināšanas un paralēli apgūst otru valodu tādā pašā līmenī vai zemākā līmenī. „Apmēram piecu gadu vecumā bērns spēj uztvert ap 50% informācijas, pēc pieciem gadiem – jau ap 100% saņemtās informācijas.” (Golubina, 2007, 121.lpp.) Dēļ tādām izmaiņām psihiskos procesos, bērna valodas līmenis strauji aug. Posmā 5-6 gadi bērns arvien labāk apgūst dzimto valodu un ja vecāki ir pieņēmuši lēmumu uzsākt otras valodas apgūšanu no pieciem gadiem, tad var sākt apgūt otro valodu paralēli ar dzimtās valodas padziļināto apgūšanu. Apgūstamais informācijas apjoms palielinās pakāpeniski, nodarbības kļūst garākas.

Valodas apjoms sastāv no vārdiem, kurus bērns zin, lieto un izprot to nozīmi. Piecu gadu vecumā bērnam pieaug vārdu krājums, par to rakstīja D.Lieģeniece un I.Nazarova (1999, 44.lpp.): „strauji turpina paplašināties runā lietoto vārdu, it īpaši lietvārdu, darbības vārdu un vietniekvārdu, skaits. Pieaug arī izmantoto īpašības vārdu skaits.” Bērns iepazīstas ar īpašības vārdiem, to nozīmi un ja ir iespējams, tad apskata vidē objektus, kuriem ir raksturīgi šie īpašības vārdi. Tas, ka „5-7 gadu vecumā strauji pieaug bērna vārdu krājums” (Grīnvalde, 2010, 6.lpp.) nozīmē, ka bērns praktiski lieto savu vārdu krājumu. Vārdu krājums bilingviem bērniem atšķiras no monolingviem. Bilingvu bērnu 5-6 gadus vecumā valodas apgūšanas gaitā „vārdu krājums var būt vairāku tūkstošus vārdu apjomā: no 6000 līdz 14000 vārdiem.” (Kohnert, 2013, 83.lpp.) Bērna vārda krājums ir atkarīgs no bērna atmiņas, no vārdu daudzuma, kuru bērns ir spējīgs iegaumēt. Hamraeva (2015) savā grāmatā, kurā apraksta krievu valodas apgūšanu bilingviem bērniem, atzīmē, ka bilingvu bērnu vārdu krājums 5-6 gadus vecumā vienā valodā ir mazāks, nekā monolingvam bērnam šajā vecumā, bet kopumā abās valodās ir lielāks. N. Suško un J. Kazanceva (2017, 371.lpp.) arī atzīmē, ka „ir gadījumi, kad bilingva bērna vārdu krājums vienā no valodām ir diezgan mazāks nekā vienaudžiem, bet ja summēt vārdu krājumus abās valodās, tad bilingva bērna vārdu krājums ir jūtami lielāks,

salīdzinājumā ar monolingviem vienaudžiem.” Bērns valodu apgūšanas gaitā ir spējīgs apstrādāt lielu vārdu apjomu, pateicoties psihisko procesu gatavībai uzņemt lielu informācijas apjomu.

Divu valodu apgūšana var rast grūtības: izruna, jukt vārdi, teikumu uzbūve, zilbes, skaņas u.c. problēmas. Kad abas valodas tiek maksimālā apjomā izmantotas, tiek stimulēta abstraktās domāšanas attīstība. Valoda ir zīmju sistēma, bet jebkura apgūtā zīmju sistēma attīsta uzmanību, atmiņu un loģisko domāšanu, tāpēc bilingvu bērniem ir priekšrocības starp saviem vienaudžiem, kuri apgūst tikai vienu valodu.

Starp bilingvu un monolingvu bērnu attīstības īpatnībām ir atšķirības, kuras parādās jau 5-7 gadu vecumā, par to liecina pētījums, kuru veica J. Morales (2013). Pētījumā tika noskaidrots, ka bilingvu bērniem ir daudz labāka atmiņa, tas arī nozīmē, ka viņi labāk skaita galvā, labāk apgūst lasīšanas prasmes un citas prasmes, viņi labi orientējas apkārtnē utt. Bilingviem ir priekšrocības starp monolingviem ne tikai attīstības jomā, bet arī veselībā. Tiem cilvēkiem, kuri zin divas vai vairākas valodas palēninās Alcheimera sindroma veidošanas process un cilvēki, kuri visu savu dzīvi apgūst valodas, retāk slimo ar šo slimību, to ir konstatējuši ārzemju zinātnieki, pētot bilingvismu: psihologi F. Kreiks, E. Bialistoka, matemātiķis M.Fridmans (2010). Valodu zināšanas veicina personas daudzpusīgu attīstību, veiksmīgas saskarsmes veidošanos, attālina tādas slimības kā Alcheimers, kuras ir saistītas ar psihiskiem procesiem. Valodu zināšanā ir daudz priekšrocību dzīvē, bet apgūt valodas ir nepieciešams jau no bērnības, lai veidojas dispozīcija uz valodu apgūšanu. Bilingva bērna kognitīvas attīstības atšķirības no monolingviem vienaudžiem ir jau redzamas 5-6 gadu vecumā. Sekojot bērna attīstības gaitām, var redzēt būtiskas izmaiņas un gatavību divu valodu paralēlai apgūšanai.

Secinājumi:

- fiziskā attīstība 5-6 gadus veciem bērniem notiek vienādi, neatkarīgi no apgūstamo valodu skaita. Tajā pašā laikā, bērna fiziskā sagatavotība ietekmē bērna valodas vai vairāku valodu apgūšanas gaitu. Lasīšanas prasmes apgūšanas sagatavošanai 5-6 gadu vecumā bērnam tiek attīstīta redze, uzmanība, atmiņa, dzirde, pirkstu sīkā muskulatūra, kustību koordinācija caur daudzveidīgām aktivitātēm;
- kognitīvā attīstības joma ir saistīta ar runas attīstību. 5-6 gadus veciem bilingviem ir būtiskas atšķirības valodas attīstībā ar saviem vienaudžiem, kuri apgūst vienu valodu, piemēram, vārda krājuma apjoms bilingviem bērniem ir lielāks. Svarīga loma ir pirmajai valodai un tās apgūšanas pieredzei, jo tās zināšanas un prasmes, kuras tika iegūtas pirmajā valodā, tiks pārliktās uz otru valodu. Gatavojot bērnu lasīšanas

prasmes apgūšanai, nepieciešams attīstīt uzmanību, uztveri, atmiņu, runu un visus domāšanas veidus. Divu valodu apgūšana ietekmē bērna kognitīvo attīstību;

- emocionālā attīstība ietekmē valodas apgūšanas procesu. Emocionālais fons, bērna emocijas, apkārtējo cilvēku emocijas un jūtas, paškritika, emocionālā gatavība ietekmē bilingva bērna pirmās un otras valodas apguvi, bet otru valodu lielākā mērā. Otras valodas apgūšanas laikā emocionālā attieksme pret valodu veidojas pakāpeniski. Videi, kurā bērns sastopas ar otru valodu jābūt labvēlīgai, attīstošai un atbalstošai;
- kognitīvā, fiziskā un emocionālā attīstības joma ir savstarpēji saistītas. Veiksmīgai valodas apgūšanai nepieciešama gan kognitīvā, gan fiziskā, gan emocionālā sagatavotība, jo valoda ir rakstu, runas un žestu (mīmikas) forma.

4. LASĪTPRASMES ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANAS 5-6 GADĪGIEM BILINGVIEM BĒRNIEM EMPĪRISKĀ IZPĒTE

Pētījuma mērķa sasniegšanai un atbildei uz pētījuma jautājumu, tika veikts pētījums Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādē, kurā piedalījās 20 bērni vecumā 5-6 gadi, 4 pirmsskolas skolotājas un 20 bērnu vecāki. Pedagoģiskā pētījuma gaitā tika izmantotas sekojošās pētījuma metodes:

- aptaujas anketa;
- intervija;
- eksperta novērtējums;
- kontenanalīze.

Pētījuma metožu izvēle tika balstīta uz to, ka „aptaujas metode nozīmē divus iespējamus aptaujas paņēmienus, un tie ir:

- anketēšana;
- intervija” (Kristapsone, 2008, 227.lpp.)

Empīriskā pētījuma gaitā tika izmantoti abi aptaujas paņēmieni.

„Par aptauju (angl. questionnaire) var uzskatīt rakstisku jautājumu kopu no viena līdz vairākiem desmitiem un pat simtiem jautājumu, kas tiek piedāvāti pētāmajiem, lai iegūtu rakstiskas atbildes kvantitatīvā un/vai kvalitatīvā formā.” (Mārtinsone, 2016, 216.lpp.)

Lasītprasmes attīstības veicināšanā piedalās ne tikai pirmsskolas skolotāji, bet arī bērnu vecāki. Anketēšana tika veikta ar mērķi izpētīt vecāku sadarbību ar bilingviem bērniem lasītprasmes attīstības veicināšanai. Diplomdarba ietvaros izstrādātā anketa tika izplatīta starp 5-6 gadus vecu bērnu vecākiem papīra veidā. Tika sastādīti slēgti un daļēji atvērti jautājumi. Daļēji atvērts jautājums bija viens, viņš ir gan ar iepriekšsagatavotiem atbilžu variantiem, gan ar atvērtas atbildes variantu. Slēgti jautājumi ir ērti ar to, ka tiek piedāvāti atbilžu varianti un nepieciešams tikai atzīmēt atbilstošo variantu. Anketa sastāv no 6 jautājumiem (skat. 1.pielikumā). Kopumā tika aptaujāti 20 vecāki, kuru bērni apmeklē vecāko grupiņu (vecumā 5-6 gadi) Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādē.

Par pirmsskolas skolotāju aptaujas paņēmieni tika izvēlēta intervija. „[...] interviju varētu definēt kā vienpusēju uztaujāšanu vai uz mijiedarbību balstītu personīgu dialogu starp pētnieku un vienu vai vairākiem pētāmajiem, kas norisinās klātienē vai pastarpināti ar kādu saziņas līdzekļu palīdzību.” (Mārtinsone, 2016, 244.lpp.) Balstoties uz to, ka „ja aptaujas atbildes tiek iegūtas elektroniski, pētāmo izlases īpatnības ietekmēs tas, ka šādas aptaujas varēs aizpildīt indivīdi ar pieeju internetam ,kā arī laiku un motivāciju šādas aptaujas

aizpildīšanai.” (Mārtinosine, 2016, 245.lpp.), intervija notika klātienē un mutiski jeb aptaujas īstenošanas veids bija personīgā aptauja. Intervijas ietvaros tika sastādīti kontrasta un strukturālie jautājumi. Kontrasta jautājumi ietver sevī salīdzinājumu, bet strukturālie jautājumi prasa strukturētas, uzskaitāmās atbildes.

Intervijā iegūtie dati tiek apstrādāti ar kontentanalīzes jeb dokumentu analīzes metodes palīdzību. „Dokumentu analīze ir sistemātiska dokumentu izpēte vai izvērtēšana, kurā kā dokumentus var izmantot gan drukātus, gan elektroniskus (datorā saglabātus un/vai internetā izplatītus) materiālus.” (Mārtinsone, 262.lpp.) Intervijā iegūto datu analīze tiek fiksēta tabulas veidā.

Eksperta novērtējums tika gūts caur aptauju tabulas veidā (skat. 2.pielikumā). „Ekspertu aptauja ir īpašs aptaujas veids, jo tajā par respondentiem izvēlas ekspertus, kas ir konkrētas jomas (nozares) speciālistus, kuri novērtē parādību vai procesu.” (Kristapsone, 2008, 267.lpp.) Eksperts novērtēja īstenotas aktivitātes pēc 3 ballu skalas. Eksperta lomā tika izvēlēta Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādes vadītājas vietniece, kurai ir liela pieredze darbā ar bilingviem bērniem.

4.1. 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanai aktivitāšu izstrādāšana un aprobēšana

Pētījuma ietvaros tika izstrādātas aktivitātes, kuras aprobēšanas gaitā vērtēja eksperts. Eksperts novērtēja katru aktivitāti, aizpildot tabulu (skat. 2.pielikumā). Aktivitātes tika izstrādātas balstoties uz lasīšanas stratēģijām. Aktivitātes tika pārbaudīti praktiskajā darbībā 2017.gada maija mēnesī.

Tika izstrādātas desmit daudzveidīgas aktivitātes lasītprasmes attīstības veicināšanai (skat. 3.pielikumā). Katrai aktivitātei ir savs nosaukums, darbības veids (rotaļa, spēle, darba lapa utt.), uzdevumi, aktivitātes norises apraksts un aktivitātes atbilstības pamatojums. Aktivitātēm ir kopīgais mērķis: veicināt lasītprasmes attīstību jeb sagatavot lasītprasmes apguvei. Aktivitātes tika veidotas balstoties uz 5-6 gadus vecu bilingvu bērnu attīstības īpatnībām un atziņām par lasītprasmes attīstības veicināšanu pirmsskolā.

Visas aktivitātes tika aprobētas Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādē, ar 5-6 gadus veciem bērniem. Aprobēšanas laikā tika atklāti vairāki fakti:

- grūtības latviešu valodas apgūšanā;
- negriba apgūt lasīšanas prasmi;
- bērnu attīstības īpatnības, kuras jāņem vērā.

Dažiem bērniem tika atklāta latviešu valodas nezināšana, nav valodas saprašanas, kas ietekmēja aktivitāšu norisi. Aktivitāšu uzdevumu skaidrojumus vairākums bērnu saprot precīzi gan krievu, gan latviešu valodā, bet ir bērni, kuriem nav saprotami norādījumi latviešu valodā. Tika konstatēts, ka dažiem bērniem nav vēlmes gatavoties lasīšanai, jo atsakās piedalīties aktivitātēs, kurās tiek izmantotas grāmatas. Aktivitātes ir nepieciešams pielāgot katrai pirmsskolas grupai individuāli, jo pastāv iespēja saskarties ar bērniem, kuriem ir attīstības traucējumi.

Aktivitāšu aprobēšanas laikā tika veikts eksperta novērtējums. Katru aktivitāti eksperts vērtēja 3 ballu skalā:

- 3 – atbilst lasītprasmes attīstības veicināšanai,
- 2 – nepieciešams piestrādāt, ir nepilnības,
- 1 – aktivitāte pilnībā neatbilst lasītprasmes attīstības veicināšanai.

Pie aktivitātēm, kuras tika novērtētas 2 un 1 balles, eksperts rakstīja komentāru, atklājot iegūto ballu cēloņus. Pēc eksperta novērtējuma lapas (skat. 2.pielikumā), var secināt, ka trīs no desmit aktivitātēm ir jāmaina. Pārējās septiņas aktivitātes saņēma augstāko balli no eksperta. Trešās aktivitātes (galda spēle „Burtu loto”) īstenošanas laikā, nebija pietiekami aktivizēta bērnu runa un bērni nevarēja nosaukt visus burtus, tāpēc patstāvīgi bērni nevar spēlēt, nepieciešama skolotājas klātbūtne. Piektās aktivitātes (grāmatu pēcpusdiena „Es lasu”) īstenošanas neveiksme ir saistīta ar bērnu nevēlmi mācīties lasīt un nākotnē lasīt patstāvīgi grāmatas. Aktivitātei nepieciešams bērnus sagatavot laicīgi, izstāstīt par grāmatām, lasīt viņiem interesējošās grāmatas. Desmitās aktivitātes (eksperiments ar guaša krāsām) atzīme 2 balles tika pamatota ar lasītprasmes elementu trūkumu. Aktivitāti var papildināt ar stāstīšanas momentu, kurā bērni stāsta par eksperimenta gaitu un tā rezultātu, apraksta savas izjūtas.

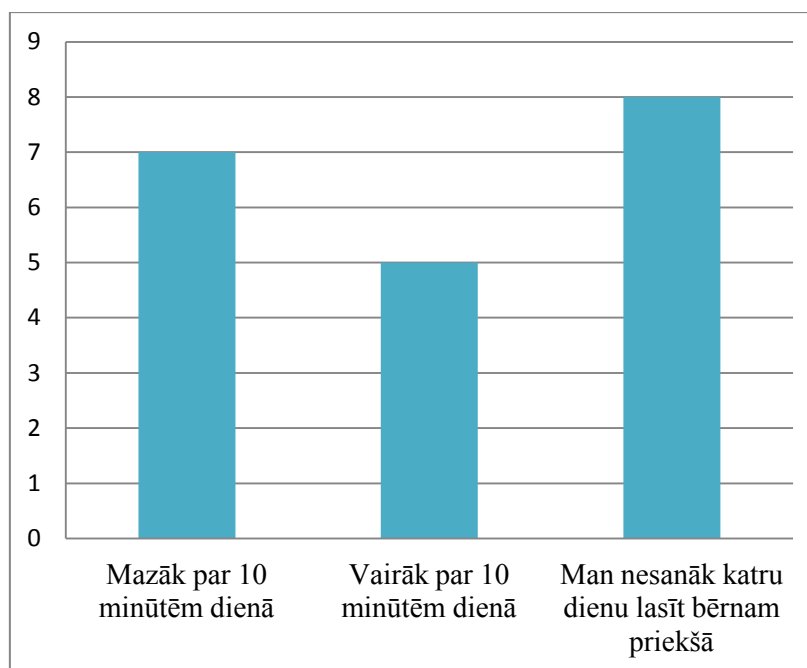
Aktivitāšu izstrādāšanas un aprobēšanas laikā tika secināts, ka lasītprasmes attīstības veicinošu aktivitāšu ir daudz. Tās ir pieejamas kā literatūras avotos, interneta resursos, tā arī tos var izdomāt patstāvīgi un pielāgot pie noteiktas pirmsskolas grupiņas, ievērojot bērnu vecumposma īpatnības, apgūtas zināšanas, prasmes un spējas. Aktivitātēm jābūt daudzveidīgām, atbilstošām bērnu interesēm un tos ir jāiekļauj ne tikai nodarbībās, bet arī pastaigu laikā, pēcpusdienas darba plānā, bērnu sagaidīšanas laikā. Izstrādāto aktivitāšu grūtības pakāpi var paaugstināt pēc bērna attīstības līmeņa, kas ir individuāls. Bērni labprāt piedalījās aktivitātēs, kurās dominēja viņu pirmā valoda. Jāatceras, ka attīstot pirmo valodu, attīstās otra valoda, tāpēc galvenais ir attīstīt bērna valodnieciskās prasmes vienā no valodām un tās tiks pārnestas arī otrajā valodā.

Var secināt, ka pēc aktivitāšu izstrādāšanas un aprobēšanas, eksperts novērtēja tās augsti. Aktivitāšu aprobēšanas laikā tika secināts, ka 5-6 gadus veciem bilingviem bērniem ir interese piedalīties tāda veidā darbībās. Aktivitātes tika izmantotas brīvu brīžu organizēšanai un jautra laika pavadīšanai. Bērniem parādījās vēlme patstāvīgi rīkot līdzīga veida aktivitātes un skolotājs var sekot, lai aktivitāšu mērķi būtu sasniegti.

4.2. Aptaujas anketas un intervijas iegūtu datu apkopojums un rezultātu analīze

Diplomdarba pētījuma ietvaros tika anketēti 5-6 gadus vecu bilingvu bērnu vecāki. Aptaujas anketas mērķis ir izpētīt 5-6 gadus vecu bilingvu bērnu sagatavošanas procesu lasītprasmes apgūšanai mājās. Aptaujas anketas aizpildīja 20 vecāki, atbildot uz 6 jautājumiem.

Aptaujas gaitā tika iegūti dati, pēc kuriem var secināt par vecāku iekļaušanos bērna sagatavošanas procesā lasīšanas prasmes apgūšanai.

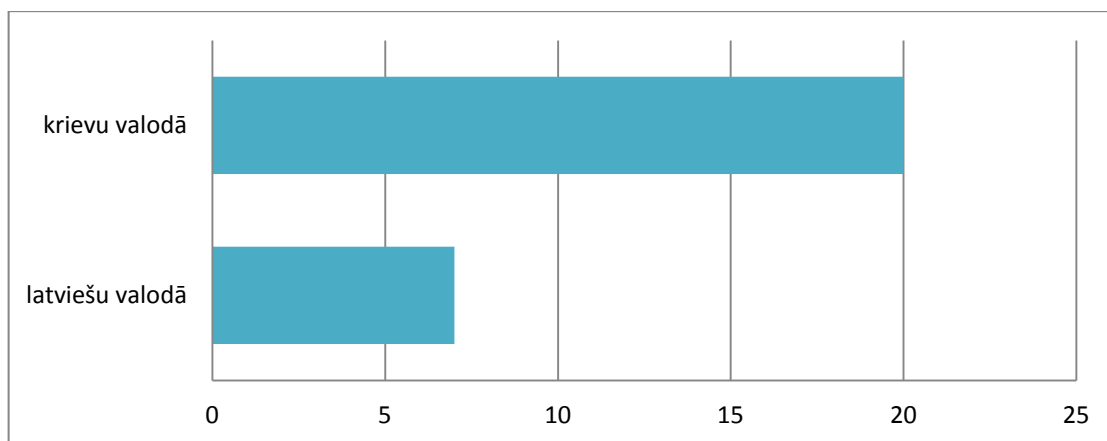

4.1.att. Laika veltīšana lasīšanai bērnam priekšā

Pirmais jautājums vecākiem tika uzdots par lasīšanas ilgumu mājās: „Cik minūtes dienā Jūs mājās lasāt bērnam priekšā?” Atbildot uz jautājumu, vecākiem vajadzēja izvēlēties vienu no atbilžu variantiem. Analizējot 4.1.attēlu, var secināts, ka 12 no 20 vecākiem lasa savam bērnam priekšā, bet 40% no aptaujātajiem vecākiem izvēlējās trešo atbildes variantu:

„man nesanāk katru dienu lasīt bērnam priekšā”. Lasīšana priekšā ir nozīmīgs aktivitātes veids, kura gaitā bērns tiek audzināts kā lasītājs, veidojas interese par grāmatām un vēlme lasīt. Tas, ka mazākums respondentu (25%) atbildēja, ka lasīšanai bērnam priekšā velta vairāk par 10 minūtēm dienā, nozīmē, ka vecāki neizvēlas lasīšanai īsus tekstus. Šajā vecumā vecākiem vēlams ievest tādu tradīciju kā lasīšana pirms miega katru vakaru, lai bērnam būtu strukturēta dienas kārtība, kas ietekmē bērna mācīšanās procesu. Pirmsskolas izglītības iestādēs pirms gulētiešanas bērns klausās pasakas vai stāstus, kura rezultātā bērns ne tikai gatavojas miegam, bet arī mācās klausīties, attīsta uzmanību, koncentrēšanās prasmes un veidojas interese par grāmatām, to varoņiem. Lasīšanai ir jānotiek katru dienu kā pirmsskolas izglītības iestādē, tā arī mājās.

Uz anketas jautājumu par to, kurš ģimenē vairāk laika velta lasīšanai bērnam priekšā, vairākums vecāku atbildēja, ka māte visvairāk velta laika lasīšanai bērnam priekšā un tikai 4 no 20 aptaujātiem vecākiem atbildēja, ka māsa vai brālis uzņemas uz sevis šo funkciju. 5-6 gadus veciem bērniem svarīgi ir redzēt kā visi ģimenes locekļi lasa un dzirdēt plūstošu lasīšanu. Neviena no vecākiem, nav atzīmējis tēvu kā cilvēku, kurš visvairāk laika velta lasīšanai bērnam priekšā, tāpēc var secināt, ka mājās mātes nodarbojas ar bērniem un seko bērna attīstībai.

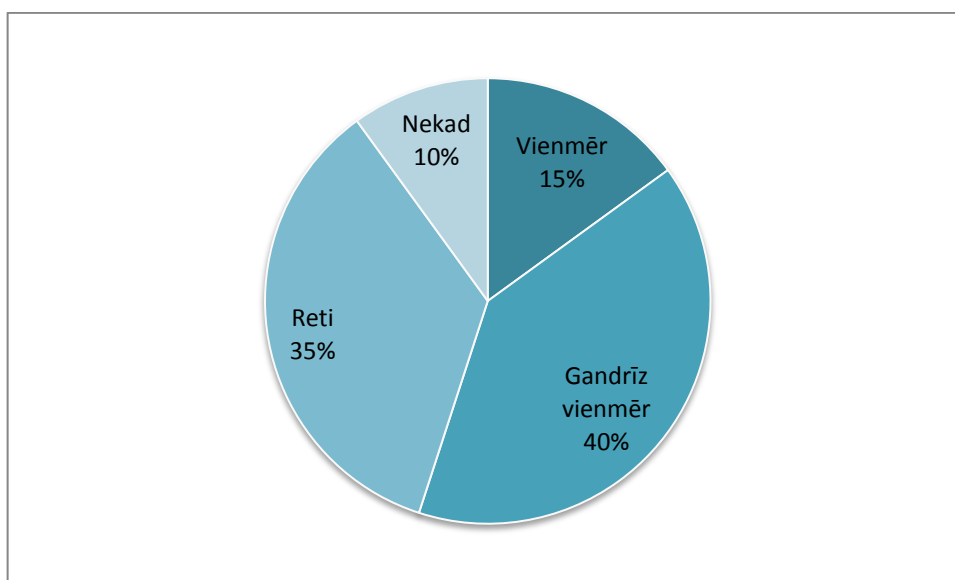

4.2.att. Valodas izvēle lasīšanai

Vecākiem tika uzdots jautājums: „Kādās valodās lasāt bērnam grāmatas?” Jautājumā varēja atzīmēt vairākas atbildes un ierakstīt savu atbildes variantu, bet neviens vecāks nav piedāvājis savu variantu. Analizējot 4.2.attēlu, var secināt, ka visi aptaujātie vecāki lasīšanai izvēlas krievu valodu un tikai 7 no 20 vecākiem lasa saviem bērniem grāmatas arī latviešu valodā. Ja pirmsskolas izglītības iestādē visiem bērniem tiek lasītas grāmatas krievu un latviešu valodā, tad mājās vairākumam bērniem nelasa grāmatas latviešu valodā. Bērnam divu valodu apgūšanas laikā nepieciešams lasīt grāmatas kā krievu, tā arī latviešu valodā. Tas

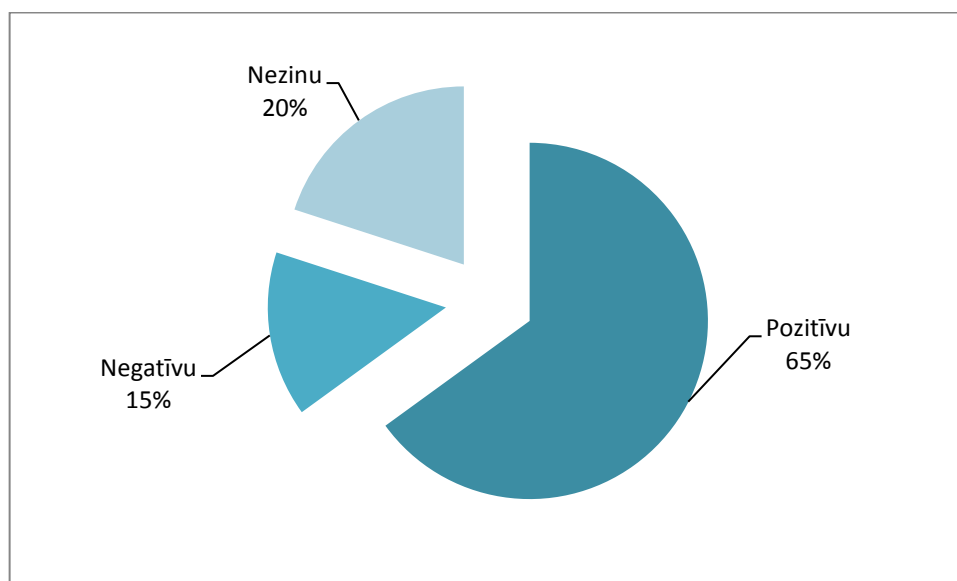
ietekmē valodas apgūšanas veiksmīgumu un sagatavošanos lasītprasmei apgūšanai kā dzimtajā valodā, tā arī otrajā valodā. Efektivitāte palielinās, ja 5-6 gadus vecs bērns dzird abas valodas pirmsskolas izglītības iestādē, sabiedriskajās vietās, mājās. Ar vecākiem bērns pavada lielāko laika daļu, pirms veidot savu attieksmi, bērns nereti vecāku viedokli un attieksmi pārņem un uzskata par savējo. Ja nebūs daudzpusīgas valodas apgūšanas, tad bērnam var rasties grūtības valodas izpratnē, lietošanā.

Vairākums vecāku mājas lasīšanai izvēlas pasakas un 5 no 20 aptaujātiem vecākiem atzīmēja stāstus kā visbiežāk izvēlamo literāra darba formu. Lasīšanai priekšā 5-6 gadus vecam bērnam var izvēlēties jebkura veida literārus darbus, bet pasakas tomēr ir tuvākas bērna kognitīvās attīstības līmenim. Pasakas lasīšanai var izvēlēties pēc apjoma lielas, bet ar skaidru galveno domu, kuru bērns var viegli saskatīt.

4.3.att. Pārrunu biežums pēc izlasītās grāmatas

Pasaku un stāstu lasīšana var notikt jebkurā dienas daļā. Ja grāmatu lasīšana notiek vakaros, tas nenozīmē, ka bērns uzreiz dodas gulēt. Pēc grāmatas lasīšanas var notikt kaut kāda aktivitāte un izplatītākā aktivitāte ir pārrunas, tāpēc viens no anketas jautājumiem ir par pārrunām: „Cik bieži notiek pārrunas pēc grāmatas lasīšanas?” Analizējot 4.3.attēlu, var secināt, ka tikai 3 no 20 vecākiem vienmēr sarunājas ar bērniem pēc izlasītās grāmatas. 8 no 20 vecākiem atbildēja, ka gandrīz vienmēr notiek pārrunas pēc lasīšanas. Secinot, ka ne visiem bērniem mājās notiek pārrunas pēc lasīšanas, tiek noskaidrots, ka pastāv iespēja, ka bērni var uztvert izlasīto pasaku vai stāstu nepareizā nozīmē, nemeklējot galveno domu. Pārrunas ir nepieciešamas, lai noskaidrotu bērna izpratni par lasīto, galvenās domas apjēgšanu un attieksmi.

4.4.att. Bērna attieksme pret grāmatām un lasīšanu pēc vecāku domām

Bērns mācās paust savu attieksmi pret notikumiem grāmatās, galveniem tēliem, viņu rīcībām un kopumā par grāmatām, lasīšanu. Uz anketas jautājumu „Kādu attieksmi bērns pauž pret grāmatām un lasīšanu?”, vecākiem tika piedāvāti trīs atbilžu varianti. Apskatot 4.4.attēlu, var secināt, ka vairākums vecāku uzskata, ka viņu bērni pret grāmatām un lasīšanu pauž pozitīvu attieksmi un tikai 3 no 20 vecākiem atbildēja, ka viņu bērniem ir negatīva attieksme pret grāmatām, lasīšanu un viņi dot priekšrocību citām aktivitātēm. 20% vecāku atbildēja, ka nezin sava bērna attieksmi pret grāmatām un lasīšanu. Autore uzskata, ka bērna emocijām ir liela nozīme bērna lasītprasmes apguves sagatavošanā. Tieši bērna attieksme ietekmē viņa velmi mācīties, iegūt jaunas zināšanas, apgūt un pilnveidot prasmes. Vecāku nezināšana par bērna attieksmi, secina par nepietiekamo laika pavadīšanu kopā ar bērnu un par viņa interešu nezināšanu.

Analizējot vecāku aizpildītās aptaujas anketas, var secināt, ka bērnu lasītprasmes attīstības veicināšana mājās nenotiek tādā līmenī, kurā būtu vēlams. Daudzi vecāki neuzsver grāmatas lasīšanas nozīmi bērna personības attīstības procesā un lasītprasmes apgūšanas sagatavošanā. Ne visi vecāki sekmē bērna otrās valodas apgūšanu, lasot bērnam grāmatas latviešu valodā.

Pētījuma ietvaros tika intervēti Rīgas X pirmsskolas izglītības iestādes 4 pirmsskolas skolotāji. Intervijas mērķis ir noteikt skolotāju zināšanas par 5-6 gadu vecu bērnu sagatavošanu lasītprasmes apgūšanai un labas prakses piemērus. Intervijas gaitā pirmsskolas izglītības skolotāji atbildēja uz četriem jautājumiem. Intervijas veiktas laika posmā 2017.gada

28.aprīļa līdz 19.maijam. Pirmsskolas skolotāji tika iepazīstināti ar diplomdarba tēmu un intervijas mērķi.

Intervijas atbilžu analīzei tika izmantota kontentanalīze, kā arī pēc kategorijām tiek aplūkotas intervijās sniegtās atbildes. Satura vienības ir no intervijām paņemtie vārdi, vārdu kopas vai teikumi. Kategorijas ir satura vienības vārdu vispārinājums, tās tiek izteiktas zinātniskajā valodā. Jēdziens ir saistīts ar teoriju un izteikts zinātniskajā valodā.

4.1. tabula

Atbildes uz jautājumu „Kādas ir būtiskās atšķirības 5-6 gadus vecu bilingvu un monolingvu bērnu attīstībā?”

Satura vienība	Kategorija	Jēdziens
labāk attīstīta runa, vairāk runā, runāšanas prasmes ir labākas, komunikabli, valoda palīdz bērnam sadzīvē, individuālās spējas valodas apgūšanā, valodnieciskās spējas ir vairāk attīstītas, labāk attīstās domāšanas procesi, uztveres process	kognitīvā attīstība	Vecumposmu attīstības īpatnības
emocionāli bilingvs bērns ir sagatavots pārmaiņām, emocionālā sagatavotībā ir augstākā līmenī nekā monolingviem	emocionālā attīstība	
daudz aktīvāki fiziski	fiziskā attīstība	

Pirmā jautājuma mērķis ir noskaidrot, ko pirmsskolas izglītības skolotāji zin par 5-6 gadus vecu bilingvu un monolingvu attīstības atšķirībām. Atbildēs uz pirmo jautājumu tiek minēts, ka bilingviem bērniem attīstības līmenis ir augstāks, nekā monolingviem. Kā ir redzams 4.1.tabulā, pirmsskolas skolotāji minēja atšķirības visās trīs attīstības jomās, bet mazāk tiek minēta fiziskā un emocionālā attīstība. Fiziskās attīstības atšķirības monolingviem un bilingviem tiek minētas tikai vienu reizi. Skolotāji savās atbildēs ir uzskaitījuši kognitīvās attīstības jomas atšķirības, kuras ir redzamas 5-6 gadus veciem bilingviem bērniem. 4.1.tabulā izvēlētais jēdziens ir vecumposmu attīstības īpatnības, jo jautājums un atbildes ir saistītas ar bērna attīstību noteiktā vecumposmā un notiek salīdzinājums starp bilingvu un monolingvu bērnu attīstību.

Atbildes uz jautājumu „Kādas ir veiksmīgas aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai?”

Satura vienība	Kategorija	Jēdziens
didaktiskās rotaļas, kuras notiek abās valodās, spēle ar skaņām, izmantoju spēles krievu un latviešu valodā	spēles un rotaļas	Aktivitātes veidi
caur izrādēm un literāra darba lasīšanu, saistītas ar grāmatām, pasakām un lasīšanu priekšā, lasu bērniem grāmatas krievu un latviešu valodā, aktivitātes, kurās ir pasakas, dzejoļi utt.	darbs ar literatūru	
Piedāvāju skatīties multfilmās valodas bagātināšanai.	mediji	

Otrā jautājuma mērķis ir noskaidrot labas prakses piemērus no pirmsskolas skolotāju darba pieredzes. Katrs skolotājs min savas veiksmīgas aktivitātes, kuras pielieto darbā ar bērniem praktiski, bet ir aktivitātes, kuras atkārtojas. Balstoties uz 4.2.tabulas datiem, var secināt, ka veiksmīgākais aktivitātes veids lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai ir spēles, rotaļas un darbs ar literatūru. 4.2.tabulai izvēlēts jēdziens ir aktivitātes veids, jo skolotāji savās atbildēs uz intervijas jautājumu uzskaitīja izmantojamus aktivitātes veidus, kuri pēc viņu uzskatīes ir veiksmīgi 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai.

Atbildes uz jautājumu „Kādas spējas un prasmes ir nepieciešams veiksmīgai lasītprasmes apguvei?”

Satura vienība	Kategorija	Jēdziens
fonemātiskā dzirde, spēja sadzirdēt skaņas, atpazīst skaņas, burta un skaņas sakarības saskatīšana, zilbju un vārdu sastādīšana, no skaņas uz burta ceļš, mācām bērnus klausīties, iepazīstam ar līdzskaņiem un patskaņiem, saprast teikto, rakstīto un lasīto, runas attīstība, klausīšanas prasmes, interese pret grāmatām, no burtiem salikt vārdus, atrast pazaudētus burtus, attīstīt diezgan augstā līmenī atmiņu, domāšanu, uzmanību, koncentrēšanas prasmes, izturību, nervu procesus	kognitīvās	Spējas un prasmes
rakstīšanas ar roku, burtu pārzīmēšana, burtu pārvilkšana, bērnu aktivitātei ir liela nozīme, nepieciešams nodrošināt bērnu ar pietiekamo fizisko slodzi un veicināt fizisko attīstību	fiziskās	

Trešā jautājuma mērķis ir noskaidrot pirmsskolas skolotāju viedokli par nepieciešamajām lasītprasmes apgūšanai spējām un prasmēm. Pateicoties dotajam jautājumam, tiek noskaidrots uz kādām spējām un prasmēm tiek vērsta pedagoģiskā darbība lasītprasmes sagatavošanai. Apskatot 4.3.tabulā datus, var secināt par skolotāju viedokli par nepieciešamajām spējām un prasmēm lasītprasmei. Emocionālā gatavība, redzes attīstība un citas pamatprasmes netika minētas. 4.3.tabulas jēdziens ir spējas un prasmes, jo skolotāji sniedza atbildes par bērna spējām un prasmēm, kuras palīdz apgūt lasītprasmi.

4.4. tabula

Atbildes uz jautājumu „Kādus resursus Jūs izmantojat bērna lasītprasmes attīstības veicināšanai?”

Satura vienības	Kategorijas	Jēdziens
zīlbu vilciens, mūzikas instrumentus, didaktiskās rotaļas, didaktiskās rotaļas par burtiem, skaņām un zīlēm, sagriezts alfabēts, rotaļlietas	spēles un rotaļas materiāli	Mācību līdzekļi
grāmatas, no literatūras izvēlos īsas pasakas, tautas folkloru, enciklopēdijas par dažādām tēmām, mācību burtnīcas, darba lapas, sagatavoju krāsojamās lapas, vārdu shēmas	darba burtnīca un grāmatas	
attēlus, sagiezto ābeci, skaņu kārtiņas, zīlbu mājas, uzskatāmie līdzekļi, kuri ir piestiprināti uz grupiņas sienām: burti, alfabēts, zilbes, vārdi, attēlus uz katru skaņu, burtu komplekts, ilustrācijas	attēlu izmantošana	

Ceturrtā jautājuma mērķis ir noskaidrot resursus, kurus izmanto skolotāji lasītprasmes veicināšanai, to izmantošanas veidus un biežumu. Analizējot 4.4.tabulu, var secināt, ka skolotāji dod priekšrocību tādiem resursiem, kā grāmatas un attēli. 4.4.tabulas jēdziens tika izvēlēts mācību līdzekļi, lai atklātu visus resursu veidus, kurus izmanto skolotāji lasītprasmes apguves sasniegšanai. Bez kategorijā minētiem resursiem, skolotāji minēja arī tāfeli, uz kuras var rakstīt skolotājs vai bērni.

Apskatot intervijas atbildes kopumā 4.5.tabulā, var redzēt, kā sadalījās procentuāli skolotāju atbildes pēc kategorijām. Katrā kategorijā tiek minēts piemērs no intervijas atbildēm.

Intervijas atbilžu analīze

Intervijas jautājums	Kategorijas	Vārdu biežums, %	Piemēri no intervijas
1. Kādas ir būtiskās atšķirības 5-6 gadus vecu bilingvu un monolingvu bērnu attīstībā?	Kognitīvā attīstība	37%	valodnieciskās spējas (pirmsskolas sk.A, intervija, 2017.gada 28.aprīlis)
	Emocionālā attīstība	23%	emocionālā sagatavotībā (pirmsskolas sk.A, intervija, 2017.gada 28.aprīlis)
	Fiziskā attīstība	13%	daudz aktīvāki fiziski (pirmsskolas sk.C, intervija, 2017.gada 16.maijs)
2. Kādas ir veiksmīgas aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai?	Spēles un rotaļas	40%	didaktiskās rotaļas (pirmsskolas sk.A, intervija, 2017.gada 28.aprīlis)
	Darbs ar literatūru	16%	literāra darba lasīšanu (pirmsskolas sk.B, intervija, 2017.gada 2.maijs)
	Mediji	4%	skatīties multfilmas (pirmsskolas sk.C, intervija, 2017.gada 16.maijs)
3. Kādas spējas un prasmes ir nepieciešams veiksmīgai lasītprasmes apguvei?	Kognitīvās prasmes un spējas	72%	fonemātiskā dzirde (pirmsskolas sk.B, intervija, 2017.gada 2.maijs)
	Fiziskās prasmes un spējas	5%	aktivitātei ir liela nozīme (pirmsskolas sk.C, intervija, 2017.gada 16.maijs)
4. Kādus resursus Jūs izmantojat bērna lasītprasmes attīstības veicināšanai? Kādā veidā? Cik bieži?	Spēles un rotaļas materiāli	11%	sagriezto ābeci (pirmsskolas sk.D, intervija, 2017.gada 19.maijs)
	Grāmatas, burtnīcas, attēli	50%	darba burtnīcas (pirmsskolas sk.A, intervija, 2017.gada 28.aprīlis)

Pirmā jautājuma analīzes gaitā ir redzams 4.5.tabulā, ka skolotāji pārsvarā atzīmē kognitīvas attīstības atšķirības starp bilingvu un monolingvu bērnu attīstību. Tikai 13% atšķirības tiek saskatītas fiziskās attīstības jomā un 23% emocionālās attīstības atšķirības. Otra jautājuma analīze pierāda, ka veiksmīgākais aktivitātes veids lasītprasmes attīstības veicināšanai ir spēles un rotaļas (40% no atbildēm). Skolotāju sniegtās atbildes pierāda, ka bērnu galvenais darbības veids ikdienā paliek rotaļas un spēles. „Viena no labākajām

aktivitātēm ir spēle ar skaņām.” (skat. 4.pielikumā) „Galvenās aktivitātes lasīšanas sagatavošanai ir saistīta ar grāmatām, pasakām un lasīšanu priekšā.” (skat. 5.pielikumā)

Trešā jautājuma analīzes rezultātā ir noteikts, ka lasītprasmes apguvei ir nepieciešamas pārsvarā kognitīvās prasmes. 4.5.tabulā ir redzams, ka pie kategorijas kognitīvās prasmes un spējas ir minētas 72% no skolotāju atbildēm, fiziskās prasmes un spējas tikai 5%. Lasīšanas prasme ir kognitīvās attīstības raksturojuma sastāvdaļa, tāpēc nepieciešams sagatavot bērnu kognitīvi, bet nedrīkst aizmirst par bērna emocionālo un fizisko gatavību lasīšanas apgūšanai.

Ceturta jautājuma datu apstrāde ir parādījusi, ka skolotāji izmanto dažādus resursus, bet dot priekšrocību grāmatām, burtnīcām un attēliem. Resursu izmantošanas biežums ir 1-2 reizes nedēļā runu attīstības nodarbību laikā, bet daži skolotāji ir minējuši, ka izmanto pēcpusdienās un iekļauj citās nodarbībās.

Analizējot iegūtos datus intervijas laikā, var secināt, ka skolotāju atbildes bija līdzīgas. Vairākums uzskata, ka 5-6 gadus veci bilingvi bērni ir labāk attīstīti kognitīvā jomā, nekā viņu monolingvu vienaudži. Pirmsskolas skolotāji intervijas gaitā dalījās ar savām veiksmīgām aktivitātēm lasītprasmes attīstības veicināšanai.

Secinājumi:

- pētījuma gaitā tika izstrādātas un aprobētas aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes veicināšanai. 10 aktivitātes tika izstrādātas, balstoties uz lasīšanas stratēģijām un lasīšanas piramīdas pamatprasmēm, no kurām tikai trīs aktivitātes ir jāuzlabo. Aktivitātes dažādība un pamatotība palīdzēja īstenot tās veiksmīgi;
- aptaujas anketas palīdzēja noskaidrot sagatavošanu lasītprasmes apguvei mājas vidē. 20 vecāki piedalījās aptaujā un atbildēja uz sešiem jautājumiem par lasīšanu bērnam priekšā, grāmatām, lasīšanas valodu un aktivitātēm. Tika secināts, ka ģimenēs lasīšanu bērniem priekšā pārsvarā uzņemas mātes. Lasīšana norit bilingvu bērnu pirmajā valodā un tikai 7 no 20 vecākiem atzīmēja, ka lasa saviem bērniem priekšā arī otrajā valodā. Tika secināts, ka vecāki nepievērš būtisku nozīmi lasītprasmes attīstības veicināšanai, jo 8 no 20 vecākiem atbildēja, ka nelasa savam bērnam grāmatas katru dienu;
- aptaujas anketas gaitā iegūtie dati apstiprināja aktivitātes aprobēšanas laikā dažu bērnu negribēšanu piedalīties “grāmatas lasīšanas” pēcpusdienā. Vecākiem vajadzēja atbildēt uz jautājumu par bērna attieksmi pret grāmatām un vēlmi lasīt, atzīmējot vienu no trim variantiem: pozitīvi, negatīvi vai nezinu. Septītās aktivitātes aprobēšanas laikā, daži bērni parādīja savu negatīvo attieksmi pret “lasīšanas” darbībām un aktivitāti ar

grāmatām. Noteikt sakarības starp bērnu darbību aktivitātēs un vecāku atbildēm aptaujas anketās nav iespējams, jo anketas bija anonīmas;

- intervijas gaitā tika noskaidroti labās prakses piemēri lasītprasmes veicināšanai. Pateicoties intervijai, skolotāji dalījās ar savu pieredzi darbā ar 5-6 gadus veciem bilingviem bērniem un bērnu sagatavošanu lasītprasmes apgūšanai. Skolotājas lasītprasmes veicināšanai minēja spēles un rotaļas, jo tās ir 5-6 gadus veca bērna galvenais darbības veids.

NOBEIGUMS

Diplomdarbā „Lasītprasmes attīstības veicināšana 5-6 gadīgiem bilingviem bērniem pirmsskolā” tika apskatīti bilingvisma teorētiskie pamati, lasītprasmes attīstības veicināšanas iespējas pirmsskolā, 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu valodas attīstība un notika lasītprasmes attīstības veicināšanas 5-6 gadīgiem bilingviem bērniem empīriskā izpēte. Sagatavošana lasītprasmes apguvei ir viens no pirmsskolas izglītības iestādes uzdevumiem. Sagatavošanas process lasītprasmes apgūšanai aktīvi notiek 5-6 gadu vecumā, kad bērns apgūst visas nepieciešamās lasīšanai pamatprasmes.

Zinātniskās literatūras izpētē tika secināts, ka lasītprasme ir viena no receptīvajām pamatprasmēm valodas apgūšanā. Pirmsskolā notiek valodas četru pamatprasmju attīstība: klausīšanās, rakstīšana, lasīšana un runāšana. Lasītprasmes attīstība pirmsskolā sākas ar skaņu un burtu iepazīšanu, bet lasītprasmes apguves sagatavošanas laikā nepieciešams attīstīt dzirdi, redzi, runu, uzmanību, smalko motoriku, kognitīvas spējas un citas pamatprasmes, kuras tiek apgūtas pirmsskolā. Prasmes, kuras tiek apgūtas lasīšanai ir attiecināmas kā uz pirmo valodu, tā arī uz otru valodu. 5-6 gadu vecumā bērnu valodas attīstība notiek caur folkloras materiālu izmantošanu, spēlēm un rotaļām, pirkstiņspēlēm, teātriem u.c. darbības veidiem.

Apskatot zinātnisko literatūru un dokumentus par bilingvismu, var secināt, ka bilingvisms ir divu valodu zināšana vienādā vai dažādos līmeņos. Bilingvisms ir individuāls pēc izprašanas, tāpēc arī katrs bilingvs ir individuāls. Dabīgs bilingvisms pieaug Latvijā un bilingvisma izplatības cēloņi ir dažādi: jauktās ģimenes, sabiedrības valodas, migrācija, vides maiņa, vecāku valodas. Literatūras analīzes gaitā ir secināts, ka diplomdarba tematam ir tuvāks secīgais agrīnais bilingvisms, kad bērns vispirms apgūst pirmo valodu un vēlāk sāk apgūt otru valodu. Bilingvālā izglītība pārsvarā tiek īstenota mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādēs. Pēc mācību valodas mazākumtautību izglītības iestādēs lielākais izglītojamo skaits apmeklē pirmsskolas izglītības iestādes ar krievu mācību valodu. Latviešu valoda tiek apgūta kā otrā valoda. Bilingvs bērns ar laiku pats izvēlas starp valodām, kura dominēs un būs pirmā valoda.

Intervijas un anketas rezultātu apstrādes rezultātā tika iegūti dati par lasītprasmes veicināšanu. Skolotāju interviju apstrādes rezultātā tika secināts, ka lasīšanas apgūšanā uzmanība tiek vērsta bērna kognitīvai attīstībai un par veiksmīgām aktivitātēm lasītprasmes attīstības veicināšanai tiek pārsvarā minētas spēles un rotaļas ar skaņām, burtiem, aktivitātes ar literatūru. Skolotāji atzīmēja vairākas attīstības atšķirības monolingviem un bilingviem, kuras ir redzamas 5-6 gadus vecumā. Vecāku aptaujas anketas gaitā tika noskaidrots 5-6 gadus vecu bilingvu bērnu sagatavošanas process lasītprasmes apgūšanai mājas vidē. Vecāku

anketēšanas rezultātu analīze parādīja, ka lielākā daļa vecāku piedalās bērna lasītprasmes attīstības veicināšanā un sagatavo bērna lasīšanas prasmes apgūšanai mājās caur ikdienas grāmatu lasīšanu, pārrunām pēc lasītā. Tika secināts, ka starp aptaujātiem ir vecāki, kuri rosina savu bērnus apgūt krievu un latviešu valodu.

Lasītprasmes attīstības veicināšanai izstrādātās un aprobētas aktivitātes tika augsti novērtētas ekspertam. Tika secināts, ka aktivitātēm jābūt daudzveidīgām, ar dažādiem grūtības pakāpēm, tām jāatbilst bērna individuālam spējām un prasmēm, kā arī jābūt balstītiem uz iepriekš apgūtajām zināšanām. Veiksmīgākās lasītprasmes apguves sagatavošanai aktivitātes bija tās, kurās bērni varēja aktīvi fiziski darboties. Pateicoties tam, ka viens no aktivitātes uzdevuma nosacījumiem bija valodu izmantošana, tika veicināta ne tikai lasītprasmes attīstība, bet kopumā valodas un runas attīstība.

Ieteikumi lasītprasmes attīstības veicināšanai 5-6 gadus vecu bilingvu pirmsskolā:

- 1) Iesaistiet vecākus bērna attīstībā. Rīkot ģimenes nodarbības, kurās bērni ar vecākiem piedalās skaņu, burtu un vārdu spēlēs. Organizēt ģimeņu lasīšanas pēcpusdienas pirmsskolā. Bērns redzēs vecāku attieksmi, kas veidos vēlmi mācīt valodu un apgūt lasītprasmi.
- 2) Motivējiet bērnu lasīt. Pirmsskolas izglītības iestādē vai grupā jābūt bibliotēkai, kurā bērni var doties un izvēlēties grāmatu. Grāmatām bibliotēkā jābūt uz dažādām tematikām, kuras atbilst bērna vecumam un interesēm.
- 3) Organizējiet jautras aktivitātes lasītprasmes attīstības veicināšanai. Izmantojiet kādu no gatavajām aktivitātēm vai izveidojiet to patstāvīgi. Bērniem 5-6 gadus vecumā patīk eksperimentēt, tāpēc eksperimentus var saistīt ar lasīšanu. "Paslēpts vārds" ir gleznošanas eksperiments, kurā skolotājs uzzīmē ar balto krītu uz balta papīra vārdu drukātiem burtiem un bērns pludina akvareļkrāsas līdz neparādās paslēptais vārds. Aktivitātēm jāatbilst bērnu interesēm.
- 4) Dāviniet grāmatas. Grāmata ir labākā dāvana bērna dzimšanas dienā, lai bērnam veidotos interese patstāvīgi sākt lasīt. Grāmatai jābūt ar ilustrācijām, lielu burtu šriftu un par bērnam interesējošo tēmu, piemēram, grāmata pēc kuras ir veidota mīļākā multfilma. Grāmata var būt kā latviešu, tā arī krievu valodā.
- 5) Savienojiet lasīšanu ar rakstīšanu, runāšanu un klausīšanos. Visas valodas pamatprasmes ir saistītas. Lasīšana un rakstīšana ir valodas rakstu forma, bet rakstīšana tiek apgūta vieglāk, tāpēc nepieciešams saistīt tās. Vispirms bērns raksta/apvelk vārdu, tad to lasa.

Darba teorētiskās un empīriskās daļās rezultāti liecina, ka pētījuma mērķis ir sasniegts un uz pētījuma jautājumu ir atbildēts.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

1. **Alijevs, R., Kaže, N.** *Bilingvālā izglītība. Teorija un dzīve*. Rīga: Retorika A, 2001. 366 lpp.
2. **Anspoka, Z.** *Daži lingvodidaktikas aspekti valodu mācīšanās veicināšanai pirmsskolā un sākumskolā. Valodu mācības pirmsskolā un sākumskolā*. Red. L.Bībere. Rīga: SIA Zelta rudens, 2013. 9.-27. lpp.
3. **Āboltiņa, L., Bula-Biteniece, I., Gorjačkina, S., Jurisone, B., Silova, M., Strazdiņa M., Temperfelde, I.** *Mazākumtautību pirmsskolas izglītības mācību programma (ar krievu mācību valodu)* [tiešsaiste]. Rīga: VISC, 2012. [atsauce 11.02.2017]. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmsskolai/programma_mzkt_pirmsk_krievu.pdf
4. **Beikers, K.** *Bilingvisma un bilingvālās izglītības pamati*. Tulk. Ina Druvieta. Rīga : Nordik, 2002. 341 lpp.
5. **Bray, D.** *The Reading Skills Pyramid*. 2013. [atsauce 10.03.2017]. Pieejams: <https://atlantareads.org/2013/04/reading-skills-pyramid/reading-skills-pyramid/>
6. **Cadierno, T., Wind Eskildsen, S.** *Usage-Based Perspectives on Second Language Learning*. [N.p.] : De Gruyter Mouton, 2015. 376 p.
7. **Caldwell, Earl F.** *Bilinguals: Cognition, Education and Language Processing*. New York: Nova Science Publishers, 2010. 301 p.
8. **Celitāne, Č.** *Otras valodas apguve. Metodes un paņēmieni*. Rīga: Pētērgailis, 2007. 52 lpp.
9. **Craik, F., Bialystok, E., Freedman, M.** Delaying the onset of Alzheimer disease: Bilingualism as a form of cognitive reserve. *Neurology*, 2010, 75(19), p. 1726-1729. <http://doi.org/10.1212/WNL.0b013e3181fc2a1c>
10. **Druvieta, I.** *Bilingvālā izglītība pasaulē un Latvijā*. No: Druvieta, I. Skatījums. Valoda, sabiedrība, politika. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010. 119.-125.lpp.
11. Eurobarometer. *Europeans and their languages*. Special Eurobarometer 386. Report. European Commission. 2012. 147 p. [atsauce 21.02.2017]. Pieejams: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf
12. **Fiļkina, I., Černova, E.** *Interaktīvā didaktiskā spēle 5-6 gadus vecu bērnu otrās valodas kompetenču apguvei. Valodu mācības pirmsskolā un sākumskolā*. Red. L.Bībere. Rīga: SIA Zelta rudens, 2013. 97.-108. lpp.
13. **Fišers, R.** *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: RaKa, 2005. 325 lpp

14. **Ford, K.** *8 Strategies for Preschool ELLs' Language and Literacy Development*. Colorin Colorado, 2010. [atsauce 28.04.2017] Pieejams: <http://www.colorincolorado.org/article/36679>
15. **Geske, A., Ozola, A.** *Skolēnu sasniegumi lasītprasmē Latvijā un pasaulē*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2007. 191 lpp.
16. **Geske, R.** *Bērnu bioloģiskā attīstība*. Rīga: RaKa, 2005. 314 lpp.
17. **Gēbele, I.** *Pasaku dziedinošais spēks*. Rīga: Biedrība „Bērni bērniem”, 2012. 112 lpp.
18. **Golubina, V.** *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Izglītības soļi, 2007. 308 lpp.
19. **Grīnvalde, L.** *Ideju krātuve pirmsskolai 3.daļa. Rotaļnodarbības 5-6 gadus veciem bērniem* Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. 152 lpp.
20. **Grosjean, F.** *Bilingual: Life and Reality*. Cambridge: Harvard University Press, 2010. 276 p.
21. **Israel, Susan E.** *Early Reading First and Beyond: A Guide to Building Early Literacy Skills*. Thousand Oaks, CA : Corwin, 2008. 120 p.
22. *Izglītības likums*. 29.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 343/344 (1404/1405), 17.11.1998. [atsauce 24.02.2017] Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=50759>
23. *Izglītības politikas prioritātes un veicamās reformas izglītībā*. [tiešsaiste] Izglītības un zinātnes ministrija, 2016. [atsauce 23.02.2017]. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/OECD/IZM_reformas_200516.pdf
24. **Kaņepēja, R.** *Es gribu iet skolā*. Rīga: Puse Plus, 2003. 191 lpp.
25. **Kļave, E., Šūpule I., Bebriša, I.** *Etniski heterogēnas pirmsskolas izglītības iestādes: lingvistiskā situācija un sagatavotība bilingvālās izglītības īstenošanai*. Pētījuma rezultāti. BISS. Rīga : LVA, 2013. 174 lpp
26. **Kohnert, K.** *Language Disorders in Bilingual Children and Adults*. San Diego, CA: Plural Publishing, 2013. 339 p.
27. **Kristapsons, S.** *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2008. 352 lpp.
28. *Latviešu valodas apguvi ietekmējošie faktori un lietojuma vide. Rezultātu ziņojums*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2010. [atsauce 20.02.2017] Pieejams: http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/Par_latviesu_valodas_apguvi/Petijums_Latviesu_valodas_apguvi_ietekmejosi_faktori_un_lietojuma_vide.pdf
29. **Lazdiņa, S., Šalme, A.** *Latviešu valodas apguve mazākumtautību izglītībā: tendences, attīstība, ietekmes*. Rīga: LVAVA, 2008. 240 lpp.
30. **Lieģeniece, D., Nazarova, I.** *Veseluma pieeja valodas apgūvē 5-7 gadus veciem bērniem*. Rīga: RaKa, 1999. 112 lpp.

31. **Malcuit, G., Pomerleau, A., Seguin, R.** *Aktīvās lasīšanas iespēju programmas (ALI programmas) interaktīvas lasīšanas darbības [Interactive reading activities in a programme of possibilities of active reading (PAR)]*. (2007). Rīga: Bērnu un ģimenes lietu ministrija, 2007. 142.lpp.
32. **Mārtinsons, K., Pipere, A., Kamerāde, D.** *Pētniecība: teorija un prakse*. Rīga: RaKa, 2016. 546 lpp.
33. **Mikics, D.** *Slow Reading in a Hurried Age*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2013.
34. **Morales, J.** Working Memory Development in Monolingual and Bilingual Children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 2013, 114(2), p.187-202. <http://doi.org/10.1016/j.jecp.2012.09.002>
35. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām*. MK noteikumi Nr.533, 31.07.2012, Rīga: Ministru kabinets [atsauce 14.02.2017]. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
36. **Raipulis, J.** *Bērnu runas bioloģiskā bāze*. Red. A.Vulāne, D.Markus. Rīga: Zinātne, 2015. 149.-166. lpp.
37. **Roberts, Theresa A.** *No Limits to Literacy for Preschool English Learners*. Thousand Oaks, Calif : Corwin, 2009. 253 p.
38. **Skujiņa, V., Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Blinkena, A.** *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
39. **Skujiņa, V. u.c.** *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. [tiešsaiste] Rīga: LVA, 2011. 132 lpp. [atsauce 23.02.2017]. Pieejams: <http://www.valoda.lv/wp-content/uploads/docs/E-Gramatas/08-Vardnica.pdf>
40. **Svence, G.** *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 160 lpp.
41. **Tūbele, S.** *Dislekcija vai lasīšanas traucējumi*. Rīga: RaKa, 2008. 161 lpp.
42. *Valsts izglītības informācijas sistēmas (VIIS) dati uz 2016.gada 1.septembri*. [tiešsaiste] Izglītības un zinātnes ministrija, 2016. [atsauce 24.02.2017]. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/statistika/viis/Izglitojamo_skaits_01092016_VIIS_dati_IZ_M_majas_lapai.pdf
43. **Winters, W.** *How To Improve Reading Speed And Comprehension*. America: WCCL, 2007. 61 p. [atsauce 17.03.2017]. Pieejams: http://www.cleverlink.com.au/christmas/2012/gifts/How_To_Improve_Your_Reading_Speed_and_Comprehension.pdf
44. **Zariņa, S.** *Lasītprasme un tās attīstības īpatnības pirmsskolā. Valodu mācības pirmsskolā un sākumskolā*. Red.L.Bībere. Rīga: SIA Zelta rudens, 2013. 52.-69.lpp.
45. **Абрамова, Г.** *Возрастная психология*. Москва: Альма Мастер, 2006. 704 с.

46. **Баженова, О.** *Билингвизм. Особенности двуязычного воспитания, или Как вырастить успешного ребёнка.* Москва: БИЛИНГВА, 2016. 352 с.
47. **Выготский, Л.** *Психология развития человека.* Москва: Эксмо, 2005. 1134 с.
48. **Закирьянов, К. З.** Созвездие языков в поликультурном пространстве (к проблеме формирования активного билингвизма). *Liberal Arts in Russia. Vol. 4. No. 2.* 2015. с.128-137. DOI: 10.15643/libartrus-2015.2.6
49. **Каплуновская, Е. Н.** *Тропинки к грамоте: младший и средний дошкольный возраст.* Х.: Изд-во «Ранок», 2014. 176 с.
50. **Сушко, Н., Казанцева, Е.** Особенности развития детей-билингвов. *Электронное научное издание «Учёные заметки ТОГУ» [tiešsaiste].* Хабаровск: Тихоокеанский государственный университет, 2017, Том 8, № 1, с.369-373 [atsauce 16.04.2017].
Pisejams: <http://pnu.edu.ru/ru/ejournal/>
51. **Хамраева, Е.** *Русский язык для детей-билингвов: теория и практика.* Москва: БИЛИНГВА, 2015. 152 с.

PIELIKUMI

1. pielikums

Aptaujas anketa vecākiem

Cienījamie vecāki!

Aptauja tiek veikta diplomdarba „Lasītprasmes attīstības veicināšana 5-6 gadīgiem bilingviem bērniem pirmsskolā” ietvaros, lai noskaidrotu bērna sagatavošanas procesu lasīšanas prasmes apgūšanai. Paldies, ka piekritāt piedalīties pētījumā. Anketa ir anonīma un tās rezultāti tiks izmantoti tikai apkopotā veidā. Aizpildot anketu, atbilstošu variantu apvelciet ar apli vai uzrakstiet atbildi.

1. Cik minūtes dienā Jūs mājās lasāt bērnam priekšā?
 - 1.1. Mazāk par 10 minūtēm dienā
 - 1.2. Vairāk par 10 minūtēm dienā
 - 1.3. Man nesanāk katru dienu lasīt bērnam priekšā
2. Kurš ģimenē vairāk laika velta, lasot bērnam grāmatas?
 - 2.1. Māte
 - 2.2. Tēvs
 - 2.3. Māsa/brālis
 - 2.4. Vecvecāki
3. Kādas grāmatas biežāk izvēlaties lasīt bērnam?
 - 3.1. Pasakas
 - 3.2. Stāstus
 - 3.3. Dzejoļus
4. Kādās valodās lasāt bērnam grāmatas? (var atzīmēt vairākus variantus)
 - 4.1. Latviešu valodā
 - 4.2. Krievu valodā
 - 4.3. Angļu valodā
 - 4.4. Citā _____
5. Cik bieži notiek pārrunas pēc grāmatas lasīšanas?
 - 5.1. Vienmēr
 - 5.2. Gandrīz vienmēr
 - 5.3. Reti
 - 5.4. Nekad
6. Kādu attieksmi bērns pauž pret grāmatām un lasīšanu?
 - 6.1. Pozitīvu, vēlās pats ātrāk sākt lasīt
 - 6.2. Negatīvu, dod priekšrocību citām aktivitātēm
 - 6.3. Nezinu

Paldies par atsaucību!

Eksperta novērtējums

Novadītu aktivitāšu lasītprasmes attīstības veicināšanai eksperta novērtējums

Katra aktivitāte tiek novērtēta pēc 3 ballu skalas:

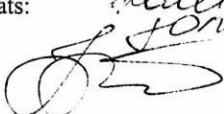
- 3 – atbilst lasītprasmes attīstības veicināšanai,
- 2 – nepieciešams piestrādāt, ir nepilnības,
- 1 – aktivitāte pilnībā neatbilst lasītprasmes attīstības veicināšanai.

Pēc iespējas pamatot tās aktivitātes, kuras ir novērtētas 1 un 2 ballēs. Pateicoties komentāriem, tiks veikti secinājumi un aktivitāšu atbilstība noteikšana lasītprasmes attīstības veicināšanai.

Eksperta novērtējuma tabula

Aktivitātes nosaukums	Novērtējums ballēs	Novērtējuma komentārs
Kustību spēle „Lec un nosauc”	3	
Didaktiskā rotaļa „Kas ir maisā?”	3	
Galda spēle „Burtu loto”	2	Varētu pieņemt uzdevu šūnā ar bērnu lasītprasmi.
Patstāvīgais darbs „Burtu paslēpes”	3	
Spēle ar žurnāliem „Lasītāja meklējumi”	3	

Didaktiskā rotaļa „Burtu grāmata”	3	
Grāmatu pēcpusdiena „Es lasu”	2	No šīs bērni bija interesēti „Cestskāna”
Galda teātris „Pasaka par stipru Skudru” ar pirkstiņspēlēm	3	
Kustību rotaļa „Zooloģiskais dārzs”	3	
Eksperiments ar guaša krāsām	2	Eksperiments iepazīt ar krāsām paplošināt ar krāsainiem elementiem

Eksperta vārds, uzvārds: *Jūlija Kociņa*
 Eksperta amats: *audzinātāja un tautas izglotniece*
 Paraksts:

10 aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes attīstības veicināšanai

1. aktivitāte: kustību spēle „Lec un nosauc”

Uzdevumi:

- vingrināties atrast pazīstamus burtus;
- sekmēt prasmi nosaukt vārdu uz noteiktu skaņu/burtu;
- vingrināties mest priekšmetu noteiktā tālumā un virzienā;
- attīstīt uzmanību, motoriku;

Aktivitātes norise:

Uz asfalta tiek uzzīmētas „klasītes”, bet ciparu vietā ir burti. Bērns met akmentiņu uz kādu burtu un nosauc vārdu, kurš sākas ar šo burtu, tad lec pakaļ akmentiņam un atgriežas pie starta. Ja bērns nespēj nosaukt vārdu vai vārds tiek nosaukt nepareizi, tad nākamais spēles dalībnieks met akmentiņu. Ieteicams izvēlēties tos burtus, ar kuriem bērni ir iepazinušies nodarbību laikā un burti ir no pirmās valodas alfabēta. Spēles gaitā burti var mainīties atbilstoši bērnu interesēm, spēli var saistīt ar nedēļas tematu un apgūtiem vārdiem. Neierobežots dalībnieku skaits var piedalīties spēlē, bet ērtības dēļ labāk spēlēt pa grupām pēc kārtas. Dalībnieku gaitas kārtā tiek noteikta ar skaitāma pantiņa palīdzību. Bērni tiek aicināti piedalīties spēlē pastaigas laikā. Ja bērnam ir grūtības nosaukt vārdu ar noteiktu burtu/skaņu, tad var pārveidot spēli tā, lai bērniem vajadzētu nosaukt vārdu, kurā ir noteikts burts/skaņa. Nepieciešamie materiāli: krāsainie krīti, akmens.

Pamatojums:

Dotā aktivitāte sekmē pamatprasmju attīstību: uzmanību, runu, redzi, kuras ir nepieciešamas lasītprasmes sagatavošanai. Bērni koncentrē uzmanību uz noteikto burtu, uz kuru grib mest akmentiņu. Uzmanību un atmiņu bērns trenē caur citu dalībnieku nosauktu vārdu iegaumēšanu. Pazīstamu burtu meklēšana un uz noteikta burta/skaņas vārda nosaukšana ir grūtākā pakāpe, bet atbilst Pirmsskolas izglītības mācību satura programmai (2012). 5-6 gadus vecumā bērnu dzīvē ir svarīga vieta rotaļām un spēlēm, tāpēc bērni labprāt piedalīsies kustības spēlē, caur kuru attīstīsies vairākas pamatprasmes.

2. aktivitāte: didaktiskā rotaļa „Kas ir maisā?”

Uzdevumi:

- attīstīt tīšo uzmanību;
- veicināt atmiņas attīstību;
- vingrināties mērķtiecīgi iegaumēt;
- vingrināties nosaukt priekšmetu nosaukumus abās valodās;

- veicināt klausīšanas prasmes attīstību;

Aktivitātes norise:

Atbilstoši nedēļas tematam, skolotājs sagatavo priekšmetus. Bērni apsēžas uz paklāju un skolotāja saliek priekšmetus apļa centrā, lai bērni aplūkotu tos un iegaumētu. Pēc tam, skolotāja visus priekšmetus saliek burvju maisā un uzdot bērniem jautājumu: “Kas ir mūsu maisā?” Skolotāja uzdot jautājumu pēc kārtas katram bērnam un katrs bērns nosauc vienu priekšmetu, kurš atrodas maisā, latviešu valodā un krievu valodā (lietvārdu nosauc) un tad pastāsta sīkāk par šo priekšmeta izskatu, funkcijām, nozīmi (vienā no valodām). Ja bērnam ir grūtības, tad var aicināt kādu palīdzēt viņam. Rotaļā izmantojamo priekšmetu skaits var mainīties atbilstoši bērnu spējām. Pirmajā rotaļas reizē sagatavot ap 10 priekšmetu, nākamajās reizēs palielinot priekšmetu skaitu līdz bērnu skaitam grupiņā. Aktivitātes norisei ir nepieciešami priekšmeti atbilstoši nedēļas tematam. Piemērotāka vieta rotaļas organizēšanai ir pirmsskolas izglītības iestādes grupiņā, kur bērniem ir daudz pazīstamu priekšmetu, kurus bērni ir vairākas reizes aplūkojuši.

Pamatojums:

Bērnu izdevums ir pastāstīt par vienu no priekšmetiem, izņemot iepriekš nosauktos. Didaktiskās rotaļas gaitā tiek veicinātas pamatprasmju attīstība: klausīšanās, runāšana, redzes atmiņa, dzirde, uzmanība. Redzes atmiņa tiek iedarbināta, kad bērnam nepieciešams apskatīties un iegaumēt visus priekšmetus. Bērns klausās ne tikai skolotāja skaidrojumus, bet arī savas grupiņas biedru atbildes un pēc dzirdes uztver, iegaumē viņu teikto informāciju, lai neatkārtotos. Bērni mācās klausīties viens otru. Runāšanas prasmju attīstības veicināšana notiek rotaļas gaitā, kad bērni nosauc priekšmetu latviešu valodā un krievu valodā, paskaidro priekšmeta formu, krāsu, lielumu, funkcijas ikdienā un nozīmi. Lasīšanas prasmju apgūšanai ir nepieciešamas pamatprasmes, jo lasīšanas procesā „mijiedarbojas redzes, runas, kustību un dzirdes analizatori.” (Tūbele, 2008, 30.lpp.) Lasīšanas sagatavošanai nepieciešams attīstīt redzi, runu, kustību un dzirdi.

3.aktivitāte: galda spēle „Burtu loto”

Uzdevumi:

- sekmēt loģiskās domāšanas attīstību;
- veicināt redzes atmiņas attīstību;
- veidot emocionāli labvēlīgu vidi grupiņā, kopā darbojoties;

Aktivitātes norise:

Loto kārtiņas tiek izgatavotas divos eksemplāros. Uz katras kārtiņas ir krievu alfabēta burts ar zīmējumu. Kārtiņas var izgatavot paši bērni vai skolotāji. Uz galda tiek salikts noteikts kārtiņu skaits ar burtiem pagriezti uz leju, lai bērni neredzētu. Ar skaitāmpantiņa

palīdzību tiek noskaidrota secība, pēc kuras notiks spēle. Bērns apgriež divas kārtiņas un apskata vai vienāds burts ir attēlots uz tām: ja nē, tad apgriež atpakaļ, bet ja vienāds, tad paņem sev, nosaucot burtu. Spēle turpinās līdz visas kārtiņas ir sadalītas starp dalībniekiem. Jo mazāks bērns, jo mazāks kārtiņu skaits spēlē tiek izmantots. Dalībnieku skaits ir atkarīgs no izgatavotu loto kārtiņu skaita, doto spēli labāk spēlēt pa grupām (ap 5 cilvēku vienā grupā). Nepieciešams sastādīt kārtiņas ar burtiem (ar kādu marķējumu – krāsas, zīmējums utt.). Aktivitātes norises vieta ir grupiņas telpa.

Pamatojums:

Burti uz kārtiņām ir no krievu valodas alfabēta, jo bērniem krievu valoda ir pirmā valoda, bet otrā valoda ir latviešu. Blakus katram drukātam burtam ir zīmējums. Pamatojoties uz tā, ka “bērni otrajā valodā ienes prasmes no pirmās valodas” (Roberts, 2008, 7.lpp.), nepieciešams nostiprināt bērna prasmes atšķirt burtus pirmajā valodā jeb dzimtajā, lai šo prasmi pārnest otrajā valodā. Burti A, K, M, E, O, T krievu un latviešu valodā drukātā veidā ir vienādi. Dotā spēle atvieglos latviešu alfabēta apgūšanu un nostiprinās bērnu zināšanas par krievu alfabēta drukātiem burtiem. Bērniem tiek attīstītas tādas pamatprasmes lasīšanas apgūšanai kā redzes atmiņa, smalka motorika, uzmanība, palielinās vārdu krājums. Dotā galda spēle veido pozitīvas emocijas, kuras ir nepieciešamas bērna veiksmīgai valodas apgūšanai. Nākotnē var papildināt “Burtu loto” ar latviešu alfabēta burtiem, tādā veidā paaugstinot grūtības pakāpi.

4.aktivitāte: patstāvīgais darbs „Burtu paslēpes”

Uzdevumi:

- sekmēt redzes uzmanību;
- attīstīt kritisko domāšanu;
- nostiprināt prasmi atšķirt burtus iespēstā veidā;
- attīstīt smalko motoriku;

Aktivitātes norise:

Skolotājs izgatavo darba lapas atbilstoši savas grupas bērnu attīstības līmenim. Darba lapā ir attēls, kurā ir paslēpti burti. Skolotāja izdala lapas un aicina bērnus izpētīt lapas un atrast, kas viņā ir interesants. Kad bērni ir secinājuši, ka ir paslēpti burti, tad skolotāja lūdz apvilkt visus atrastus burtus ar krāsainiem zīmuļiem. Attēla tematika varbūt dažāda, tā var atbilst bērnu interesēm vai nedēļas tematam. Ja grupiņā bērnu valodas attīstības līmenis ir dažāds, tad var sagatavot vairākas darba lapas pēc grūtības pakāpes. Patstāvīgajā darbā piedalās visi grupas bērni. Paaugstināt grūtības pakāpi var ar uzdevuma nosacījumiem: burtus pārvilkt ar noteiktām krāsas zīmuļiem, burtus nepieciešams numurēt u.c. Paslēptie burti ir

iespiesti, kurus pazīst bērni. Nedrīkst bērnus steidzināt, šim darbam nepieciešams laiks, uz fona var skanēt mierīga mūzika. Nepieciešamie materiāli: darba lapas, krāsainie zīmuļi.

Pamatojums:

Aktivitātes sākumā, skolotājs skaidro uzdevumu un nosacījumus, lai bērni veiktu patstāvīgu darbu veiksmīgi, tāpēc nepieciešams bērnus sagatavot klausīties un būt koncentrētiem. D. Lieģeniece un I. Mazarova (1999) ir uzsvēruši dzirdes un redzes nozīmīgumu bērna sagatavošanā lasīšanai. Redze ir jāvingrina, tā ir nepieciešama, lai bērns spētu atšķirt objektus. Pateicoties dotai aktivitātei, bērnam redze tiek vingrināta, viņš meklē paslēptus burtus. Tiek attīstīta ne tikai redze kopumā, bet arī redzes uzmanība. Vecumā 5-6 gadi tiek attīstīta tiešā uzmanība, bērns mērķtiecīgi meklē attēlā iespiestus burtus. Pārvelkot burtus ar zīmuļiem pa līnijām, tiek attīstīta smalka motorika, kuras attīstība veicina runas prasmju pilnveidošanos. Kā arī, aktivitāte māca bērnu domāt un analizēt, meklējot burtus. Prasmes domāt un analizēt arī piedalās bērna sagatavošanā lasītprasmes attīstības veicināšanā.

5.aktivitāte: spēle ar žurnāliem „Lasītāja meklējumi”

Uzdevumi:

- iepazīt burtus;
- pilnveidot koncentrēšanas prasmes;
- attīstīt tīšo uzmanību;

Aktivitātes norise:

Skolotājs aicina visus bērnus apsēsties pie galda un parāda vai raksta uz tāfeles jebkuru burtu. Burtu labāk izvēlēties, ar kuru bērni tiek iepazīstināti pēc plāna un saistīt ar aktivitāti. Skolotājs lūdz atrast noteiktu burtu, apvilkt vai pasvītrot atrastos burtus žurnāla rakstā. Vēlāk skolotājs apskata kļūdas un liek īstu atzīmi, kā tas notiek skolā. Ar laiku, šo aktivitāti var izmainīt, paaugstināt grūtības pakāpi: meklēt zilbes (“ma” - mašīna, mamma, ziema); meklēt žurnālu ilustrācijās priekšmetus, kuru nosaukumos ir noteiktā skaņa. Aktivitātes nosacījumus var izdomāt bērni, kuriem ir zināma šī spēle. Īpaši gatavoties dotai aktivitātei nav nepieciešams, bet brīva laika pavadīšanai viņa der. Aktivitātes variācijas ir dažādas un tās var piemērot bērnu vecumam, attīstības līmenim un nodarbību saturam. Nepieciešamie materiāli: veci žurnāli ar attēliem, pildspalvas.

Pamatojums:

Spēles gaitā bērns iepazīstas ar izvēlēta burta drukātu izskatu, ātrāk iegaumē tā izskatu un attiecīgu skaņu. Aktivitāte var raisīt grūtības bērniem 5 gadu vecumā dēļ tā, ka nepieciešams koncentrēties uz noteikto burtu. G. Malcuit (2007) kā vienu no aktīvas lasīšanas iespējas pamatprincipiem min prasīšanu no bērna mazliet vairāk, nekā viņš jau prot. Tikai caur grūtību pārvērššanu bērns apgūst jaunas zināšanas un prasmes. Pamatojoties uz šo pamatprincipu, tika veidota un īstenotā dotā aktivitāte ar 5-6 gadus veciem bērniem. Aktivitāte tika īstenota balstoties uz bērnu spējām un prasmēm, meklēts tika viens burts. Spēle balstās uz bērna spēju koncentrēties, ja tā nav pietiekamā līmenī, tad nepieciešams samazināt izmantojamā teksta apjomu.

6.aktivitāte: didaktiskā rotaļa „Burtu grāmata”

Uzdevumi:

- attīstīt smalko motoriku;
- paplašināt vārdu krājumu;
- iepazīties ar burtiem;

Aktivitātes norise:

Didaktiskā rotaļa, kurā var piedalīties pa 2-3 bērni. Tiek izgatavota grāmata, kura ir veltīta kādam burtam. Ja ir iespējams, tad burts tiek saistīts ar krāsu. Burtu apguves periodā bērnam veidojas priekšstati par katru burtu, bet pateicoties grāmatas izmantošanai, šie priekšstati var būt izvērsti. Grāmata sastāv no didaktiskām rotaļām, pirkstiņspēlēm, zīmēšanas lapas. Pēc tādas aktivitātes, kad skolotājs sagatavo grāmatas par burtiem un krāsām, bērni tiek aicināti izveidot patstāvīgi grāmatu par savu burtu, kurā ielīmē attēlus, raksta burtu, zīmē, raksta vienkāršus vārdus. Burti bērniem atkārtosies un viņi varēs salīdzināt savus darbus.

Pamatojums:

Aktivitātē izvēlēta burta Z skaņas artikulācija ir vienāda gan krievu valodā (bērnu dzimtā valoda), gan latviešu valodā (otrā valoda). Pateicoties tam, ka bērns mācās saskatīt līdzības valodās, bērns apgūst otru valodu daudz labāk un vieglāk. Bērns meklēs vārdus, kuros ir skaņa [z] abās valodās, bet asociācijas ar krāsu (zaļš, зелёный) palīdzēs iegaumēt jauno informāciju. Aktivitātes laikā bērns ne tikai mācās saskatīt sakarības abās apgūstamās valodās, bet arī apgūst burtus, paplašinās vārdu krājums ar vārdiem, kuros ir skaņa [z] un daudzveidīgi uzdevumi grāmatā veicina roku sīkās muskulatūras attīstību. Visi iekļautie aktivitātē uzdevumi palīdz bērnu sagatavot lasītprasmes apgūšanai laicīgi.

7.aktivitāte: grāmatu pēcpusdiena „Es lasu”

Uzdevumi:

- veidot pozitīvās emocijas;
- attīstīt runāšanas prasmes;
- veidot labvēlīgu vidi;
- veicināt kritiskās domāšanas attīstību;
- sekmēt saudzīgu attieksmi pret grāmatām;

Aktivitātes norise:

Aktivitātes norises laiks ir pēcpusdiena, kad bērni jūtas vairāk brīvi un var veltīt laiku radošiem un patstāvīgiem darbiem. Aktivitāte notiek ar visiem bērniem vienlaikus. Skolotājs aicina bērnus apsēties ar krēsliem uz paklāju aplī un paņemt pēc brīvas izvēles grāmatu. Bērni apsēžas ar grāmatām aplī, skolotājs dara to pašu. Kad visi ir gatavi, skolotājs stāsta un uzdot jautājumus par grāmatām. Skolotājs var ievest grāmatas lietošanas noteikumus:

- 1) Grāmatu rokās ņemt tikai ar tīrām rokām.
- 2) Grāmatai nepatīk, ja to met un plēš.
- 3) Grāmatas dzīvo plauktos.
- 4) Grāmatu plauktos jābūt kārtībai.
- 5) Ja redzi, ka kāds grāmatai dara pāri, palīdzi grāmatai un izglāb viņu.

Bērni apskata un praktiski mācās sekot noteikumiem. Skolotājs aicina bērnus "palasīt" grāmatas, bērni iztēlojas, ka lasa grāmatu. Tie bērni, kuri prot lasīt, var pārējiem izlasīt vārdus, zilbes no grāmatām. Bērni pēc aktivitātes dodas darboties pēc savas vēlmes: zīmēt, rakstīt, rotaļāties u.c. darbības veidi. Tiek izmantotas grāmatas gan latviešu valodā, gan krievu valodā.

Pamatojums:

Aktivitātes laikā veidojas pozitīva attieksme pret grāmatu. Nepieciešams atbalstīt bērna saskarsmi ar pieaugušiem un vienaudžiem. Videi un bērna emocijām ir nozīme bērna

sagatavošanā lasīšanai, tāpēc aktivitātes laikā skolotājs seko tam. V. Golubina (2007) ir rakstījusi, ka lasīšanas sagatavošanas sākumā bērns iepazīstas ar bilžu grāmatām un veido savu attieksmi pret grāmatām. Aktivitātēm ar grāmatām ir jābūt iekļautiem bērnu darbošanās plānā visā lasīšanas sagatavošanas procesā. Dotās aktivitātes laikā bērniem ir iespēja imitēt lasīšanu un skolotājs var atzīmēt, kuram ir vēlme ātrāk apgūt lasīšanas prasmi. Ja pārējās aktivitātes ir vērstas uz lasīšanas pamatprasmju veidošanos un lasīšanas prasmes apgūšanas sagatavošanai, tad “Es lasu” aktivitāte ir domāta attieksmes veidošanai pret lasīšanu.

8.aktivitāte: galda teātris „Pasaka par stipru Skudru” ar pirkstiņspēlēm

Uzdevumi:

- veicināt redzes attīstību;
- pilnveidot klausīšanas prasmes;
- veidot interesi par folkloru;
- veicināt roku sīkās muskulatūras attīstību;

Aktivitātes norise:

Bērni dodas apskatīties galda teātri, kuru rāda skolotājs pēc T.Pakas pasakās “Stipra Skudriņa”. Teātra laikā skolotājs aicina bērnus palīdzēt galvenam varonim un piedalīties pirkstiņspēlē. Skolotājs aicina pildīt uzdevumus un pēc to izpildīšanas uzslavē bērnus par labi paveiktiem darbiem un turpina stāstīt un rādīt teātri. Galda teātra beigās skolotājs uzdod jautājumus par redzēto un dzirdēto, bērni atbild uz jautājumiem, pamato savu viedokli. Skolotājs aicina bērnus savu teātri ar pasakas galveno tēlu izveidot un parādīt to saviem grupas biedriem. Aktivitātē piedalās visi grupas bērni, tā notiek dienas otrā daļā. Nepieciešamie materiāli: pasakas tēli, spēles inventārs.

Pamatojums:

Lasīšana ir viena no valodas pamatprasmēm un valodas attīstībai ir ieteicams izmantot folkloru materiālus: pasakas, stāstus, dzejoļus, mīklas u.c. V.Golubina (2007) ir atzīmējusi pirkstiņspēļu un galda teātra nozīmi bērna ieinteresēšanā valodas apgūšanas procesā. Pasaka tika izvēlēta atbilstoši pirmsskolas izglītības iestādes nedēļas tematam “Kukaiņi” un bērna vecumposmam (5-6 gadi). Pirkstiņspēles un mīklas teātra laikā iekļauj procesā visus bērnus un sekmē domāšanas procesu. Mainot uzdevumus galda teātra laikā, var to pašu teātri parādīt pirmajā reizē dzimtajā valodā, bet otru reizi latviešu valodā.

9.aktivitāte: kustību rotaļa „Zooloģiskais dārzs”

Uzdevumi:

- sekmēt radošās domāšanas attīstību;
- attīstīt lielus muskuļus;
- pilnveidot domāšanas prasmes;

- attīstīt redzi un dzirdi;

Aktivitātes norise:

Skolotājs sadala bērnus divās grupās: zooloģiskā dārza iemītnieki un apmeklētāji. Bērniem, kuri ir zooloģiskā dārza iemītnieki, tiek dots uzdevums izvēlēties kādu dzīvnieku un apsēsties savā vietā grupiņas telpā. Vietas ir atzīmētas ar krāsainiem papīriem vai riņķiem. Zooloģiskā dārza apmeklētāji kopā ar skolotāju dodas iepazīties ar zooloģiskā dārza iemītniekiem. Pienākot klāt, bērni jautā: “Kurš dzīvo šajā krātiņā?” un “dzīvnieks” rāda raksturīgas kustības un skaņas, bet apmeklētājiem ir jāatmin, kā sauc šo dzīvnieku. Apskatot visus “dzīvniekus”, grupas mainās lomās un aktivitāte atkārtojas. Rotaļas beigās izvēlamies bērnu, kurš vislabāk un interesantāk parādīja zooloģiskā dārza iemītnieku un uzdāvinām medaļu ar dzīvnieka attēlu. Aktivitāti var rīkot kā telpās, tā arī ārā. Aktivitātes norisei ir nepieciešams krāsains papīrs vai riņķi.

Pamatojums:

Dzīvnieku iepazīšanas rotaļa ir vērsta uz kritiskās domāšanas attīstību. Kritiskās domāšanas piedalīšanos lasīšanas procesā ir uzsvēris R. Fišers (2005). Lasītprasmes apgūšanai nepieciešams veidot kritisko domāšanu. Kritiskā domāšana ir domāšanas process, kurā bērns iegūst informāciju, pieņem lēmumus, izvēlas savu rīcību, argumentē savu viedokli, veido savu attieksmi. Bērnu grupa “apmeklētāji” saņem informāciju par dzīvnieku skaņu un kustību rezultātā, apstrādā informāciju, izvirza hipotēzi, kāds dzīvnieks tās varētu būt un pamato savu izvēli. Aktivitātes laikā tiek attīstīta bērna radošā domāšana. Bērnu grupai “iemītnieki” nepieciešams iztēlot kādu dzīvnieku ar kustībām un skaņām tā, lai pārēji varētu uzminēt un nosaukt. Kustības un skaņas tiek izvēlētas attiecīgi iepriekš iegūtām zināšanām un bērnu prasmēm. Lasīšanas procesā piedalās kritiskā un radošā domāšana, tāpēc dotā aktivitāte veicina domāšanas procesu attīstību, tādā veidā sagatavojot lasīšanas apgūšanai.

10.aktivitāte: eksperiments ar gvašas krāsām

Uzdevumi:

- attīstīt radošu domāšana un kritisko domāšanu;
- veicināt roku sīkās muskulatūras attīstību;
- sekmēt bērna darba prieku un radošo pašizpausmi;
- veidot velmi izzināt apkārtējo vidi;

Aktivitātes norise:

Bērni tiek aicināti izdarīt gvaša krāsu traipu uz papīra un lai to izdarītu ir nepieciešams sadalīt papīru divās daļās un uz vienas daļas izveidot krāsas traipu. Bērns pats izvēlas krāsu un darbojas ar liela izmēra otu. Kad krāsas traips ir izveidots, tad lapu saliek uz pusēm un ar plaukstu piespiež, lai izveidotu simetrisku traipu. Skolotājs lūdz uzmanīgi apskatīties traipus,

aprakstīt tos un nosaukt, uz kā viņi ir līdzīgi. Pēc bērnu vēlmes traipus var papildināt, izmantojot gleznošanas un zīmēšanas paņēmienus. No izveidotiem darbiem var sagatavot grupas izstādi. Aktivitātē piedalās visi grupas bērni un aktivitāte notiek pie galdiem. Nepieciešamais materiāls: akvareļpapīrs, guaša krāsas, liela ota.

Pamatojums:

Bērna kritiskā domāšana piedalās vēlmē izzināt pasauli. Eksperimenti palīdz veidot šo velmi, tāpēc tika izstrādāts eksperiments ar krāsām, kurš sekmē ne tikai kritiskās domāšanas attīstību, bet arī radošo domāšanu. Radošums un iztēle piedalās lasītprasmes apguves sagatavošanā, kad bērns var iztēlotie to, ko lasa vai patstāvīgi sacerot savu stāstu. Aktivitātē nav zaudētāju un uzvarētāju, tā vairāk ir relaksējošā, radošās atmosfēras veidojošā un bērna potenciālu atklājošā. No parastiem traipiem uz mākslas darbiem. Bērni attīsta smalko motoriku, runu un redzi. Atkarībā no krāsas traipa, bērns redz kādu objektu tajā un ar valodas palīdzību apraksta to. Katram bērnam veidojas savs stāsts un savs mākslas darbs. Skolotājs ir klausītāja lomā, bet bērns runātāja lomā.

Intervija ar pirmsskolas skolotāju A

1. Kādas ir būtiskās atšķirības 5-6 gadus vecu bilingvu un monolingvu bērnu attīstībā?
Visi bērni attīstās individuāli un katram bērnam ir individuālās spējas valodas apgūšanā. Bilingviem bērnam valodnieciskās spējas ir vairāk attīstītas. Noteikti, ja valodu sāk apgūst agrāk, jo labāk. 5-6 gadus veciem bilingviem bērniem ir labāk attīstās domāšanas procesi, uztveres process. Bilingviem vairāk uzkrājas priekšstatu, viņš mācās pieņemt valodas un emocionālā sagatavotībā ir augstākā līmenī nekā monolingviem.
2. Kādas ir veiksmīgas aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai?
Galvenais aktivitātes veids ir didaktiskās rotaļas, kuras notiek abās valodās. Viena no labākajām aktivitātēm ir spēle ar skaņām. Vislabāk ir izvēlēties aktivitātes runas attīstībai un vārda krājuma paplašināšanai.
3. Kādas spējas un prasmes ir nepieciešams veiksmīgai lasītprasmes apgūvei?
Lasītprasmes apgūšanai ir nepieciešama fonemātiskā dzirde, spēja sadzirdēt skaņas, atpazīst skaņas, burta un skaņas sakarības saskatīšana, zilbju un vārdu sastādīšana, no skaņas uz burta ceļš. Mācām bērnus klausīties, iepazīstam ar līdzskaņiem un patskaņiem, apgūstam burtus. Svarīgākais, laikiem ir saprašana. Iemācīt bērnu saprast teikto, rakstīto un lasīto.
4. Kādus resursus Jūs izmantojat bērna lasītprasmes attīstības veicināšanai? Kādā veidā? Cik bieži?
No resursiem es izvēlos attēlus, spēles un rotaļas, darba burtnīcas, kurās rakstam burtus, ilustrācijas, tāfeli ar krītiņiem. Izvēlos kā individuālo darbu, tā arī kopīgus darbus, bet priekšrocību dodu individuālām darbam. Individuālais darbs der, ja ir grūti uzdevumi, uzreiz var paaugstināt grūtības pakāpi un redzēt bērna veiksmes un neveiksmes. Tādā veida materiālus, resursus es izmantoju 2-3 reizes nedēļā, nodarbību ietvaros.

Paldies par atbildēm!

Intervija ar pirmsskolas skolotāju B

1. Kādas ir būtiskās atšķirības 5-6 gadus vecu bilingvu un monolingvu bērnu attīstībā?
Īpašu atšķirību 5-6 gadus vecu bilingvu un monolingvu bērnu attīstībā nesaskatu. Protams, valoda palīdz bērnam sadzīvēt un emocionāli bilingvs bērns ir sagatavots pārmaiņām. Ja skatīties individuāli, tad bilingvi bērni ir vairāk attīstīti.
2. Kādas ir veiksmīgas aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai?
Lasīšanas prasmes apgūšanai sagatavošana notiek nodarbībās, caur spēlēm, izrādēm un literāra darba lasīšanu. Galvenās aktivitātes lasīšanas sagatavošanai ir saistīta ar grāmatām, pasakām un lasīšanu priekšā.
3. Kādas spējas un prasmes ir nepieciešams veiksmīgai lasītprasmes apguvei?
Es uzskatu, ka ļoti daudzas spējas un prasmes tiek attīstītas pirmsskolā lasītprasmes apguves sagatavošanai: fonemātiskā dzirde, prasmes atšķirt skaņas, runas attīstība, klausīšanas prasmes, ilustrāciju apskate, interese pret grāmatām, rakstīšanas ar roku, burtu pārzīmēšana, burtu pārvilkšana, no burtiem salikt vārdus, atrast pazaudētus burtus.
4. Kādus resursus Jūs izmantojat bērna lasītprasmes attīstības veicināšanai? Kādā veidā? Cik bieži?
Izmantoju rotaļlietas, grāmatas, attēlus uz katru skaņu, burtu komplekts, vārdu shēmas, burtu trafareti, mācību burtnīcas. Sastādu arī patstāvīgi darba lapas, sagatavoju krāsojamās lapas, vārdu shēmas. Vienu reizi nedēļā izmantoju materiālus gramatikas nodarbības laikā, divas reizes nedēļā pēcpusdienā, bet ja tā padomāt, tad katru dienu kāds no minētiem resursiem ir izmantojams. Grāmatas taču lasu katru dienu pirms diendusas, rotaļas vispārattīstošās arī izmantoju katru dienu.

Paldies par atbildēm!

Intervija ar pirmsskolas skolotāju C

1. Kādas ir būtiskās atšķirības 5-6 gadus vecu bilingvu un monolingvu bērnu attīstībā?
Atšķirības ir, bet tās vairāk ir saskatāmas bilingvu bērnu aktivitātē. 5-6 gadus veci bilingvi ir daudz aktīvāki fiziski nekā viņu vienaudži bilingvi. Protams, runāšanas prasmes ir labākas, komunikabli un brīvāki saskarsmē.
2. Kādas ir veiksmīgas aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai?
Es izmantoju spēles krievu un latviešu valodā. Mēs mācāmies sadzirdēt pirmo skaņu vārdā un nosaukt vārdus uz noteikto skaņu. Gramatikas apgūšanai ir liela nozīme, mēs veidojam māju pēc skaņām gan krievu, gan latviešu valodā. Lasu bērniem grāmatas krievu un latviešu valodā. Piedāvāju skatīties multfilmas valodas bagātināšanai.
3. Kādas spējas un prasmes ir nepieciešams veiksmīgai lasītprasmes apguvei?
Lai lasītprasmes apguve notiktu veiksmīgi, līdz 5-6 gadu vecumam nepieciešams attīstīt diezgan augstā līmenī atmiņu, domāšanu, uzmanību, koncentrēšanas prasmes, izturību, nervu procesus. Es atsevišķi atzīmētu fiziskās prasmes, jo bērnu aktivitātei ir liela nozīme, nepieciešams nodrošināt bērnu ar pietiekamo fizisko slodzi un veicināt fizisko attīstību.
4. Kādus resursus Jūs izmantojat bērna lasītprasmes attīstības veicināšanai? Kādā veidā? Cik bieži?
No resursiem es izmantoju didaktiskās rotaļas un grāmatas lasītprasmes attīstības veicināšanai. Didaktiskās rotaļās par burtiem, skaņām un zilbēm. No literatūras izvēlos īsas pasakas, tautas folkloru, enciklopēdijas par dažādām tēmām. Sagriezts alfabēts ir nepieciešams burtu apgūšanai. Protams, grupiņas telpā ir uzskatāmie līdzekļi, kuri ir piestiprināti uz grupiņas sienām: burti, alfabēts, zilbes, vārdi. Vienu reizi nedēļā es obligāti izmantoju kādu no šiem resursiem, bet cenšos pēc iespējas biežāk, lai būtu efektīvi.

Paldies par atbildēm!

Intervija ar pirmsskolas skolotāju D

1. Kādas ir būtiskās atšķirības 5-6 gadus vecu bilingvu un monolingvu bērnu attīstībā?
Bilingvi bērni 5-6 gados ir vispārīgi labāk attīstīti nekā monolingvi. Acīmredzami, runa ir labāk attīstīta un bilingvi vairāk runā, nevis klusē.
2. Kādas ir veiksmīgas aktivitātes 5-6 gadu vecu bilingvu bērnu lasītprasmes apgūšanas sagatavošanai?
Visas aktivitātes, kuras ir vērstas uz runu ir nepieciešamas un var būt veiksmīgas. Spēļu, uzskatāmā, runas metodes ir veiksmīgākās. Taustes aktivitātes, tādas kā, zīmēšana, līmēšana, smalkas motorikas attīstības aktivitātes. Aktivitātes, kurās ir pasakas, dzejoļi utt.
3. Kādas spējas un prasmes ir nepieciešams veiksmīgai lasītprasmes apguvei?
Tieši 5-6 gados bērns mācās analizēt skaņas, tāpēc ir nepieciešama prasme saklausīt skaņas. Zināt burtus, atšķirt skaņas, burtu un skaņu saikne, fonemātiskā dzirde. Daudzas prasmes ir nepieciešamas.
4. Kādus resursus Jūs izmantojat bērna lasītprasmes attīstības veicināšanai? Kādā veidā? Cik bieži?
Izmantoju uzskatāmo materiālu: grāmatas, attēlus, sagrieztu ābeci, skaņu kārtiņas, zilbju mājas, zilbju vilciens, mūzikas instrumentus. Diemžēl, sanāk tikai nodarbības izmantot. Materiālus izmantoju 1-2 reizi nedēļā, gramatikas un runas attīstības nodarbību laikā.

Paldies par atbildēm!

Diplomdarbs „Lasītprasmes attīstības veicināšana 5-6 gadus veciem bilingviem bērniem pirmsskolā” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Nataļja Cvetkova

(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: docente, Dr. paed. Ieva Margeviča-Grinberga _____ .201__.

(paraksts)

Recenzents: _____

(zinātniskais grāds, akadēmiskais nosaukums, vārds, uzvārds)

Darbs iesniegts Skolotāju izglītības nodaļā _____

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Agnese Kozlovska _____

(paraksts)

Darbs aizstāvēts Valsts pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.201__ . protokola Nr. _____, vērtējums: _____

Komisijas sekretārs: _____

(vārds, uzvārds, paraksts)